

Luceafărul

Săptămânal editat de Uniunea Scriitorilor din România

serie nouă • miercuri 1 mai 1991

18 (66)

Intelectualii și Revoluția (I)

o trăsătură a Estului în anii comunismului: rezistență sub diverse forme au avut intelectuali de felurite profesii, disidenți mai ales scriitorii și doar prin excepție oameni de știință. Saharov e aproape singur, Soljenițin e capul unui șir lung. În România, disidența „științificilor” se rezumă, cel puțin ca notorietate, la Mihai Botez, a „literaților” grupează de la Goma la Dinescu o multime, fie și mică, de nume. Dacă admitem că disidența e vulcanul în erupție iar rezistența e magma ce ciocotește dedesubt atunci urmează să credem că scriitorii ar fi în egală măsură detonatorul și substanța detonată, ceea ce poată să pară o exagerare raportat la situația din România comunistă, nu însă și la aceea din țările „revoluției de catifea”. Jertfa tinerilor români din decembrie '89 schimbă, într-adevăr, perspectiva asupra procesului anti-totalitar dar nu-i schimbă termenii. Ea, jertfa, a fost exploatată, mai ales după alegerile din mai '90, în sensul că a fost deseori invocată și evocată perfid pentru a diminua însemnătatea rezistenței și disidenței din anii ceaușismului. Noua putere avea nevoie ca de aer de această diversiune pentru a se legitima ca emanație a revoltei însingurate, pe de o parte, și, pe de alta, pentru a da la spate, cum se spune, trecutul majorității componentelor ei, un trecut dacă nu de-a dreptul complice cu ceaușismul cel puțin duplicitar și în orice caz non-rezistent și non-disident. Eliminarea treptată a disidenților de la etajul puterii a fost urmată de compromiterea lor prin calomniere, ridiculizare și deturnare a semnificațiilor, astfel încât în modul cel mai paradoxal cu putință — dar ce plin de miez paradox! — disidenții de ieri au devenit disidenții de azi. Nicăieri în Europa de est nu s-a întâmplat ceva asemănător. Dacă despre motivația evenimentelor din decembrie '89 s-a vorbit mult și unanim: mizeria socială și morală în care ne-a împins dictatura ceaușistă, despre ceea ce a pregătit, întreținut și favorizat îndrăzneala de a ne opune dictaturii: rezistența și disidența intelectualilor, „Europa liberă”, situația din țările est-europene și reforma gorbaciovistă, s-a vorbit foarte puțin iar astăzi se tace cu desăvârșire, chiar în presa de opoziție. Cu o tenacitate demnă de o cauză mai bună, adevărul despre rezistența anticomunistă și anticeaușistă a intelectualilor este nu atât ascuns cât pur și simplu neglijat în România de azi, neglijare la care participă — trebuie s-o spunem — nu doar cercurile puterii ci și mediile opoziției sau cele politicește neangajate. Dar, lucru de tot ciudat, neglijarea aceasta e simultană cu interesul foarte pronunțat pentru un alt adevăr, anume despre momentul singeros din 22—26 decembrie '89 și, complementar, despre natura actului din acel decembrie (revoltă, complot, lovitură de stat, etc.).

Nu spunem că adevărul despre momentul fizic al revoluției române ar fi lipsit de importanță, sugerăm doar că promovarea interesului pentru el corelată cu neglijarea adevărului despre rezistența și disidența intelectualilor din anii șaptezeci și optzeci sună a diversiune. Al cărei scop nu e altul decât dorința unora, a Puterii în primul rând, de a stabili o altă cauzalitate a lucrurilor. Pentru cei mai mulți o atare dorință exprimă un complex al absenței: absența din rîndurile rezistenței și disidenței antitotalitare.

La urma urmei

„Das ist eine alte Gesichte...”

Imi vine să rid și să pling
de silă de milă

de toate

de sufletul slut și năting
și nestatornic

peste poate

lăsat în paragină
fără speranță
lubit-am un fum

o imagine

Ce importanță
Risul

plinsul
n-au rost

O altă primăvară mi te
aduce-n geam

pe floarea ce-a mai fost

cindva

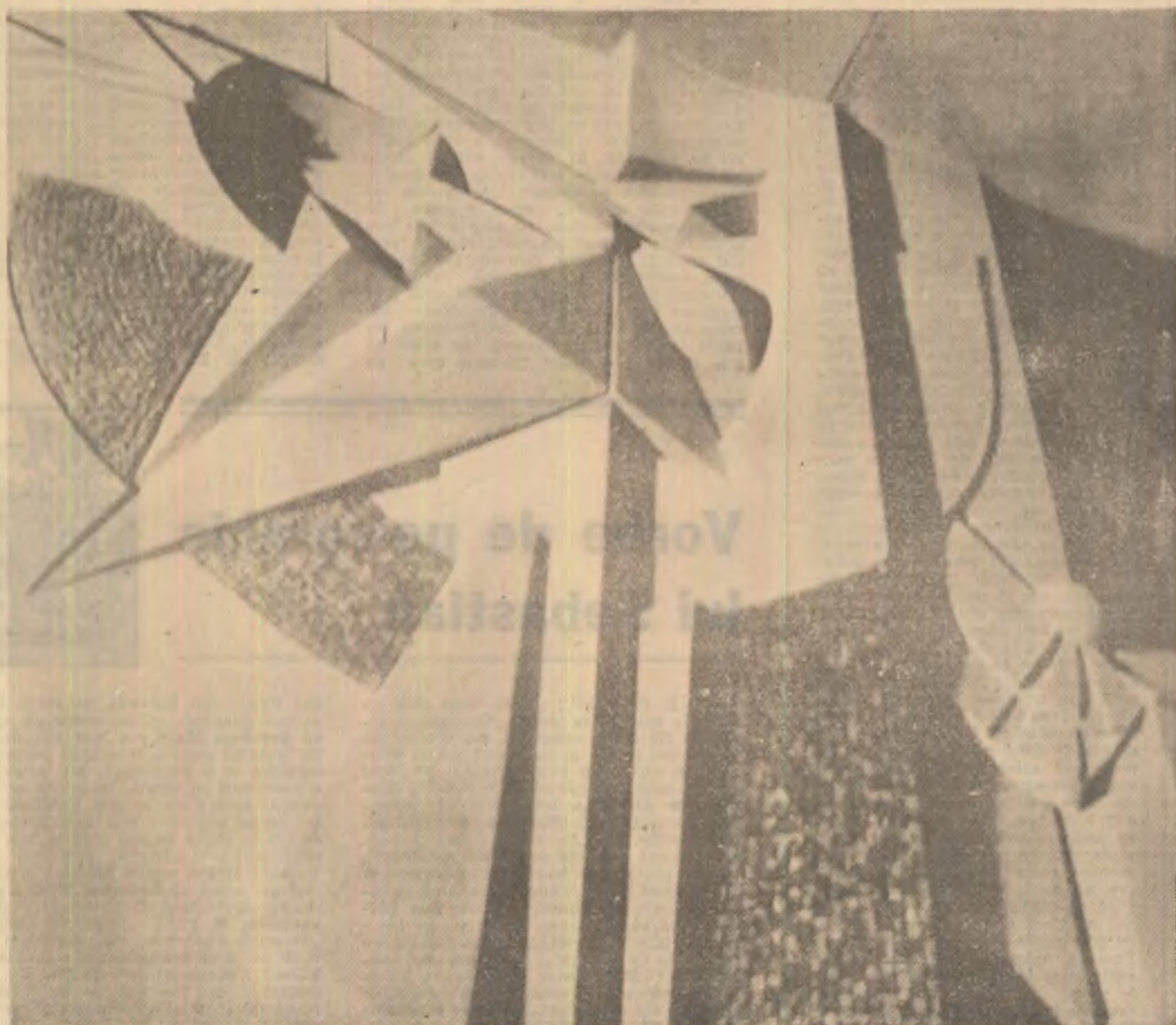
Zadarnic aș vrea să explic
mie

ție

frinturi din veșnicul nimic
Asta-i altă poveste.

Dan Deșliu

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de VLADIMIR ZAMKOV

pag. 7: Antologie Eugen Jebeleanu

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

Forța — la ce?

Mi-aduc aminte ce uluială (infantilă) am avut, acum cîțiva ani, cînd am aflat că, după atîtea conspirații și lupte oculte pentru drepturile omului, vajnicul C.A. Rosetti a ajuns ministru de interne. Maestrul „subteranelor” devenit supraveghetor al dansului pe sîrmă. Vezi bine, mi-au zis mai vîrstnicii specialiști, cam așa s-a întimplat peste tot sîntoșdeana în istorie: expertul în cabale politice devine, de la sine, expert în dejucarea lor. Și uită, de bună seamă, ce și cum a fost pentru „bunul” motiv de a conserva ceea ce este. La asta mă gîndesc acum, privind forțata Puterii față de tot ce înseamnă (sau poate să însemne) opoziție. Contaminată de imaginea propriilor ei metode ascensionale, ea caută pretutindeni numai comploturi, agenții străine, alte Malte, alte Ialte, fiecare petic de jurnal care spune „nu” e taxat, din principiu, ca rezultat din labirinturile mafiei politice, syndicatele organizate „underground”, beivul care urlă-n piață că-i jale nu poate fi decît un personaj din John Le Carré, studenții-s manevrați, scriitorii țin de C.I.A., toți, totul, toate provin dintr-un scenariu. Altul, altele. Așa zice Puterea. Ea e incapabilă să accepte buna credință, negația cinstită, fie ea îndelung gîndită, fie spontană. Nu se gîndește niciodată că răul e în ea. Fiindcă răul e, automat și exclusiv — în ceilalți. Cine a fost ridicat cu hîrzoșul pe vîrf de munte ori a fost coborît direct din elicopter, acela nu va înțelege (sau nu va accepta) niciodată firescul gîfîitului alpinistilor cățarați pe calea normală. El se va întreba mereu „de ce? ce caută ăștia aici, cine i-a trimis? ce aer, care aer, ce pitoresc, ce peisaj? minciună!” Ei nici nu urcă — îi împinge cineva, ceva. Din acest profund viciat punct de vedere, totul devine turbure. Și, atunci, se înalță arici de sîrmă ghimpată la televiziune, se multiplică serviciile de filare, filtrare, supraveghere și represiune, se pitecesc legi S.R.I-iste, se inventează cazuri, se provoacă diversiuni pentru momirea și turtirea presupușilor adversari și, în general, se pîndește totul, se așteaptă. Da, culmea e că „ei” așteaptă ceva în genul vechiului scenariu și se miră-n fiecare seară că nu s-a întimplat chestia, doar-doar o fi vreun nou pretext de mineriadă. Fiecare sferă a Puterii are, de acum, propriul ei serviciu de informații, bine plătit, bine dotat. Fiecare „face apel la populație să sprijine”, vai de capul Informatorilor, șantajati din zece părți, de nu mai știu pentru cine lucrează! Totul se înnoadă, două pe față, patru pe dos, firele, ghemurile de lînă, cu care altădată se jucau numai două pisici, sînt disputate, acum, de-o cohortă de feline, de toată casa-i numai sforărie, în vreme ce-n bucătărie nu mai are nimeni timp să ajungă, să vadă ce „gol istoric” domnește. O fi ea România înconjurată de dușmani, om fi noi buricul latino-balcanității, dar chiar milioane de agenți pe km. pătrat — n-om avea! „Auzi, tu, imi zice un prieten lăcătuș: de ce trebuie să-l avertizez eu pe securistul fabricii că nea Ursu de la hala doi cumpără numai «Dreptatea»? ce? o să le facă nea Ursu gaură-n cer? păi, el e rapidist și-atîta!” Știi cumva povestea cu pompierii aflați la un pas de somn, care-ajung să insceneză incendii, spre a-și redobîndi rațiunea de a fi! Aici e nebunia: în inflația de cadre a uriașului mecanism de supraveghere, trebuie inventate permanente cazuri, pericole, tîmbălău, „ca să ne justificăm existența”. Pînă și gradații pensionați cu șase mii pe lună revin, acuma, că, deh, cu scumpirile astea... Și-n vreme ce Puterea așteaptă comploturi, pregătindu-se să-nfrunte sante „Azboane mondiale, banditismul în lăzorește pretutindeni și poliția se plînge de lipsuri, pe bună dreptate, probabil. Da, dar vezi: cîtă vreme ne omoară și ne furăm noi între noi, — e bine e normal. ăștia-i normal (fil-hăresc) al Transilvaniei. Totul e să nu-ți înalți privirea înspre vîrf. Dacă acolo e liniste, în pesteri și ne povîrnîșuri poate fi orice. D-ai n-are ursul coadă!

Dan C. Mihăilescu

dictatura personală

Cine urmează?

Există o etică represivă? Se întreba Petru Creția în 1981 în cartea sa „Epos și Logos”: cîtă vreme etica vizează acțiunile umane? Cînd răul nu poate fi altceva decît încercarea particularului de a se substitui universalului, a finitului de a deveni etern...

Petru Creția avînd să simtă pe proprie piele, în 1991 că da, există o etică represivă! În lăuntru al măgării că sistemul vechi comunist se poate reforma și prin inventarea unor tortionari de stradă — cu față umană! —, forțele obscure post-revoluționare scăpate de sub control, chipurile, împărțind dreptatea?

Forțele obscure post-revoluționare invitînd opoziții să ia aminte la realitatea de astăzi, realitate periculoasă de alunecoasă, întreținută oficial ca atare, dacă nu vor să le iasă Noua Democrație pe nas: realitate a celor umili, „că nu se știe niciodată cînd poate să dea o mașină peste tine”. Atenție! „E ultima oară cînd vă avertizez!” Opoziții să facă bine...

Opoziții regimului politic de azi să nu îndrăznească să depășească o anumită limită a demascării și să prefere închiderea în sine... Tăcerea fiind dintotdeauna cea mai sănătoasă și capul plecat... Opoziții „care destabilizează”, adică, să prefere închiderea în sine și nu deschiderea spre ceilalți, neliniștea și nu posesivitatea, teama de adevăr și nu iubirea senzorială sau intelectuală de lume: ba chiar cei „de teapa” domnului Petru Creția să facă bine să-și înghită limba definitiv, dacă nu vor să fie pur și simplu omorîți „data viitoare”! Asemenea lui

Banu Rădulescu... Că mina lungă a Revoluției... „Nu se știe niciodată”... Să batem în lemn.

Chiar așa. Vă amintiți: marșul organizat de Solidaritatea Universitară și Convenția bucu-reștoană a studenților din 1 martie 1991, unde sute și sute de intelectuali, cu pancarte și scandări semnificative pe traseul Piața Operei — Piața Universității — Piața Victoriei și-au arătat îngrijorarea față de agresarea scriitorilor incomozi, a unor ziariști indiscreți și față de tentativele de incendiere a Institutului de artă teatrală și film! În acest sens avînd să fie înmînat primului-ministru al țării un memoriu: un sens care transcende orice particularitate! La un prim-ministru străin de orice prejudecată critică?

Aici ajunsesem? Relatarea mea de la fața locului avînd să se incheie...

Mărșisorul Golanilor

Lacomii de frumusețea morală cu toții: manifestații pașnici. „Pe linia ascenden-tă a realității în aceeași direcție cu frumusețea pură”.

Piața Victoriei? Obosit, odată ajuns aici, nu mă pot apropia de mașina cu difuzoare la care se citește textul protestului adresat primului-ministru, înainte de a fi dus de o delegație la Guvern. Scandările continuînd, ici și colo: „A-sa-sinii!” „Șo-bo-la-nii!” „Demisia ca la Sofia!” sau „Ilieșcu nu mai sta, vine Majestatea Sa”...

Purificarea morală... Purificarea morală care merge, ieșind din norolul materiei...

momos:

Griji și presupuneri

Miercuri, 24 aprilie 1991, domnul Antonie Iorgovan a afirmat la TV despre membrii comisiei constituante (aia care se ocupă cu tezele noii noastre constituții) că ar fi formată din personalități accentuate, și de aici oarecarele neînțelegeri dintre Comisie și Parlament. Karl Leonard, în 1972, în lucrarea Personalități accentuate, face o descriere a unor astfel de personalități. El spune, printre altele că „personalitățile accentuate au doar o tendință spre patologie” („Ansamblu al tulburărilor psihice, care, grupate în sindroame și corelate cu alte semne sau sindroame romantice, reprezintă expresia clinică a bolilor mintale.”), tendință care, sublimată, nu perturbă echilibrul personalității, cel în cauză rămînd însă „marcat în mod special”. Patologia începe atunci cînd apare „perturbarea relației individ-lume”. Nimeni nu poate să știe în cazul comisiei noastre care ne

aranjează viitorul, cînd și de ce „Indivizi” respectivi sînt perturbați. Fiindcă „o trăsătură accentuată evoluează negativ cînd împrejurările de viață ale individului favorizează acest lucru”: hiperperseverentul devine asocial, hiperexactul un obsesional, demonstrativul un nesatisfăcut, încercînd să obțină avantaje ce nu i se cuvin. „Adaptarea la realitate este semnificativ perturbată”. Cum nu trăim în cea mai bună dintre lumi este de așteptat ca „perturbările” sociale să perturbe „personalitățile accentuate” despre care ne vorbea domnul Iorgovan, personalitate altfel independentă. Faptul că domnul Iorgovan își cunoaște colegii și îi poate descrie în parlament nu ne ajută cu nimic pentru a întrevădea vreun viitor Constituției și apoi al țării: firile membrilor constituantei sînt supuse astăzi prea multor presiuni atît sociale cît și personale. Dacă nu trece merge prost (și merge) un hiperexact (anancast) și va

Huo! Cîteva ferestre se deschid la fațeta Consiliu de Miniștri al comunistilor se fluieră... Putînd bănuîl disprețul celor de Sus, sutele de manifestații prezen-acum neînsemnînd pentru ei nimic! Eh unde sunt sutele de mii? Unde sunt muncitorii? Muncitorii în România r fac manifestații de protest alături de intelectuali, ei fac doar contramanifestații! Vă salut! String mina lui Constantin Abăluță: eînd o să ne vină și nouă rîdul? La bătaie...

„Securiști și S.R.I.-știi nu mai bate ziaristi!”

„Partidul — Iliescu — România!”

„Nu vă fie frică, Iliescu pică, pică Petrică!” I, se scandează:

„După 22, Iliescu-a tras în noi!” Așa...

Descoperînd deodată aici, în Piața Victoriei, încîntat, pe pieptul fetelor un mărșisor extraordinar: acea veche plăcuță simplă pe care scrie „Golan”, cu fir și mărșisor! Azi e 1 martie, totuși... (minune! Slavă cerului, mă recunosc între foștii golani pasnici ai Pieței Unive-sității, unii omorîți atunci și reinviați acum, prigonîți în mod rușinos de Putere și mă bucur nespus: orice ar face forțele de represiune, mai mult sau mai puțin obscure, nu se poate uita o stare de suflet primăvărată, unică, a constîntîi românești, golănească, reinnoită...

„Jos comunistul!”

„Păcat, păcat de singele vărsat!”

„Jos Guvernul bătușu!”

Nu? Guvernanții avînd și azi ce să amuze grozav cu promisiunile de îndre-tare a situației ce le vor face, nedu-ri-du-i gura! Aceasta fiind datoria lor, promiță... Așa cum datoria manifesta-ților e să-și arate nemulțumirea, lipsiți de umor cu desăvîrșire... La mijloc fiind aceeași exuberanță a limbajului și rigo-roze a ideii, de fapt, aceeași vacuitate plenitudină a timpului, aceeași disco-continuitate și flux al subiectivității, du-șcum ne avertiză din 1981 Petru Creția aceeași înverzădire în pămînt, du-șcum putere și aceeași destrămare în vis.

Liviu Ioan Stoiciu

(Va urm...)

sporî neliniștea în legătură cu propria bunăstare, iar un hiperperseverent care introducerea unui dictator la cond- cerea țării și va vedea în faptul că toan-na cad frunzele din pomi un act de jigni-personală, în cazul nostru o crimă națio-nală căreia numai S.R.I.-ul îi va pu-tune capăt. Nestăpînitul („predominan-impulsurilor, instințelor și sentimentel-asupra considerentelor raționale”) va ec-uciderea noastră, a celor ce așteptă-toamna și tot el va cere legi care să n-ene dea voie să gîndim liber asupra su-cesiunii anotimpurilor. Lista personalit-ților accentuate e lungă și neliniștitoa: Modificarea realității în funcție de, dori-te necontrolate și fanteziste, amesteca-cu iritabilitate față de orice altă altern-tivă ne va oferi un viitor pe măsura. Dacă domnul Antonie Iorgovan a dreptate, vom avea o țară condusă de-constituție accentuată. Mai pe sleau spu-o țară condusă de legile unor nebuni s-aproape așa.

Ștefan Agopian

P.S. Presupun că domnul Iorgovan și ce vorbește atunci cînd vorbește în fa-țării. Dacă nu știe îi anunț că toate cit-tele sînt extrase din Dicționarul enciel-pedic de psihiatrie, pe care îl rog să consulte.

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● ILIE NEACȘU: „Dacă vom lăsa ca sefii de catedră la istorie, filologie și altele să fie evrei, maghiari sau armeni ne vom trezi într-o zi cu copiii noștri cău-tîndu-și strămoșii prin Orientul Mijlociu sau stepele îndepărtate ale Asiei”. (Europa) ● ANGELA BĂCESCU: „Incredibil. Inimaginabil”. (Europa) ● CORNEL NISTORESCU: „Pe scena românească, proliferază o gazetă de colonei analfabeți. Ultima perla: Ilie Neacsu...”. (Express) ● ILIE NEACȘU: „Viitorul ministru al învățămîntului și științei — mi-ar face plă-cere să-l văd în acest scaun pe profeso-rul de istorie Gheorghe Dumitrescu, sen-ator de Constanța...”. (Europa) ● AL SAUCA: „Dl. senator Dumitrescu, un ales al poporului prezent în toate rubricile de umor ale gazetelor...”. (Express magazin) ● LUCIAN TUDORANCEA: „Nu se știe, cum, Gheorghe Dumitrescu a beneficiat în anii 1988 și 1989 de legitimații «spe-ciale» pe ruta C.F.R. Constanța — Bucu-rești și retur, firește. Scopul acestor de-plasări? Iată-i așa cum este el specificat negru pe alb: «...depistarea călătorilor clandestini ai Institutului de Marină în calitate de profesor...”. (Phoenix) ● RADU G. TEPOSU: „Cu citeva zile în urmă, sen-ator Gheorghe Dumitrescu, un expert al discursului demagogic, ne-a amenințat cu o nouă lege a prescii...”. (Mai mult in-tu-neric, tovarăși!)”. (Cuvîntul) ● C.V.T.: „...dușmanii noștri și al țării vor fi pul-bere și scum...”. (România Mare) ● Flo-

rin Vasile din Suceava, se miră, într-un mesaj telefonic trimis redacției noastre, că România Mare n-a luat atitudine față de tratatul care a consfințit cedarea Basarabiei și a Bucovinei. Mă așteptam la o asemenea prudență, ne spune correspon-dentul nostru de la alte publicații, dar nu de la una care și-a luat drept motto «Vom fi iarăși ce am fost și mai mult decît atît!»: „Dragă domnule Florin Vasile! Dragă omule cinstit! N-ai înto-les nici acum că România Mare e o mur-dară diversiune a puterii?”. (Express magazin) ● PIUȘI MONTIU (Sinaia): „Doamnă Cotrubas, vă apreciem prea mult ca să vă pretindem și comentarii po-litice! Abandonați-le”. (AZI). Da, aban-donați-le, din moment, ce nu cîntai aria feseneului... ● „Cameleonismul organic al d-lui S.N. (Sergiu Nicolaescu, n.n.) și ex-tenția influenței sale politice încep să de-ranjeze chiar pe unii din campionii revo-luției televizate”. (Express magazin) ● EUGEN MAILAT: „...nu-mi explic cum, în sfința zi de Paști, TVR îl aduce la «convorbiri de duminică» pe Paul Dumitriu, tocmai omul care a fost eliberat din închisoare și a plecat din țară în 1977 do-torită unei intervenții a lui Iancu Cosă-cescu, avocatul regimului Ceausescu la Paris, cel care susținea cauza «odiosului» în orice litigiu internațional și al căru loc, după deces, a fost preluat de însuși dl. Paul Dumitriu?”. (Interviu, în Româ-nia liberă) ● ALCIBIADE: „Ce liehele,

ce pușlamale, ce jigodii!”. (R.M.) ● „Ai făcut vreodată dragoste în apă? Îi trebu-tinara cînd se apropiază de marea nea bazinului”. „In clipa următoare, o mișcare unduoasă, ea se descotoroșe-slipul minuscul care, eliberat, se indep-tă plutind încet, parcă regretînd că nu putea vedea continuarea”. „Ceea ce t-mă fu mai curînd un viol: Christine-prinse de umeri lui Victor și, desfăci-du-și genunchii, se țintui cu putere poala lui”. (Sex experimental) ● V. SILE VĂCARU (senator F.S.N.): „...s-disipat prin dispersie... (La o cuvînta în Senat) ● ALCIBIADE: „In ziua 11 aprilie a avut loc festivitatea sâr-lorții unui an de la apariția ziaru «Azi». Aprecînd seriozitatea și corecti-tinea acestui ziar, conducerea revis-noastre a răspuns invitației de a par-ticipa la ceremonie, oferînd și un sple-nescoș cu flori, cu panglică de mătase tric-loră...”. (R.M.) ● CLAUDIU IORDACHIU: „Mi-am dorit să nu facem o politică n-ționalistă și să nu considerăm că da-«România Mare» face afaceri murdare numele F.S.N.-ului. Frontul iese în cîst-Am încercat să desprind ziarul «AZI» obiceiturile și limbajul «României Mar-Nu am reușit”. (Interviu, în Phoenix) ● ALEXANDRU BIRLĂDEANU (despre Petre Roman): „...crede că s-a infumut prea repede”. (Interviu, în Adevărul) ● CONSTANTIN DUICĂ: „Strădania Alia-ței Civice de a unifica opoziția începe-se înfaptuiască. Forumul Antitotalitar (ar fi o primă expresie a acestui efort, e-mandat din afară”. (Dimineața) ● D MITRU BALĂET: „...dl. Pleșu rezis-Trebuie felicitat pentru aceasta. În curi-s-ar putea să ajungă cu adevărat celebi-ca Nero care a incendiat Roma, sau acea calli care a dat foc Bibliotecii c-Alexandria”. (R.M.) ● VASILE VĂCALI (senator F.S.N.): „La sfîrșit de miler-lumea-i sătulă de vorbe”. (Din „consid-rații” prezentate în Senat, reproduse AZI).

Petre Stoica

O mărturie a rezistenței intelectuale

In orice dictatură, cu osebire în cea comunistă, intelectualul este nevoit, prin natura condiției sale de „trestie gânditoare“, să opteze (în mod public sau în intimitatea sa salvatoare) pentru cel puțin trei alternative:

a) pactul, complicitatea cu puterea, ceea ce presupune compromisul imediat și necondiționat, abdicarea de la principiile profesionalismului (ar putea exista un cod moral valabil și pentru celelalte categorii ale intelectualității, asemănător celui al lui Hipocrate !);

b) „retragerea“ în sferele esoterice ale culturii care ar putea fi considerată, în lipsa altei perspective, drept forma ideală de rezistență pasivă la vitregiile vremurilor;

c) rezistența demnă, fățișă și energică în fața manifestărilor adesea aberante ale ideologizării culturii dar și a deteriorării excesive a raporturilor dintre puterea politică și societatea civilă.

Dacă în ceea ce privește prima și a doua alternativă nominalizările nu și-ar avea rostul, în cel de-al treilea caz țara istorie a dizidenței intelectuale românești ar putea înscrie numele citorva opozanți de notorietate astăzi: Paul Goma, Dorin Tudoran, Mihai Botez, Doina Cornea, Radu Filipescu, Gabriel Andreescu, Mircea Dinescu, Dan Petrescu, Liviu Cangeopol.

Cu toate că la noi n-a existat o literatură a dizidenței, ca în Uniunea Sovietică, Polonia, Cehoslovacia și Ungaria, am putea reconstitui cele câteva momente (din păcate individuale) ale rezistenței românești pornind de la mărturiile lui Paul Goma din „Culorile curcubeului“, de la eseu „Frig sau fri-că — sau despre condiția intelectualului român de azi“ al lui Dorin Tudoran, de la cele câteva scrisori către tineri ale Doinei Cornea, fie de la cartea de „convorbiri libere într-o țară ocupată“ (apărută în 1990 la Editura Minerva) intitulată „Ce-ar mai fi de spus“ și sem-

nată de Dan Petrescu și Liviu Cangeopol.

De multe ori s-a afirmat că literatura și arta ar fi diminuate, dacă nu chiar anihilate complet de tiranie. Nu este adevărat; în condițiile grele ale unei rupturi fundamentale între ideologia oficială și arta autentică, a existat șansa supraviețuirii și ieșirii de sub „teroarea istoriei“ a unor autentice valori spirituale. Dar dincolo de toate acestea esențială rămâne solidaritatea umană. Iar lectura unei astfel de cărți astăzi nu ar fi fost posibilă decât printr-o astfel de solidaritate umană. Ba mai mult, rezistența însăși presupune existența acestei solidarități.

Începând din 1983 și până în decembrie 1989 Iașul a constituit unul din punctele de rezistență intelectuală ale țării, în confruntarea directă cu un regim aflat în plin delir totalitar. O pleiadă de tineri intelectuali formați în jurul revistelor studențești „Dialog“ și „Opinia studențească“, Dan Petrescu, Luca Pițu, Liviu Antonesei, Dan Alexe, Liviu Cangeopol, Mihai Dinu Gheorghiu, au încercat să impună prin scrierile lor o formă camuflată de rezistență intelectuală, la început pronunțându-se în mod critic față de ierarhiile din viața culturală, aruncând în aer toate tabuurile și „indicațiile“ oficiale. Argumentul lor forte a fost eliminarea din viața culturală a oricărui compromis, inclusiv compromisul moral. Ei veneau astfel cu o nonșalanță de invincibil, dar și cu avantajul unei culturi de tip european. La început oficialii, culturicii locali i-au ignorat, însă cu timpul conflictul dintre cei tineri și ne-compromiși și cei mai în vârstă care pactizaseră de mult cu diavolul a devenit iminent. Pe de altă parte cenzura s-a dovedit la început nepregătită, șocată fiind de subtilitățile de limbaj și de erudiția care ascundea aluzii și „pilde“ dintre cele mai elocvente la adresa unui totalitarism feroce. Cu

timpul paznicilor au devenit mai mulți și mai vigilenți, reușind să cenzureze din exces de zel până și lucruri mai puțin incomode, ba chiar să supravegheze îndeaproape pe opozanți. Din fericire, însă, spiritul independent nu a putut fi îngenuncheat din pricina unor astfel de măsuri cu caracter administrativ și autorii aceștia tineri, puțin cunoscuți din pricină că li se respingeau în mod sistematic manuscrisele, etichetate drept „incendiare“ au decis să continue și cu mai mare convingere persuasivele lor interogații cu accent critic, de data aceasta „atacând“ frontal și probleme civice ori de politologie și de filosofie a istoriei pe lângă cele de critică literară propriu-zisă.

Astăzi le-ar părea aproape incredibil unor cititori mai puțin informați în privința rezistenței intelectuale românești, faptul că, în condiții de mare prigoană cei doi tineri intelectuali, opozanți declarați ai regimului dictatorial de până mai ieri, au putut dialoga într-un mod liber (adică fără a fi reperați de „organe“). Subiectul dialogului lor îl constituie societatea românească aflată într-o criză multilaterală. Dialogul a fost înregistrat în 1988 pe bandă magnetică, timp de câteva luni și a fost destinat publicității în exterior, având ca scop nu numai denunțarea dictaturii lui Ceaușescu, dar și denunțarea acelei „complicități a tăcerii“ care devenise anormală într-un regim agresiv.

Dorin Tudoran a difuzat de atunci câteva fragmente la „Vocea Americii“,

publicind mai apoi părți din această carte în paginile revistei „Agora“ nr. 1/1990.

Într-o prefață deloc convențională, politologul Vladimir Tismăneanu consideră cu îndreptățire acest „eseu pe două voci“ drept „un text esențial de filosofie morală“ pentru că Dan Petrescu și Liviu Cangeopol au voit și au izbutit să mărturisească, să spargă zidul „securizat“ al unei complicități lașe, să-și clameze și să-și obțină dreptul la verticalitate, chiar dacă o știm prea bine, atîția semeni s-au amăgit cu banala și profund jignitoare consolăre: „În fond, nu se poate face nimic...“

Dialogul nu este unul oarecare, asemeni multora care se purtau în ultimii ani în intimitate. El s-a derulat din nevoia socratică de adevăr, dar și în lipsa unui dialog real cu reprezentanții Puterii. Dan Petrescu și Liviu Cangeopol adoptaseră deja, la data înregistrării acestei convorbiri poziții publice critice privind situația economică a țării noastre și a sistemului ei politic. Ceea ce ne propune această carte mărturie este o nouă etică civică ca manifestare a unui spirit independent, decorsetat din tiparele ideologizării. Avantajul celor doi interlocutori este enorm și semnificativ: eliberarea de spaime și de omniprezenta cenzură. În acest sens dialogul însuși ar putea fi considerat un mod cathartic de comunicare.

În paginile cărții sînt discutate chestiuni privind răsturnarea scării de valori în cadrul fenomenului totalitar, incompreensiunea occidentală față de fenomenele Estului, pasivitatea românească, „sistemalizarea“, colaboraționismul intelectualilor, megalomania dictatorului, etc. Dialogul este din cînd în cînd întrerupt pentru a intercala notații de jurnal. Remarcabilă rămîne lapidaritatea uneori ironică cu care sînt relatate și comentate întîmplări, zvonuri, informații, ceea ce dă un aer de autenticitate cărții. Sînt invocați Orwell, Al. Zinoviev, Soljenițin, Leszek Kolakowski, etc.

Concepute ca formă incipientă a unui dialog social posibil, convorbirile dintre Dan Petrescu și Liviu Cangeopol sînt în fond un comentariu inteligent, viu și documentat al fenomenului totalitar. Chiar dacă nu propune soluții pentru ieșirea din criză, cartea acestor „oameni normali într-o societate anormală“ este de fapt un aspru rechizitoriu la adresa comunismului, considerat „cea mai mare aberație creată de oameni împotriva oamenilor“.

Gabriel Stănescu

minimax

Un fel de S.I.D.A. politic (II)

deoarece vitregia condițiilor de difuzare (oare numai cererea pieței, cum ne-a sugerat un comunicat balta-zaresc al guvernului, să fie de vină ?!) fac din procurarea revistei **Luceafărul** o chestiune de șansă, vom începe printr-un rezumat al primei părți. Ce voiam dară a spune în urmă cu o săptămînă era că, **obligată-i prin însăși obirșla-i**, actuala Putere nu poate acționa altcumva decît într-o manieră fals democratică, adică mimînd respectarea standardelor formale ale democrației occidentale; similară și subordonată fiind politica economică a cărei finalitate este, de fapt, păstrarea monopolului Statului, chiar dacă prin utilizarea altor pîrghii decît cele clasice, socialiste. Într-o asemenea strategie — N.B. singura posibilă după cele întîmplate în decembrie '89, iar cine nu înțelege această determinare fatidică, aiđoma blestemului unui păcat originar, nu înțelege nimic —, drepturile și libertățile democratice au fost și vor fi respectate ori, mai exact formulat, **tolerate** atîta vreme cît contestarea politică nu se apropie în mod real de înlăturarea „emananților“. Condiția sine qua non și, totodată, principalul obiectiv al acestei strategii îl constituie atunci **permanentizarea stării de confuzie politică** în prezența căreia diriguitorii pot spera și miza pe faptul că, într-un moment electoral, o majoritate socială va vota convenabil. Ajungem astfel la ceea ce, metaforic, am numit „un fel de S.I.D.A. politic“.

Similitudinile cu maladia ce marchează sfîrșitul acestui veac sînt sugerate atît de conștințele societale ale sensului acțiunii politice mai sus schițate (este lezată socialul în însăși esența-i), cît și de **mecanismul propagării anomaliilor ce se autogenerază printr-o reacție în lanț**, diminuate fiind progresiv și difuz, în tot ansamblul social, toate modalitățile de autoapărare civică împotriva dominației Statului.

Nemaiputînd face abstracție de evoluția contextului internațional (eroarea fatală a lui Ceaușescu), este incontestabil că Puterea a fost obligată să facă multiple concesii în favoarea spiritului democratic. Tot atît de adevărat este că așa-zisa presiune a maselor (mai mult sau mai puțin scăpată de sub control) a radicalizat întruclivă aceste concesii care, în varianta inițială (platforma F.S.N.), tare mai aminteau de socialismul cu față umană — bunăoară, mult disputata libertate a presei era concepută în platforma, de care F.S.N. nu s-a dezis, ca o **terecere a mass-media în... miinile poporului!** Concomitent însă (amintindu-ni-se mereu că peste noapte nu se poate trece la democrație) Puterea a acționat consecvent pentru contracararea efectelor „destabilizatoare“ ale democratizării. La o adică, a fost folosită în acest scop (pentru liniștea noastră !) și reprimarea violență de factură polițienească ori teroristă (terorism de stat ca în cazul minieră-dei) dar respectivele episoade sînt excepționale și doar parțial semnificative, căci principala modalitate de ac-

țiune o constituie **anihilarea libertății gândirii**, considerată drept principală premisă a unui comportament obedient. Pe măsură însă ce este obținut la nivel individual efectul dorit (similar anihilării imunității celulei), responsabilitatea eului față de propriul destin se stinge iar mediul social devine vulnerabil. „Sălbaticul bun“, socializat și politizat, întru confuzie și obediență, devine „cetățeanul rău“. Iar efectele, de patologie socială, n-au întîrziat să apară: criminalitate, corupție „legală“ și hojia la drumul mare, egotismul împins pînă la cele mai violente și aberante forme, naționalism și rasism, evadarea ca mod de viață, evadarea dincolo de granițe, benignă cîtă vreme nu depășește un nivel cantitativ critic, ori evadarea malignă în oblovism, toxicomanie, alcoolism, prostituție sau sinucidere; și poate încă mai grav, tendința generalizării duplicității schizoide și perversității a inesei instinctelor naturale, cum se întîmplă, bunăoară, în cazul abandonării sau comercializării copiilor. Revigorare pentru o clipă, în decembrie '89, pînă la o incandescentă ce a părut, pentru că poate și era, miraculoasă, toate valorile pe/ prin care se pot închea și structura diferite forme de coeziune socială (iubire, credință în transcendent, frumos, adevăr și derivatele lor morale) tind să devină iarăși monedă calpă. Imperativul absolut ajunge a fi iarăși SCAPĂ CINE ȘI CUM POATE. Dar ! **Dar a scăpa către unde, către ce ?!** Istoric gîndind și pe cît poate gîndul răzbate către viitor, tocmai pentru că se încearcă acum din nou evoluția spre o Europă unită, adoptarea prin impunere a pomenitului imperativ (îndreptățit doar în universul social concentraționar) nu ne condamnă oare la destinul unui — cum spunea Data Tuthășia — **popor oaspete ?** Dar dacă moartea individuală este un scandal metafizic și nu poate fi acceptată într-adevăr cu gîndul, chiar dacă zilnic, totuși, se moare, moartea unui popor cu atît mai puțin. Deși, au dispărut popoare ! Ajungîndu-se astfel în mrejele speranței. Nu ! Nu se poate ! Așa îți zici : nu se poate !

Părimdu-ni-se mai expresiv, vom în-

drăzni a continua pînă la fine în forma dialogului între două personaje : Omul-de-bine și Scepticul.

Omul-de-bine : „Dom'le, povestea asta cu sida politic, cum îi zici matala, e o bazaconie ! Adevărul adevărat este că, lăsați așa de capu' lor, oamenii s-au lenevit și au luat-o razna.“

Scepticul : „Deci ?“

Omul-de-bine : „Deci e nevoie...“

Scepticul : „Haide, spune-o !“

Omul-de-bine : „Da dom'le, e nevoie de ordine și disciplină !“

Scepticul : „Stringerea șurubului !“

Omul-de-bine : „Dacă e nevoie, trebuie strîns și șurubul !“

Scepticul : „Ceaușescu să ne lertî, că-n decembrie am fost beti ! Nu-i așa ?“

Omul-de-bine : „Asta pentru că vrei matala să exagerezi. Dar orice-ai zice, trebuie să recunoști că debandada asta e inadmisibilă.“

Scepticul : „Păi este tocmai ce încercam și eu să-ți spun mai devreme. Adică dacă vom continua să mergem pe făgașul ăsta, România va să iasă nu din Europa, ci din istorie. Cu tot cu ajutoarele americanilor, francezilor, tigrilor din Pacific, ale Fondului Monetar Internațional și ale tuturor băncilor de reconstrucție și dezvoltare din lume.“

Omul-de-bine : „Și-atunci ?“

Scepticul : „Atunci unica soluție...“

Omul-de-bine (vizibil enervat) : „Să nu-mi spui tîmpenia-aia cu înc-o revoluție !“

Scepticul : „Nu, Doamne ferește ! Unica soluție ar fi un regim politic, nu-i așa ?, sănătos, auster, ce mai !, ordine și disciplină.“

Omul-de-bine : „Altcumva nu se mai poate !“

Scepticul : „Da, da...“

Q. E. D. Cortina !

22 aprilie 1991

Serban Lanescu

Nicolae Costin

Nicolae Costin este un cronicar fără succes în posteritate. Într-un portret celebru, în care se simte încă toată intransigența tinerității (avea doar 31 de ani), N. Iorga rostește o condamnare fără apel: „Pentru criticul literar, Nicolae Costin n-are însemnătate. Fraza sa, mai largă, mai complicată, mai erudită, făcută după fraza cărților de cetise și studiate, n-are energia scurtă a lui Ureche, nici mlădierea blândă a lui Miron Costin... avem cărturarul sec, viermele de carte, pisarul erudit, cu călimările în briu și volumele subțioară. În inima de pergament a acestui erudit nu răsuna nimic din marea, veșnica lume vie; ochii săi reci vedeau numai litere și forme, nu idei și sentimente...” Sextil Pușcariu, deși consideră exagerate aceste reproșuri, găsește totuși că Iorga „a dreptate”, iar recent N. Manolescu îl enumeră în trecere, într-o serie de cronicari care „n-au valoare literară”. Ceva mai indulgent apare G. Călinescu, care găsește la el „unele curiozități pitorești”, iar **Letopisețul** este „totuși interesant” căci încep să apară aici, ca în istoriografia munteană, „colachiile și ocările, dar și o notă de liberalism”, portretistica lui e „mușcătoare”, „savuroasă și plastică”, avea răutăți în scris, uneori era chiar „satanic”, povestea „cu pornire, dar pitoresc” și mai „e plin de grații stilistice”. În general, comentatorii l-au comparat cu Miron Costin, întotdeauna în defavoarea sa, și uneori cu Neculce, contemporanul său, ceea ce iar nu-i putea fi spre vreun avantaj într-o lungă tradiție care apreciază fraza sfătoasă, meșteșugit adusă către o expresie gnomică și aforistică deși nu mai puțin participativă, iar erudiția sa a părut întotdeauna suspectă. Monografia lui Ioan Șt. Petre din 1939, temeinică dar înecată în noianul amănunțelor documentare, n-a putut nici ea să descopere vreun merit de ordin literar scrierilor sale, care păreau destinate să rămână veșnic pe raftul cronicarilor

de mîna a doua, așa cum de altfel s-a și întimplat.

Premise pentru o schimbare de atitudine există totuși. Ele au apărut în 1976 fiind, printr-o coincidență curioasă, au ieșit de sub tipar — independent unul de celălalt — două volume din opera sa: la Iași **Letopisețul Țării Moldovei** în îngrijirea istoricului Const. A. Stoide și a istoricului literar I. Lăzărescu, iar la București traducerea cărții (roman filosofic? biografie exemplară?) **Libro llamado Relox de Principes** a spaniolului Antonio de Guevara, editată de G. Ștrempele, marcând astfel o resuscitare a interesului pentru opera lui N. Costin manifestată cel puțin în cercul specialiștilor, dacă nu și în cel al publicului mai larg. Studiul introductiv al editorilor ieșeni, o adevărată monografie de peste o sută de pagini, reia toate problemele puse de opera cronicarului dizgrațiat și ajunge la o concluzie mai generoasă, inclusiv din punctul de vedere al însemnătății lui literare și chiar al supraviețuirii lui în posteritate. Analiza atentă a cronicii arată în primul rând că scrierile sale istorice, nefinisate, au intrat imediat după moartea timpurie a autorului în mina domnului, care a dispus (sau a tolerat) imixtiuni și corecturi care nu aparțin cronicarului. Aceeași analiză meticuloasă infirmă pe de altă parte acuzațiile — provenind încă de la Iorga — privind spiritul necritic și confuziile pe care acesta le-ar fi făcut, amestecînd surse și informații diverse „fiindcă nu era în stare să le judece, să le aprecieze” (în **Istoria literaturii românești** din 1926). În al treilea rând, letopisețul consacrat epocii contemporane autorului, departe de a fi o operă neparticipativă, „poartă un puternic caracter memorialistic”; deși vorbește despre sine la persoana a treia, textul poartă amprenta personalității sale, îi dezvăluie preferințele, opiniile, atitudinile exprimate prin procedee stilistice și compoziționale care îl apropie de literatură. Abilitatea sa este mai ales de a selecționa și prezenta faptele, lăsînd cititorului grija de

a trage concluziile și a-și forma opinia. În pofida impresiei cu care cititorul poate rămîne în urma lecturii istoriilor literare, cronica lui Nicolae Costin nu este lipsită de atracția intelectuală, erudiția lui nu este seacă, ci vine să îmbogățească atât justificările lui de ordin moral, cit și arsenalul imaginilor descriptive. Ioan Șt. Petre și, mai recent, C. A. Stoide și I. Lăzărescu au arătat cât datorează textul său lecturii unor opere celebre, între care un loc de frunte îl ocupă **Ceasornicul domnilor** al lui Guevara, din care extrage citate pline de tîlc: din Plutarh (pentru a condamna actele de cruzime ale lui Ștefăniță împotriva hatmanului Arbore), din Seneca ș.a. De altfel, cartea lui Guevara intră — prin traducerea lui N. Costin, — într-un circuit mai larg și o vom recunoaște și în diferite pasaje din cronica lui Pseudo-Muste, în diferite acte domnești, în preambulul justificativ al unor așezăminte, în calendare manuscrise cu „pilde filosofice” ș.c.l. Faptul că ediția cronicii este apărută în același an cu cea a **Ceasornicului** i-a privat probabil pe editorii acesteia de o serie de alte apropieri, căci G. Ștrempele întreprinde acolo o migăloasă operație de restituire, identificînd și semnificînd pasajele corespunzătoare din original și din traducere, știut fiind că N. Costin n-a păstrat ordinea textelor, așa cum fusese ea stabilită de autor, ci le-a amestecat după un plan propriu.

Ambele volume, letopisețul editat de C. A. Stoide și I. Lăzărescu și traducerea editată de G. Ștrempele, sînt re-luate acum și împreunate într-o reîmpărire a Editurii Hyperion din Chi-

șinău*. Pentru volumul conținînd letopisețele este preferat ca prefață textul lui Ștefan Ciobanu din al său curs de **Istoria literaturii**; pentru al doilea, conținînd **Ceasornicul domnilor**, se reia un fragment din **Istoria literaturii** a lui N. Cartoian. Avînd în vedere scopurile mai largi ale acestei ediții, alegerea unor texte mai generale este poate justificată, deși ambele au cam o jumătate de veac de cînd sînt scrise și acest fapt se simte. Mai greu de înțeles este însă că cele două ediții, respectiv cele două volume utilizează sisteme de transcriere diferite; semnul care este interpretat de G. Ștrempele întotdeauna ca ia, apare la editorii ieșeni ca e sau ca ie, adică aceeași grafie va fi transcrisă într-un volum ca aieve, iar în celălalt ca aiaive. Pentru cititorul obișnuit e cam același lucru, dar nu și pentru filolog. Apoi, G. Ștrempele păstrează literele duble, chiar fără semnificație fonetică, editorii ieșeni nu, primul respectă grafia modernă în cazul lui c, editorii ieșeni nu (ei scriu de pildă **porunciască**, deși aici ci sau ce sînt simple convenții grafice ș.a.m.d.). Ambele volume mai inserează câte un glosar și indici de nume proprii și geografice; dacă glosarul este în general bine făcut (cel de la vol. II îl reproduce pe al lui G. Ștrempele), indicele de nume și cel geografic mi se par insuficienți. În primul rînd lipsesc trimerile la pagină, care dau utilitatea practică unor asemenea instrumente. În al doilea rînd, explicațiile pe care le oferă de multe ori sînt insuficiente: ce înseamnă **Trablosul, provincie romană**? Probabil e Tarabulus, Tripoli de astăzi, respectiv Tripolitania. Dar **Veimbergu, oraș în Saxonia** (probabil Wittenberg)? Aceiași lipsă a datelor elementare în indicele de nume: Preda, „boier muțean”, Predței Ioan „sfînt”, Preluțch, „polcovnic polon”, Pricopie „căpitan moldovean”, Promitei „Promiteu (!), erou mitologic” ș.c.l. Dacă indicii nu au nici trimerile la pagină, nici nu identifică personajele istorice, existența lor nu se justifică.

Mai interesante par comentariile finale, la ambele volume, ale Svetlanei Korolevschi, care încearcă să identifice un model retoric în scrisul acestui cronicar tîrziu, sensibil la farmecul baroc al erudiției și moralei disimulate în exemple, stilist fastidios și pletoric dar... nu fără stil.

Ediția operei lui N. Costin, întreprindere dificilă dar cu atât mai meritorie a editurii Hyperion, arată o deschidere plină de sensuri către istoria pe care românii de dincolo de Prut înțeleg să o recupereze. E o acțiune benefică și ea trebuie continuată.

Mircea Anghelescu

* Nicolae Costin, **Serieri**, vol. I—II, Chișinău, Ed. Hyperion, 1990—1991, 478 + 623 p.

povestea vorbeii

Limbajul de lemn și literatura (II)

Acum încercăm săptămîna trecută să regăsim cîteva repere ale proiecției în ficțiune a limbajului totalitarist, ale exorcizării lui prin parodie, umor — e pentru că într-o carte recent apărută — **Cufia de ghețe** a lui Titus Popovici — obsesia limbajului, evidentă, e prezentă altfel. Foarte instabil pare registrul stilistic al acestui roman în care esențială e luarea în stăpînire a individului de către limbajul comun — mod de a evoca o stare de generalizată opresiune — dar în care se percep și toate riscurile excesului. E greu să trasezi o limită între ambiguitate și labilitate atunci cînd pare să existe o nehotărîre între intenția de a fixa drept unic obiect al construcției epice limbajul și aceea de a da o oarecare consistență, fie și simbolică, personajului. Tehnica stilistică a cărții e supralicitarea automatismului: clișeele binecunoscute se succed, în continuă generare, cu repetiții magice, incantatorii, într-un discurs autoreferențial în care asociațiile mentale obligatorii, funcționează fără greș: „culegeau ecouri vibrante din întreaga lume despre eforturile neobosite ale celui mai iubit fiu al popo-

lului. Erou între eroii neamului, ctitor de geniu, arhitectul țării contemporane, depuse în favoarea instaurării unei lumi mai bune și mai drepte pe planeta noastră, a înfăptuirii dezarmării, în primul rînd nucleară, a neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, independența Namibiei și recunoașterea OEP ca singurul reprezentant legitim al poporului frate palestinian” ș.a.m.d. (p. 6). Rezultatul unui asemenea dictu este crearea unui plan al respingerii absolute, tratat sarcastic, cu încredințare, sugerînd în același timp complicitatea — fie și doar prin ascultare. Dacă însă exasperarea e produsă cu ușurință, analiza raporturilor dintre individ și limbaj e mai curînd contradictorie: prea adesea se poate fixa punctul de ruptură, acela din care începe delirul verbal, devierea de la normalitate — astfel încît presiunea unui plan asupra celui alt e mai mult cantitativă. Exorcizarea prin ostentație, acumulare, pare a fi o raportare mai curînd superficială la limbaj. E, în fond, paradoxal că detașarea, privirea „de sus” și „din afară” a fost modalitatea scrisului din timpul opresiunii reale a acestui limbaj, în vreme ce încredințarea, crisparea, situarea înversunată „în interior” se manifestă după. Ambele sînt rezultatul unor strategii (de înșelare a cenzurii, atunci; de captare a interesului, acum) dar și, firește, al unor

opțiuni estetice; în orice caz, a medita atemporal și adesea cu umor în interiorul unui fenomen și a polemiza pasionat cu evocarea lui sînt elementele unei situații inversate: normal ar fi fost ca revolta să însoțească fenomenul, iar distanțarea în timp să intercaleze filtrele unei înțelegeri mai neimplicate. În romanul de care vorbim — și care va fi probabil unul într-o serie de încercări de a explica „după” starea de a fi „în” —, acționează foarte puternic: focalizarea asupra limbajului; artificialitatea e desigur conștient asumată dar nu rămîne mai puțin riscantă. Ideea ar fi că nimeni nu se poate sustrage pînă la capăt limbajului de lemn, care asimilează chiar gîndurile opozante — dovadă scrișoarea personajului principal către regina Angliei — „Much esteemed and beloved Majesty, Queen of England! First of all, I wish to transmit You a warm salutation...”; „to the elevation of Great Britain to new summits of Progress & Civilisation” (p. 53—54) — sau un pasaj tipic pentru mecanismul glisării: „Singurul lucru care trebuia făcut era să-i taie vena jugulară cu lama, în timpul unei vizite de lucru la întreprinderea de unde-si ridica el. Ion Popescu, retribuția lunară, aducîndu-si aportul la făurirea unei lumi mai bune și mai drepte pe planeta noastră, în tripla lui calitate de proprietar — producător — beneficiar”. Indiferent de faptul că această structură textuală (tipică) e interpretată ca manifestînd un automatism vid — zgomotul irațional al clișeelelor — un automatism transformator, care modifică insidios personajul, sau o distanță sarcastică — efectul e același, concordant cu sensul schemei narative: de rămînere în promiscuitate, de înfrîngere.

În planul auctorial pur se petrece un fenomen similar prin asumarea ficțiilor aluziei și perifrizei: „țara în care se petrece acțiunea noastră”, „țara în apărarea căreia sîrise El de pe bal-

conul clădirii masive”, „Marea Putere Transoceanică” (p. 52—53).

E destul de evidentă voința de a realiza o antologie, un repertoriu de tipuri de texte, limbaje și situații de comunicare: de la varianta cuvîntării oficiale la aceea a reportajului conformist sau a notelor de originalitate, la „programul letic” sau la „desfășurătorul” unei ședințe; sînt inventariate comentariul critic pretențios, textul științific, versificația ocazională și cea incifrată, conversația cotidiană, de tramvai („Zi, s-audă și ceilalți călători cum insultă dumneata organele noastre, care te apără și pe dumneata, deși nu meriți, căci prin acțiunile ce le desfășori, zi de zi, dumneata subminezi efortul întregului popor, fără deosebire de naționalitate!” p. 20); cea „tovărășească”, de serviciu, cu „organele”; cea intimă, familială („Ce vei scanda astăzi? Cel puțin ți-au dat un text bun?” — p. 118). Nu toate dialogurile sînt la fel de șarjate — unele însă, ca mai sus sună destul de false. Mai interesantă e punerea în dependență a situațiilor narative de textele care manifestă ciudata calitate de a rămîne străine și în același timp de a influența existența ideea de a avea un copil fi vine unei familii citind un fragment de articol din ziar („Pentru sănătatea mamelor, copiii, veghează! 1507 medici de obstetrică-ginecologie...” — p. 9), iar din ziarul în care e învelit cadavru copilului tatăl citește masinal: „Schimb de mesaje între... În lumina indicațiilor...” (p. 22).

Intenția teoretică și documentară rămîne, totuși prea evidentă. Unele astfe de încercări de reconstituire prin limbaj a trecutului apropiat i se pot aduce două obiecții esențiale: supraabundență în scop demonstrativ și exasperarea retrospectivă.

Rodica Zafiu

Omul pornit

Mariana Vartic și Aurel Sasu au făcut să apară de curind, la Editura „Echinox” (Cluj, 1990), o culegere din articolele și eseurile lui Emil Cioran, intitulată **Revelațiile durerii**. Performanța principală a editorilor este de a fi readus în discuție publicistica românească a filosofului, adică cea mai mare parte a articolelor sale, publicate din 1932 până în 1940, în **Floarea de foc, Gândirea, Azi, Discobolul, România literară, Abecedar, Rampa, Vremea, Pagini literare, Da și nu și Cuvântul**.

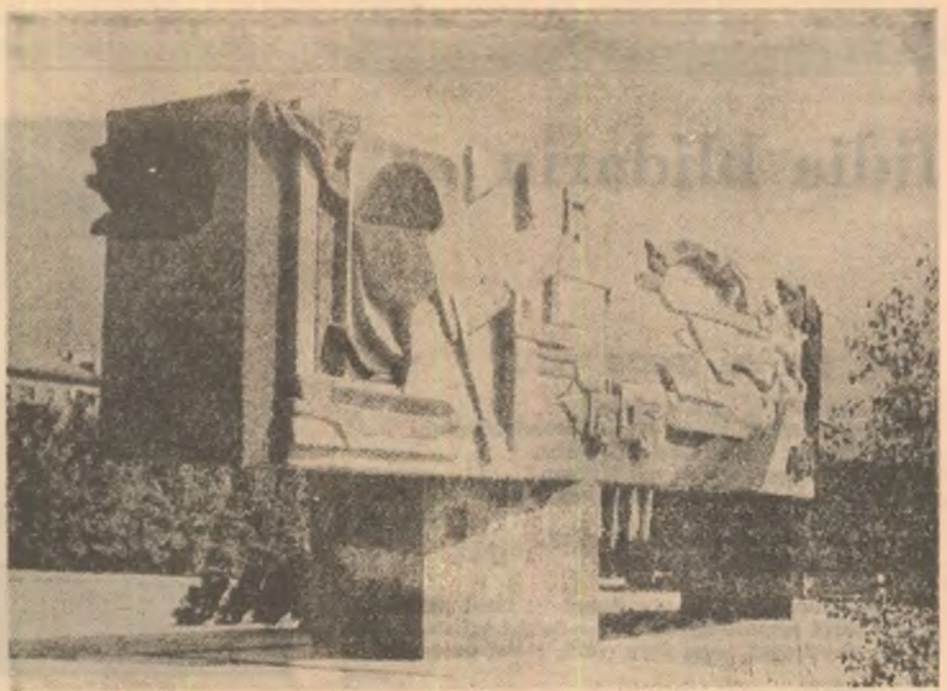
Reorganizate tematic, aceste articole (mult mai puține la număr decât în cazul lui Mircea Eliade și mult mai puțin variate, dar compensând prin vehemență și printr-o seducătoare splendoare aforistică tot acest deficit) pot fi regrupate totuși într-o „tablă de materii” imaginară, cu patru-cinci secțiuni mai importante: eseurile care își iau ca punct de plecare artele plastice („Oskar Kokoschka”, „Auguste Rodin”), considerațiile generale (filosofice sau de etnologie a culturilor), provocate de lectura cărților unor autori români („Petru Comarnescu: Homo americanus”, „Al Dima: Aspecte și atitudini ideologice”, „Stilul interior al lui Lucian Blaga”), notele de călătorie, împinse până la complexitatea unor adevărate studii de imagologie („Melancolii bavareze”, „Fragmente din Cartierul Latin”, „Parlul provincial...”), în sfârșit, foiletoanele de doctrină, prin care Emil Cioran participă la mișcarea de idei a epocii sale, alături de Mircea Eliade, Noica, Mircea Vulcănescu și, firește, alături de Nae Ionescu, „profesorul de indoială” al tuturor. În această ultimă categorie, o grupă aparte o formează polemicele pe tema conflictului dintre generații: „Mircea Eliade și dezamăgirile sale” (1936), „Crima bătrînilor” (1937), în legătură cu eliminarea lui Mircea Eliade de la Universitate, „sub pretextul pornografiei” și „Imperativul discontinuității” (tot din 1937). Sînt articole radicale, care reclamă necesitatea unui început politic și social absolut, într-un moment în care „bătrînii” sînt făcuți răspunzători în a fi provocat „dezastrul României”.

Însă punctul maxim al radicalismului este atins de Emil Cioran în câteva din eseurile care contribuie la articularea unui adevărat sistem de filosofie a culturii sau a istoriei românești și care pot fi puse în legătură cu volumele publicate de autor în aceeași perioadă (în primul rînd **Schimbară la față a Ro-**

mâniei). Aceste eseuri sînt: „**Impotriva oamenilor inteligenți**” (1933), „**Sensibilitatea tragică în România**” (1933), cu celebra frază despre absența sentimentului tragic la români („În aceleași condițiuni și configurații sociale, în același cadru de orînduire formală, Spania a produs pe Sfîntul Ioan al Crucii și pe Sfînta Tereza, pe cînd România n-a produs nici un sfînt.”), „**Cultură și viață**” (1933), „**Tentația politicului și a jertfii**” (1934) sau „**Necesitatea radicalismului**” (1935). Din toate putem desprinde un tablou care seamănă în liniile sale generale cu schița de filosofie a culturii și a istoriei de la care a pornit și Nae Ionescu în articolele sale din **Roza vînturilor**.

Mai întîi, ineficiența raționalismului cartezian și al demersului pe care îl presupune „pudoarea metafizică”, eșecul spiritului critic, generator de scepticism și, în cele din urmă, criza generală a culturii moderne, vizibilă în special în epuizarea mitului francocentrist. „Trebuie să dezvoltăm în noi tot ceea ce alcătuiește specific și barbar, în spanioli, germani, și ruși, să lichidăm un sentiment francez al existenței, cu acea claritate care nu luminează nimic, săracă în raze fără să aibă cel puțin seducțiile luminii crepusculare. Mă cuprind o bucurie vecină cu nebulonia cînd mă gîndesc că în viitor s-ar putea naște o cultură din elemente spaniole, germane și ruse, o cultură a cărei fluiditate n-ar fi cristalizată în forme, ci s-ar menține într-o efervescență, într-un dinamism extraordinar. O cultură de extazuri, de nebuni și de viziuni. Tot ceea ce este gotic, baroc, barbar, pervers și sublim s-ar desfășura în cea mai splendidă cultură și care ar fi în același timp negația «culturii» în sensul de pînă acum. Tot ceea ce este, în aceste culturi, dizarmonie, antinomii, contradicții «Formlosigkeit», ar crește ca într-o înălțare de valuri pentru a da naștere unei apoteoze a nebuloniei, a vieții silită să trăiască la temperatură înaltă.” („**Impotriva oamenilor inteligenți**”).

Tuturor „eșecurilor” li se opune deci frenezia „filosofiei vieții”, paroxismul apocaliptic al tuturor experiențelor posibile, lipsa de măsură a **omului pornit**, cum spune Emil Cioran, pe scurt, morală unui capăt de drum: „Dacă prin cultură se înțelege stil, formă, echilibru armonios și un sistem cristalizat și consistent de valori, atunci mai avem ceva de așteptat de la cultură? Destinul nostru implică fenomenul culturii nu-

mai ca o etapă. Numai aceia au destin care vin cu o fatalitate în cultură și continuă cu această fatalitate dincolo de cultură. Cine a simțit ceea ce înseamnă barbarie și apocalips își dă imediat seama de ceea ce înseamnă depășirea culturii și plictiseala de cultură.” („**Cultură și viață**”).

Se adaugă la toate aceste idei, prin care Cioran se încadrează într-o școală a timpului, notele personale, un **caragialism** sui generis, de manifest vitriolant și de pamflet îndreptat împotriva tuturor punctelor slabe ale experienței românești: absența istoriei și a destinului, absența dimensiunii tragice, ca și a celei profunde „iraționale și anonime, din care derivă „fecunditatea și productivitatea” oricărui fenomen. Dacă există ceva tragic în situația noastră, spune la un moment dat Emil Cioran, și faptul că nu putem vorbi de performanță „fără să ne numărăm”. E în toate aceste articole un adevărat paroxism al disperării, provocate de singura soluție pe care filosoful o are la dispoziție atunci cînd încearcă să fixeze trăsăturile principale ale experienței românești — soluția determinărilor prin categorii negative. Așa se explică de ce pozițiile dezavuate sînt nu ironizate și nici demistificate sau încercuite logic, prin reducerea la absurd, ci pur și simplu incendiate, într-o izbucnire de vehementă torrențială, pentru care cuvintele cele mai potrivite sînt **ură, necruțare, violență implacabilă și chiar bestialitate**: „Aș vrea să dezvolt toate rezervele mele de pasiune, otravă și bestialitate pentru a exploda împotriva unei categorii de oameni, favorizată pe nedrept și supravvalorificată din superficialitate.” („**Impotriva oamenilor inteligenți**”).

Din acest punct de vedere, caragialismul structural al eseurilor lui Emil Cioran (oricît s-ar fi împotrivit autorul lor exercitării spiritului critic) își găsește punctul de plecare în expresia eminesciană, seducătoare și în același timp

antipatică, pentru că ea aparține unui scriitor care (așa cum explică Dan. C. Mihăilescu în excelenta sa **Prefață**) s-a urcat, împreună cu o întreagă generație, „pe eșafodul istoriei într-o semiconștientă, provenită în egală măsură din propria-i narcoză, auto-otrăvitoare, și din euforizantele injectate din afară.”

În orice caz, chiar dacă din volumul alcătuit de Mariana Vartic și de Aurel Sasu lipsesc destule articole politice importante (publicate mai ales în **Vremea**), editarea gazetăriei lui Emil Cioran trebuie privită înainte de toate ca un adevărat eveniment, într-un moment în care același demers a fost început și în legătură cu Mircea Eliade sau cu Nae Ionescu. Sîntem în situația de a recupera „dosarele secrete” ale deceniului patru (publicistica, mișcările de idei, filosofia), exact așa cum în perioada anilor '60 am recuperat literatura epocii interbelice. Dar după cum în cazul poeziei și chiar al prozei a fost nevoie de un interval de aproximativ două decenii pentru ca experiența modernismului și a avangardei istorice să poată fi cu adevărat asimilată, va trebui să mai treacă o perioadă probabil la fel de lungă pînă cînd nodul gordian al publicisticii anilor '30 să poată fi tăiat. Cred că generația noastră nu e nici pregătită și nici abilitată pentru a face bilanțul acțiunii sau al ideologiei politice din epoca interbelică, și asta pentru motivul simplu că un examen complet va trebui să includă (exact ca în cazul reconsiderărilor de „moștenire literară”), momentul actual, faza din care tocmai am ieșit. Altfel spus, pentru a înțelege în toate detaliile ei catastrofa istorică a **dreptei**, va trebui să avem în vedere naufragiul lamentabil al experiențelor de **stînga** și să punem față în față aceste două realități, ca pe doi frați siamozi. Să-i facem să se regăsească în fine și să-și dea mina, așa cum le stă bine unor frați adevărați.

Florin Manolescu

fragmente dintr-o etică a autorului

Al treilea apel

Către prietenii mei tineri scriitori

toate cele scrise aici, în „joul” paginii 7 din **Lucașfarul**, timp de trei săptămîni, sînt rezultatul teoretic al celor ce s-au dezbătut și s-au realizat practic în 4 numere ale revistei NOUĂZECI. Plecînd de la editorialele primelor 3 numere și de la concretețea literar-grafică a revistei, ideile enumerate în aceste APELURI pot fi considerate doar o opțiune a subsemnatului, o încercare de a duce pînă la un capăt al lor latențele teoretice care așteptau în paginile NOUĂZECIULUI.

Pe scurt este vorba despre „un atac” pe baze morale, filosofice și teologice împotriva categoriei esteticului. Mai bine spus: o încercare de altoire, de dovedire a ne-diferențierii între estetic, pe de-o parte și celelalte domenii, pe de alta, o re-impresă a unora prin celelalte. Altfel negarea ontic-morală a **ORGOLIULUI CREATOR** (legat de ideea de **posteritate**), a **MITOLOGIZĂRII** în viață și după a statutului de artist, cit și punerea în indoială a noțiunii de **VALOARE** sau așezarea sub un

semn accentuat de întrebare a dezarticulărilor și dezmembrărilor: **AUTORI-RECEPTORI, LIMBĂ COMUNICATIVĂ** (vorbită) **LIMBĂ PUR-EXPREȘIVĂ** sau **PUR-COGNITIVĂ** (scrisă), toate aceste idei-program sînt cuprinse — în germene — în ceea ce revista NOUĂZECI a numit **raportul artă-sacralitate, indiferență față de genurile literare** și apoi **SPECTACOL** artistic, **nou sincretism**. (Acesta din urmă: nu numai al artelor ci și al altor modalități de exprimare și de cunoaștere a umanului.)

Am numit **retradiționalizare** acest fel global de a înțelege fenomenul artistic; fiind vorba, în primul rînd, de eliminarea **stricteții** specializării. Muzica, teatrul, pictura, literatura se fac — toate — sub semnul **performanței estetice**, cu scopul — precizat — al realizării capodoperei. Strictea specializării fiind rezultatul acestei „nevoi” de capodoperă. Dacă pornim invers, de la capacitatea uman-formativă a ocupației cu arta, statutul de profesionist specific acestei meserii s-ar modifica.

Distincția dintre profesionist și amator ar fi alta. Așa cum, într-un editorial NOUĂZECI, Cătălin Țirlea propunea o Uniune reunită de creație, așa și eu visez o școală în care, plecînd de la principiul formativ al realizării moral-umane și nu de la cel al performanței estetice, elevii ar învăța arta ca pe o modalitate a lui a **trăi**. Manifestarea artistică predilectă — în acest caz — ar fi **spectacolul-total**, în cadrul căruia „textul”, „muzica”, „scenografia”, „costumul” s-ar crea nu numai repetiție după repetiție, ci s-ar modifica, încet sau repede, reprezentăție de reprezentăție.

De fapt, modul în care vorbești ar trebui să stea în legătură directă cu modul în care îți locuiești casa și lumea, deci cu felul în care întreții relații cu semenii. În cazul fiecărui individ există — latent — acest **SPECTACOL** (artistic), numai că el ar trebui marcat și explicat, trăit ca atare și conștientizat în fiecare — și nu doar savurat de o elită de spectatori ai lumii și interpretatori-înțelegători ai ei, elită ce ar fi formată (azi) din numărul relativ restrîns al artiștilor. (Marcați puternic, distinctiv față de „ceilalți”, de sciziunea spectator-actor, interpret dar și trăitor al **ROLULUI**.) Ideatic, acest **SPECTACOL TOTAL** al propriei noastre vieți poate fi înțeles ca stadiu al perfecțiunii apocaliptice, ca stadiu al Raiului coborît pe pămînt. Și cam acesta ar fi modelul meu de **frumusețe apocaliptică**: destrămarea definitivă a în-doielii funciare și puțința privirii față către față într-un **SPECTACOL TOTAL** care ar desfiinde orice o-

glindire, care ar renașea **stînga** speculului la **stînga** realității, **dreapta** la **dreapta** și nu viceversa, ca de obicei. Și-apoi nu cred că există artă adevărată care să nu-și reprezinte un posibil model al **Frumuseții definitive** a lumii, care să nu vizeze și să nu vizeze, în mod direct-uman, fizic și metafizic, realitatea și realizarea acestui model.

Aș vrea să închei cu un citat din „Jurnalul de idei” al lui Constantin Noica. Aceste rînduri ale filosofului pătînișan confirmă — într-un fel — faptul că revista NOUĂZECI nu are alt scop decît acela de a întui cîte ceva din ceea ce se numește **spiritul timpului**. Și trebuie amintit că aceste idei, aceste intuiții nouăzeciste își au punctul de pornire și fundamentul în dezvoltările teoretice ale elevilor direcți ai lui Noica. Iată citatul: „Cărțile de sedimente. Marile cărți, pînă la Moutaigne, cele în care s-au sedimentat lumi. De aceea ne stăpînesc ele încă, așa cum ne cucerește și mai departe folclorul, în care s-au sedimentat și filtrat atîtea lumi.”

De la Moutaigne au început cărțile **cuiva**, ale autorilor, iar ele nu sînt sortite să rămînă. (...) De aceea astăzi știința e mai interesantă decît creația de artă sau cea filosofică: e o operă de sedimente, în timp ce toate celelalte sînt simple excrescențe umane.”

Cristian Popescu

lidia blidariu

Vezi, nu-mi trece visul

Cind eram mică și una la părinți
mă trezeam nu de toacă, ci de lătratul ciinelui,
și, prin dos, cu călcie roz prin iarbă,
suflecind cămașa bunicii, mă furișam !
pină la gura neagră a stăndoaiei, tip, tip.

Lemnul albastru, de-acuma, al scării,
sta șul, acolo, sprijinind o coasă.

Circula povestea că de-ai dormi în finul stăndoaiei
ai visa șerpi cumiști avind coame de cai, șobolani albi,
cu toc și ochelari, viței care cintă, melci pe copite de
miel
toată viața...

Cind eram mare și două la părinți, am aflat de la
școală
că-n pod și-n galaxii stă bunul Hyperion, atirnat
de urechea lunii, și-ntotdeauna la-nginat de zori
strigă :

„Te văd“.
Asta, sigur (cind eram mindră în toate cele, și-a venit
Mitică
la scoruș, după textul hirjoanei, să-l țin de după gît,
să-i stau pe genunchi, în sfârșit băiat bun, să mă ia de
nevastă)

mi-a dat arsuri în ceafă și mod de nenoroc.

Vezi, nu-mi trecuse visul cu șerpii cei cumiști...

Prefirind printre degete timpul
stau lună între stele acum, cu Hyperion prins cercel la
ureche
și, trecind peste faptul că se-ntimplă să am cearcăn
roșu
sau chiar să mă muște de sin vircolacul, îl ajut pe
dragul
de aur să prindă în lumină o față bălaie ca să-i strige:
„Te văd“

Pe pământ teoriile curg. Bnicul și ciinele-s morți,
Pentru ciți dărimată stăndoaia și povestea ucisă ?

Căderea pe hirtie

Mai e o rotire de manivelă pină la ziuă
și toaca din pernă imi face țândări un vis oportun
pe gustul lui Sigmund, cu ciocli, bastoane, cravașe de
gheață

Mai e o rotire, știe și CAF-ul, sar în piscina confort 14
cu apă călduță. Pa, scandaloase reziduri ! Și tac
împreună
cu mine. Protejez pelicula H ce-asteaptă semnalul.

Mai e 4, 3, 2, 1 și 0. Gata ! Pe scaun, în halat roz,
cu papucii de blană, mereu, la slujba de la ora 5.

Bună ziua, masa mea neagră, lampa mea roșie,
paharule cu ceai !
Bună ziua, foaia mea albă, prezent !

Măi, Dumnezeuule, sint aici. Maria mă ține de mină
sărutînd pe Iisus. Pune la locul știut piatrul meu
de plastilină, c-un rac mic bulbucată și cu clești în
repaus
Numai așa, pină la opt, dragul meu pix desparte
calvarul
de cite-o lumină, și mă-ntreabă în șoaptă :
„Te lepezi ?“

La capăt

Joi
Șapte treizeci. Nimeni la capătul firului
Doispe treizeci. Nimeni la capăt
Douăzeci treizeci. Nimeni. Vineri. Simbătă
Apar. Se cațără. Chix. Duminică, vînt,
dimineață. Ploaie la prinz.
Douășunu treizeci. Nimeni.
Hepatic, în casa nimănu, instalat, cu rețetă,
poliție la ușă, securitate-n balcon
plătești chiria de noapte în devize de zi.
Curge o clipă ecranul iodat, după care,
îmbraci o anume cămașă albastră,
pinza verilor (cind, în chiar mijlocul
inchisorii, mai supuneai cu romplast pe
gură, cătușe pe mîini, scenariului crimei
perfecte)...

Depart-e eter, informatorii, bătăile inimii
Aici radio... A fost ora... Transmitem...
La capătul firului nimeni...
La capăt nimeni...
Capătul...

Dramatizare telefonică

- Alo ! Sint eu ! Ce faci ? Tot supărată ?
- Nu, nu, e lumină și văd : milurile, miluri, prăpastiile, prăpastii, piscurile, piscuri...
- Ce faci ? Facilități, lirisme. Mă chinui. Sint bolnav. Ce vrei. Mai tîrziu, o să fie timp pentru toate. Mă chinui. O să mor, și n-o să mai ai nici măcar acest semn.
- O haltă mică, în care azi cobor. Plec din povestea promisă, trenul ăsta — din care lipsești...
- Program fix : aereală, ifose, plins. În patru, cinci ani vom fi fericiți...
- Desigur, desigur și vom merge la Praga...
- Sint ratat. Mă ucizi. Cu cine te crezi, cu Cristos ?
- De-aici se văd : stept, paharele roșii de ceal, discurile, vinerile, simbetele, august. Înțelegi, bietul meu singuratic, le văd, rostul lor nu-l mai știu...
- Teatru, teatru, faci pe artista !
- Da, da, a fost recuzita de vrajă. Ies din scenă
- Tu știi premisele. Nu mă lovi ! Ai răbdare, acum, nu pot, deși totul e doar pentru tine. Am încercat o crimă perfectă. Nu mă lovi ! N-o face și tu !
- Un copil (DM, cu dosar) nu putea serie după dictare, deci copia. Ce greu mi-a fost să-nțeleg că totu-i zadarnic și ce trist copilul era !
- Bine, dar eu dacă știu că exiști pot dormi, dacă știu că pot să te sun, nu mi-e frică. Se-nterupe, e ultima fisă. Poate că miine, deși...
- Alo ? Și dacă nu...
- ... Alo ?

Sufletul asemeni

Sufletul meu, asemeni eretelui
izbindu-se de voi ca de oglinzi
habotnic, fascinat...
unde se odihnește
și cind se oprește truda rînirii ?
numai în vis
numai în amintire
ereteele se toarnă în argint
el însuși, fragmentară
și tandră reflectare.

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

LA BELLE ÉPOQUE

S tau cîteodată și imi aduc a-minte ce vremi erau prin părțile noastre cind începusem și eu, drăgăliță-Doamne, a mă crede scriitor. De scris, scriam după gust — numai literatură. Oricît de puțin scriam, tot era enorm față de cît se putea publica. Aveam timp de ticluit opere dintre cele mai interesante. De citit nu mai vorbesc: de dimineață pină seara. La serviciu nu mă duceam decît din an în paște. Aveam n-aveam treabă, la 15 și la 29 ridicam ajutorul de șomaj de-i zicea retribuție. Asta după absolvire. Cind eram student — ce să mai vorbim : literatură scrisă, citită și vorbită prin cenecluri (că de cărți proprii — nici pomeneală după '83). Totul era numai și numai literatură. Vineri seara — ceneclu, simbătă dimineața pe nebărbierite — cu urechea la Monica Lovinescu. De duminică pină miercuri scris-citit-bîrfit (inclusiv ceneclu prin telefon

că era leftin). Joi apărea **România Literară**. Vineri o luam de la cap. Acum ? Adio, literatură ! Pa și pusi, cenecluri (nici nu cred să mai existe deși nici debuturi n-au fost) ! Scrisul e politică, politica e o luptă, hirtia e scumpă, poezie cine mai citește ? Să trăiești e greu, să trăiești din scris e foarte greu, să trăiești din literatură este imposibil. Zilnic — ziare, actualități, scandal, tipografie. Cind piese ? Cind romane ? În prima lună de la revoluție, un mare și lucid critic m-a sfătuit să nu mizez trei ani pe literatură. Bun sfat, doar că a uitat să-nmulțească totul cu zece.

Horia Gârbea

Theodor Răpan HOTARUL DE FOC Editura Europa

Dăruindu-mi cartea sa, Theodor Răpan mă obligă moralmente să scriu despre ea. Plăcută obligație de altfel, căci editura Europa a fost generoasă cu poetul și i-a oferit condiții grafice de invidiat. Pină a fi o colecție de gînduri lirice, cartea este totuși un obiect pentru care nu trebuie să ne pierdem respectul. Frumoasa ediție cu copertă lucioasă, hirtie ocru-pal și semn de carte se și potrivește destul de bine cu versul lui Theodor Răpan, un calofil, se pare, incorigibil, un caligraf imun la mode și timp. Dacă am descifrat corect părerea lui despre poezie, Theodor Răpan cultivă, melancolic, supremația cuvîntului și frazei „fnalte“, indiferente la orice contextualizare. O anumită tentație a paradoxului și a „șocului“ care epatează nu este ab-

sentă din calculul și realizarea poemului. Totuși autorul preferă să nu lase multă greutate pe puterea aparentei. Sensibilitatea poetului se mulează pe fiecare dintre indoielile sale și fiecare dintre texte este un dubiu, mai exact enunțarea unui dubiu, o problemă insolubilă, încă de la formularea sa, dar care totuși, din onestitate ?, din orgoliu ? trebuie neapărat propusă pentru rezolvare. „De nu mi-ar împodobi numele / ce nu-l merit sub taina / umbrei, / aș fi silaba. / Care ? / A cîta ? / Rîdeți ! / Cea dintii, / cea dintii silabă a dragos-

tei !“ Un tip special, discret dar și vanitos de artă poetică, arătîndu-se pentru a se ascunde. Fără ca Theodor Răpan să fie un frondeur, versurile lui, pornesc dintr-o praștie care apoi le regretă trimiterea în neant. Foarte interesant acest mod de a se apăra atacînd, de a afirma indoiindu-se într-un mod neobișnuit de scrupulos pentru un moment în care poezia trece oricum aproape neobservată : „Teama cea mare a spunerii / e teama de-a nu fi spus / lacrimii totul.“ Poezia lui Theodor Răpan este de o intensitate a emoției care-l depășește posibilitatea de expresie sintactică.

ANIVERSAREA UNUI PRINȚ

Pe Eugen Jebeleanu nu l-am mai văzut dinainte de decembrie '89. Bolnav fizic dar, mai ales, sufletește (de decepționism, el care...), poetul „Armei secrete” s-a retras de mai multă vreme într-o singurătate pe cit de orgolioasă pe atât de resemnată, sâstisit de idiocrație (înainte de revoluție) și istovit, probabil, de iluzionism (după), selectându-și sever contactele cu lumea literară și evitând orice prezență publică sau publicistică. Nu știu ce și cât a scris în anii din urmă — din 1980 n-a mai scos nici o carte nouă, — dar ar fi o naivitate să ne închipuim că între 70 și 80 de ani poetul ar fi fost tentat de înnoire. Mai curînd e de crezut că,

în vîlmășagul evenimentelor cu sens negativ din existența noastră istorică, va fi încercat să adincească pînă la ultima limită linia poetică pe care a evoluat în ultimele două decenii. Ce ar mai putea urma, oare, după tristețea nevindecabilă din „Elegie pentru floarea secerată” și după sarcasmul vitriolant, nu însă și cinic, din „Hanibal” sau „Arma secretă”? Fără îndoială, ceva care să adune aceste două atitudini într-o sinteză ultimă al cărei lirism prezumtiv putea fi concurat doar de o reflexivitate de înțelept care nu-și mai îngăduie nici măcar boarea unei iluzii. Eugen Jebeleanu a trecut într-o viață de poet prin toate furtunile, deformate și deformatoare, ale istoriei noastre din ultimele cinci decenii. Și cu

toate că a plătit uneori impozit pe credulitate (pînă spre mijlocul anilor '50) a rămas același în cea mai adîncă fibră a ființei sale. Același, adică onest, semeț în sinceritate, neobosit în atașamentul pentru legea morală. Vremurile, mai cu seamă după 1970, l-au deprimat, tot atât de mult pe cît l-a deprimat pierderea ființei iubite. Un irepresibil „rău de timp” părea să-l fi atins dureros, obligîndu-l la eschive, dar și la reacții de împotrivire fățișă. Nu s-a împotrivit prin acte publice, a făcut-o în schimb, aș zice sistematic, prin poezie. Mărturii ale rezistenței la presiunea totalitarismului, poemele sale din intervalul amintit, sînt totodată mărturii ale implicării reflexive în condiția umană. Sînt puțini po-

eții noștri contemporani care și-au ridicat impresiile, emoțiile, atitudinile provocate de evenimentele zilei prezente la înălțimea de semnificație a destinului. Prin asta, poezia lui e actuală chiar dacă motivația ei imediată a devenit istorie și a început să fie uitată. La 80 de ani, Eugen Jebeleanu e aproape o legendă. Legenda unui prinț pe care destinul l-a făcut să călătorească prin „niște locuri rele” cum ar fi spus un alt mare poet. Iar el, prințul își împlinește călătoria cu sentimentul datoriei față de sine însuși, fără de care n-ar putea exista nici sentimentul datoriei față de ceilalți. La mulți ani, Prințe!

Laurențiu Ulci

ANTOLOGIE

EUGEN JEBELEANU

Sînt cel ce iubește pămîntul

Cît mi-e de rușine că plîng,
cît mi-e de rușine,
cît mi-e de rușine de ploaia
ce mă-neacă în mine.

Cernit de gratii de plîns
ce pot face
cu jalea ce mă clatină
incolo, incoace.

Nu pot trece prin lacrimi
ca un inotător.
Sînt cel ce se dă la fund
necîrînd ajutor.

Sînt cel ce iubește pămîntul
acoperit de ape,
sînt cel ce se leagănă la fund
cu tine în brațe, aproape.

Cîntarul

Acesta e plumbul, aceasta e marea,
acesta-i cîntarul și acesta porumbul.

Poți să le iei pe toate
și poți să le cîntărești
cu indiferența unei povești străvechi.

Nu mai străbați nici un timp,
nici un an nu te-apasă,
nu mai ești aleasă, nu mai intri
în nici un joc.

Mina nu-ți mai tremură,
spinarea ți s-a îndreptat,
veea ce a fost un oftat e un nor
ce se-nalță.

Esti contemporană cu străvechii partii,
și zîmbetul din ultima clipă
pe care, necîntărit il împarți.

Frumusețea

Viermii luceau fișînd prin hirtii
spunîndu-mi : — O să mai fie...
Nu știam ce, poate că viața,
poate că nici chiar ce viața nu știe.

Le spuneam : — Lăsați-mă doar atât
cît să pot vedea printre voi
pe cea fără de care totul e urît,
un surd copac fără foi.

— Las-o, s-a dus, imi șopteau ei
foșnînd,
noi îți sîntem astăzi cununa —
dar eu nu te vedeam decît pe tine
în adîncul lor labirînt,
auzeam doar părul tău harfă chemînd
luna.

Să nu ceri

Să nu ceri niciodată nimănui
nimic. Să nu ceri celor ce-s sătui,
să nu ceri celor ce au un prinț,
căci unii au mîncat
și ceilalți sînt flămînzî
Rămii, deci, tu, privînd la mese
ca și cum ai privi un cer întreg
pe care două stele-s înțelese
și altele nimic nu înțeleg.

Liniștită

Am visat că am murit — imi spuse,
și se urcă mică și plînsă, la mine
în pat
și primejdia l se ogîndea neagră
în ochii negri
și eu îi mîngîiam părul de lumină,
și o linișteam spunîndu-i : — A fost
doar un vis.

Și adormi.

Și n-am mai îndrăznit s-o deștept
niciodată.

Îmi spuse

Îmi spuse : „Nu poți să știi
cînd vine...
de ce nu faci puțină ordine ?
Nu poți să știi cînd te găsește,
poate e-n tine, poți și tu...
Nu poți să știi cum arată...
Și dacă e o pasăre, care înoată fără
s-o vezi
prin aer și trece chiar prin tine
și nu are nimic înfricoșător, ci doar
un răcnet
la sfîrșit, cînd
cel ce rămîn în urma ta l-aud...”

Și, totuși, Arta...

Și, totuși, Arta
Ciripitoarea, Muta, Surda,
Neimportanta,
Cea-care-nu grăiește, dar spune,
— fără hidre, fără hidrați,
fără azotați, fără urați,
fără urlați, fără sălțați,
fără laboratoare,
fără urinoare, fără milioane
și miliarde
și mii de miliarde,
fără batalioane și miraculoși
investigatori,
fără rude,
fără eprubete — liane — ude,
fără electrolize, fără crize,
fără Parthenonuri de cunoștințe
stupide,
fără scînteietoare parbrize,
fără piramide colosale de ridicat
în patru mii de ani,
fără guzgani
fără prăpădiți și fără poze,
Arta,
în mina pală cu trei roze...

Întocmai

Ea se gîndește numai la ea
și el se gîndește numai la el
și eu mă gîndesc numai la mine
și totul se-nvîrte în jurul
unui inel
ce ne cuprinde pe fiecare-n parte —
și asta e Viața
și asta e Cel
ce spune că Umanitatea
nu e o fiară,
ci este un miel.

Numismatică

Trăind tu printre Ptolemei
pe care-i adunai,
din tot ce-ai fi putut să iei
tu doar pe ei îi ai.
Ei nemișcați, eu încă viu,
privîndu-i precum sînt,
învăț ce-aș fi putut să fiu
de n-aș fi de pămînt.

Upsur

(monolog babilonian, 1093 î.e.n.)

Ei nu-mi dau voie să spun „o”
ei nu-mi dau voie să strig „a”
ei spun că nu am întotdeauna
de vreau să fiu azi cineva.

Același preoți sînt ce-au spus
ieri să-mi azvîrlu glasul-n sus
iar azi să nu mai fiu fricos.
și să mă dau pe burtă-n jos.

Aș vrea să miri sau să șip
ei spun să-not lin pe nisip
și-atunci cînd vreau, un pic, să cînt.
și-mi fac vioară de pămînt.

BISERICA DINTR-O ZI

— fragment —

Pentru Teofil Vilcu
Marți, 30 octombrie 1990

Intineric. Se aude din străfundul scenei, ca dintr-o cumplită depărtare, ca o amintire, ca un vis... vocea lui Constantin Brincoveanu: el va vorbi cu glasul boierilor, întâi, apoi cu propriul său glas. Nostalgic, ironic, Oricum, scribit:

„Intr-un ceas bun să ne fii măria-ta domn, pină la adinci bătrînețe!“ (mică pauză. Cu alt ton) Cu mare bucurie s-au închinat toți. L-au pus în scaun domnesc. Și toată boierimea i-au sărutat mina. (scurtă pauză) Atunci Vodă Constantin Brincoveanu au strigat către toți boierii: „Iată, am ascultat cu rugăciunea dumneavoastră de mi-am lăsat toată odihna și toate moșiile mele și mai mult fără voia mea m-ați ridicat domn. Acum dară să cade și dumneavoastră să vă arătați credința cea adevărată, cum că vă veți afla în toată vremea lângă noi, cu slujbă dreaptă și credincioasă, și veți face toate poruncile domniei fără o inoidală, precum și noi ne făgăduim să aveți dumneavoastră și toată țara drep-tate.“ (pauză scurtă) Și boierii răspun-seră: „Cum de vreme ce au dăruit Dum-nezeu pre măriia-ta cu domnia după pofa noastră, sintem bucuosi foarte să ne dăm credința neclintită.“ (pauză scur-tă).

Cind au sezut Constantin-Vodă domn... precum l-au pofit țara... fost-au cursul anilor 1197, mesiași octombrie, 29 de zile, luni pe la 10 ceasuri de zi, iar virsta lui au fost de ani 34. (ride. Apoi, rece) Dar nu poți tine o țară în libertate dacă fra-ții tăi te mănincă de cur! Oh!... (su-ride) pomul vieții... ros la rădăcină de soarecele cel alb a zilei și de soarecele cel negru al nopții, (o geană de lumină, sus. Un filijit de aripi) În văzduhul ce se luminează, un vultur din Carpați? Pripăsit pe-aici, venit de la Tirgoviste? Pe zare flutură umbra sa mare. Si-n um-bra lui, neamuri de gize se duc peste mare. (suride) E vară în cer, o Sfinta Marie-Mare! Duminecă! (și se vede fata, albă, îmbătrinită. Se închină) Și Mihai Viteazul muri în faptul unei zile de Duminecă. Și azi e zi sfintă. Sintem sortiti, românii, să murim Dumineca, de sărbătorii, în zile sfinte? Sub semnul crucii pieri Mihai, căci pentru cruce intrase el în război cu turcul... Moartea de Duminecă... (rece) Trădat a fost! (calm) Pasii noștri ne coboară spre moarte. Edicule — închisoarea Celor Sapte Turnuri. Dez-brăcat și de cămașă am fost — și aruncat în temniță, sub pământ. Cu fiii mei... cu ginerele meu. Si doamna mea, Maria, tot în Stambul, prizonieră... Bate vintul peste mare, sărat, (nostalgic) Maria, îți amintesti cîntecul lăutarului din Dragos-lavele, cînd a fost gata podul peste Arges ridicat de italieni? Ti l-am cîntat de-atîtea ori, cînd eram doar noi doi... (su-rizind) —

Suflă, vînte, ca mîi nainte
Nu suf'a așa fierbinte
Suflă, vînte, mai încet
Ad-o pe Maria s-o văd
Tot s-o văd și să mă vadă
Și de n-om fi laolaltă.

(pauză scurtă) Stiu ce ne așteaptă, Ma-ria. Iată, luna se-nvecheste pe cer, ru-ginește, se albeste și ea, dar lumina ei în scîdere nu este. Tunetele norilor mă cuprind, sau spaima mă fulgeră? Sau poate nici nu mai sint, am murit, și visul meu doar mă colindă în jurul trupurilor fiilor mei căsăpiti? (suride) Da, luna e un cap de bou?... Sau nu mai văd — și totul mi se pare? (orgolios) Miluit am fost de Dumnezeu cu unsprezece copii! Da, am fost ținut drept cel mai bogat domn ce a avut Tara Românească! (mi-rînd) Jupua țara, fără s-o faci să tipe! s-a spus. Ce nu se spune?! Cum sufla vîntul norocului — așa m-am dat cu turcii, cu nemții, cu rușii... Intre Cruce și Semilună era ușor să viețuiești? Curgeau, da, carole încercate cu aur la Stambul! Si? Azi, în ziua de Sfintă Maria Mare, 1714, după douăzeci și cinci de ani de domnie... o să mi se taie capul în fata sultanului. Stiu. Sub ochii mei bătrîni o să singereze capetele cocoonilor mei. Stiu. Da, bate vîntul sărat, răsar soarele!... Sint stele ferice, garoafe, sălcii ferice, gize ferice, vaca-domnului, iarba, mă-ghiranul, busuioacul, berzele!... Si noi am fost, Maria. Am ridicat biserică, am avut unsprezece copii. Mi-am slujit neamul, cum am putut... Trebuie să plătesc cu capul pentru că am fost fericit? (se uită spre ceruri). Tu m-ai ales pentru moarte? (suride)

Pier, ca să fii un sfinț al creștinătății? Nimeni n-o să dea o pară chioară pe moartea mea. Cel puțin o sută de ani! Restul?... (ride) Legende, (rece) Da, am fost un om fericit. Eu, Altin Bei — Printul Aurului! Cu pungi groase am stimpărat pohta turcilor de a veni peste noi... Crezînd că... Apusul! Dar Ștefan n-a fost fericit? N-a sperat?... „Prea-strălucitor, prea puternicilor, și de bun neam domni ai Creștinătății întregi... Noi, Ștefan-Vodă, din mila lui Dumnezeu Domn al Țării Moldovei, vă trimitem smerita noastră închinăciune și vrere de bine. Știți dumneavoastră cum că pre-crudul și păgînul împărat al Turcilor de multă vreme umblă după picirea Creștinătății întregi...“ Dar degeaba le-a dat de știre Ștefan-Vodă. În zadar a înfrînt el pe acei vrăjmași ai Creștinătății... și i-a prăpădit, de-au stătut striviti sub picioarele ostenilor săi, degeaba, căci prea-strălucitor domni nu le-a păsat de biata Moldovă... Și degeaba și Vlad Tepeș a scris regelui Mateias Corvinul... despre cei care întotdeauna ne-au tot îndemnat să lășăm pe creștini și să ne dăm de par-tea lor. Surdă fu urechea domnilor Creștinătății. Surdă fu urechea Creștinătății! (scurtă pauză) Ard cămășile pe măsline bătrîni. Cum să dorm în pămînt străin, de ce mormîntul meu să nu aibă țară? (surizînd cu amărăciune) Unj au zis că nu sint nici Brincoveanu, nici Basarab, nici Cantacuzin! A, Basarab, dintr-o strîcătoare... Brincovan, prin străbunică, Grecianu prin bunică, Cantacuzin prin mamă... și, cum s-a mai spus, mă tră-geam, normal, și din Adam și Eva! Dar nu sint, oare, singe din singele neamului meu? Vîntul suflă prin iarba, îi auziți? Vîntul mișcă valurile mării, îi auziți? Dar nu iarba face vîntul să se miste, a-cest duh al verii, nici marea nu mișcă vîntul din loc, nu din cauza ierbi și a valurilor bate vîntul! Nume, oameni, nu duhul neamului e totul? Nu el... sintem noi... și cînd nu vom mai fi? Ce dacă ziua ne numără clipele?! Ce dacă... vom vedea pe turci cum se obosesc tîndu-ne capetele, feciorii mei?! Aici, pe malul Bosforului, movile de capete românesti! Dar în țîrgurile de robi ale Răsăritului, neamul nostru nu va pieri, și nici crucea n-o s-o lepădăm. Se poate vorbi pină și de înțelepciunea și păcatul, dobitoacelor — dar de păcatele otomanilor, ba?! Ei ne învinuiesc pe noi de trădare? Ei, care sint gata la orice pentru a pune mina pe banul țării noastre? Ne taie, ca tică-loșiți?! Măcar dacă nu ne putem lăuda, Doamne, cu viața noastră, căci multe am greșit dacă am ajuns nevrednici să mu-rim în casele noastre!... Sau, poate, vred-nici sintem, să crăpăm sub secura turcu-lui!... căci n-am vrut să închinăm țara și să ne ținem capul... putred pe umeri!... Capul trădător de glie ar fi trăit!... Ca să ne lăudăm cu raclele în care trupul nostru ne va odihni?! Dar noi nu vom fi acum aruncați peștilor, în apele mării?! Oricum, nici de oasele noastre nu ne este rușine, doamne, nici de mormîntul nos-tru. Ie el într-o biserică pus, fie el plutind în apele mării!... Doamne, milu-iește mormintele celor care au încercat țara s-o scape de la picire, și dacă mi-este dat acum să plătesc eu fiii mei și eu ca-pul meu... poate așa vrei tu!... Nici Ab-raham n-a plătit astfel, doamne! Nici tu, doamne! Ti-ai lăsat fiul răstîgnit!... Dar n-aj murit alături de el!... Nu te-ai co-borît pe muntele Căpățîni, și pe tine să te pună pe cruce!... Dar eu sint aici eu... citiva dintre copii mei. Restul copiilor mei — țara mea!... Totul va dăinui! Mîn-dru sint? Da, Mor eu, cum ai fi murit tu, Doamne, în locul fiului tău! Fiii mei eei din țară, poporul meu va dăinui. Nu strig. Vorbesc în șoaptă, doamne, căci tu mă auzi. Sint orgolios? Da, Voi scăpa și de pădăchii din temnițele turcești. Pă-dăchii nu trăiesc pe oameni morți. Nu mă voi mai scărpină. Moartea... mă va scăpa de pădăchi. (suride) Ce văd? Un preot eu o luminare în mină? Nu, imi inchipui... Am orbit?! În ziua de apoi va învia Mircea cel Bătrîn... Va învia Ștefan, doamne... Mihai! Ei vor curăța neamul nostru și veacurile le vor curăța de toate păcatele. Căci multe păcate mai are neamul nostru! Vrăjmașii se vor spulbera ca fumul în vînt și ca ceara in-aintea focului se vor topi. Încă, acum, doamne, trupul meu este necunoscut de țărîna... Te întreb: singele cocoonilor mei a cunoscut țărîna?! (pauză) O, cit sintem de aproape de propriul nostru mormînt! Dar ce văd?... Ștefan, Mihai?... Rasar din mormintele lor, care nu-i mai incap! Mihai, cu capul său în mișcările sale! Mă chiamă spre ei. Să n-am teamă?! Mir-cea... cu steagul de luptă în mîini, flu-turîndu-l! Vlad? Ies din pămîntul care-i acoperă de veacuri. Capetele lor sînte n-au putrezit, ochii lor sînti luminează, mă chiamă, au ceva să-mi mărturisesc-că!... Ei au iesit deasupra propriilor lor morminte, doamne! Mă chiamă?! Să nu-mi fie teamă? Cine nu-și simte stră-

bunii invlind?... Om viu lingă om viu, mort lingă mort, în picioare, os lingă os, lumină lingă lumină, un popor... sufletele acestor domnitori, osteni... Un popor de oameni morți... inviind! Vesnic vii!... Mă chiamă ei, doamne, sau secura sultanului, să-mi reteze gîtul? Turcul mă privește tanțos, fără să stie că victoria sa criminală o să-l osindească o mie de ani la ură... Ehei! Iar cum a zis vrăjitoarea din Rucăr, de voi muri, o sută de ani în Tara Românească vor fi pe tron domni străini! limonașii fanarioți, brăgarii din Fanar!... Cad steagurile noastre în no-roi? Nu te fâli, sultane, fala țării mele este suferinta poporanilor mei. (rece) Dar dect să intrăm sub jugul vostru... mai bine să ne mănince ciorile noastre, cliinii pămîntului nostru să ne hărtănească, mai bine să nu se mai nască din noi băieți și fete, mai bine să ne spurce porcii mor-mintele, mai bine să nu ne mănince vic-mii pămîntului carnea și să putrezim în veci neîncăpuți în pămînt, dect să ne dăm pe mina străinilor și să le cerșim mila! Blestemat a fost și mitropolitul Albei-Julii, care si-a trecut credința neamului său la altă credință, blestemat a fost, căci nici un român n-a venit la inmorm-intarea sa, și nici un român n-o să a-prindă o luminare la mormîntul său — în vecii vecilor! (suride) Tie mă închin, doamne, cu mulțumire... Pămîntul o să mă încapă! Oh, stelele se răcesc, le simt... Clipa cea repede, ce ni s-a dat, trece spre vecie, fluturi fără aripi, asta mai sintem? Nimic?! Sub stelele slavei tale astănoapte n-am putut pune geană pe geană, ascultînd cum se zămislesc no-rii. Adusu-mi-am aminte cum am fost aduși la Stambul, prizonieri... eu, doamna Maria, cei patru fii ai noștri, cei patru gineri și una din nurori, Anca a lui Con-stantin, cu fiul ei de sapte luni! Ne așteaptă secura... N-am luat în seamă vor-ba ce mi-a trimis Antonio Corea! Medi-cul levantin, după ce studiasă la Roma își petrecuse o vreme la curtea noastră... „Vlahbeul a fost declarat rebel!...“ a au-zit Antonio de la un secretar al Vizirului. M-a înștiințat de soarta ce mă pîndea, dar scrisorii sale nu i-am dat crezare. Nu i-am dat ascultare singurului om care nu m-a mintit si-a vrut să-mi salveze tronul și... capul! Am rupt scrisoarea... Am îm-bătrînit! Iartă-mă, Antonio. Și tu, doam-na mea, Maria iartă-mă pentru cuconii tăi... Eu i-am adus eu dragoste în trupul tău, eu o să-i fac să moară... Sultanul a iesit, așteaptă să vadă capetele noastre căzînd. Nu fi-am dat ascultare, Maria, să plec la Tirgoviste, mai aproape de Ar-deal... Poate am fi scăpat? N-am luat în seamă nici semnele ce ni le-a dat fiica noastră, domnița Stanca! Bolnavă, te-a chemat și surorile ei, fetele tale, zicînd... și arînd ce vedea pe peretele din fața patului ei: „O ceată de turci îl duc pe tata în lanțuri la Stambul!“ Am luat vor-bele ei ca pe o aiurare, și nu ca pe un semn al morții! Și domnița si-a găsit a-linarea, dîndu-și obșteșul sfîrșit, cutre-murată de vedeniile ei. Iartă-mă, fata mea. Si cînd ne-am înapoiat de la îngro-parca domniței Stanca, o găină, lingă poarta palatului domnesc, bătea nebuna din aripi!... Și... zburînd... a ajuns în brațele mele! Acesta fu un semn al unei mari nenorociri... Dar unil riseră, pe sub mustăți! Da, o găină însă în-tîmplările cele mai neînsemnate nu sint tainicele urmări ale soartei? Și-acum călăul își ascute secura, să ne trimită în țara fără copii! Timpul se uscă, soarele urcă, vine ceasul... Ne vom pierde într-o cruntă realitate. (suride) Sub pămînt, dincolo, mai pot fi zile? Lingă butuc, lingă gealat, se află acum unul dintre cei mai buni prieteni ai mei de cîndva... Mustafa Aga! El a venit și în Săptă-mina Patimilor. Marți, pe la chindie, la București... A doua zi mi-a spus că mi-a adus o veste rea, dar că fiind voința Pađișabului, era și a lui Alah! — și trebuia să mă supun... „Nu... așa... că te supui?... mi-a zis. Și cînd să zic ceva mă pomeneii cu năframa de mătășă nea-gră pe umăr: „Mazil!“ (ca și cum este împins spre butuc de mîini nevăzute) Nu ne împingeți spre butuc, ne ducem singuri!... (fiilor săi) Feții mei, parcă moartea era ceasuri fixe... (ride, dar cum nu prea e convins de eficacitatea glumei sale, risul i se curmă brusc) Am vrut să mă așez pe tron, dar Aga Mus-tafa, prietenul meu, m-a îmbrîncit! „Lo-cul tău nu mai este acolo! imi zise. „Slu-jitori, slujitori, unde sînteți?! Nu mă lă-sați! am strigat. (pauză scurtă) Tăcere... „Nu mă lăsați!“ (pauză scurtă) Nici un slujitor, niciăieri! Turci, peste tot. Puțini, dar turci. Fusesem trădat de toți ai mei. Clipele, muribunde, coclite, ca a-cuma. Aceiași gust. Și-atunci veniră boierii divăniți și cu grăbire vărul nos-tru Ștefan Cantacuzino fu ales domn...

Antonio!... (suride) Și biata găină... Da, da, da totul fusese pus la cale în țară și înfăptuit apoi la Constantinopol, cum mi-a șoptit Del Chiaro... (pauză scurtă) Și astfel în Joia Mare a anului domnului 1714, la București, sub același acoperiș, se aflau doi domni, eu, cel mazilit, și vărul meu căflănit!... Da, da, da, două neamuri, unul plîns, altul bucuos! I-am spus vărului și finului nostru Ștefan... „mai bine că domnia i-a fost incredin-țată lui, dect unui străin.“ Iar cînd am fost luat, să mă ducă la turci, să nu mai petrec Invierea lui Cristos printre creș-tini, i-am spus vărului și finului nostru Ștefan Cantacuzino, pe care l-am cunu-nat cu Păuna: „Finule Ștefan, dacă a-cesste nenorociri sint de la Dumnezeu pentru păcatele mele, facă-se voia lui... Iar dacă sint fructul răutății omenești, Dumnezeu să erte pe dușmanii mei, dar păzescă-se de mina răzbunătoare a Drep-tății Cerești!“ M-au vîndut unchi, verii, boierii, oștenii, slujbașii — toți. (suride) Și nevestele lor. Și Păuna, flina noastră... (ușor nervos) Unde erau oamenii lui Vlad Tepeș, care s-au lăsat tăiați cu fierăstraiele, și n-au spus domnul lor în ce loc se află! N-au suflat un cuvînt, de-a rămas Mahomed al II-lea îngrozit în fața țării celor uciași fără să trădeze nimic! Dacă... ei ne trădară pre noi și pre Dumnezeu, noi să ne îngrozim de se-curea gealatului și de pohta de singe a sultanului, feții mei? (a întreat aproape blind) Prin băi de singe ne-au trecut turcii neamul dar și oamenii lor se făcură apă și pămînt sub ghiulelele noas-tre de piatră, sub săbiile... (rece) Nu, nu mă mai tem de ce mi se întîmplă. Cim-pia de la Dunăre e cu strugurii gata să se coacă. Florile soarelui stau cu cape-tele în vînt. Graurii-și limpezese glasul trecînd peste nuci. Și eu mă trag către mormînt. (face cițiva pași) Constantine Ștefăniță! Răducu, tu cel care trebuia azi să fii mire... Te-au îmbrăcat mire? Porcii... Mateias! Fiii mei, și tu Enache ginerele meu... Priviți! Butucul, sulta-nul, indiferent, secura, gealatul!... Vîntul, indiferent. Iată niște lucruri... niște întîmplări care arată... (surî fragilitatea făpturii noastre... trecînd. N-o să ne mai întorcem niciodată în țară?! Dect la invierea de apoi?! (scur-tă pauză) Lăcrimează vreunul dintre voi? Vă trec frigurile cele mari, feții mei? Ce vedeți? Șiruri de ieniceri, în jur... ș tot felul de înși... veniți să vadă singele curgînd. Gidele, cu sabia. Si sultanul lingă choșce, așteptînd să vadă cum omo-rurile hotărîte de el se împlinesc. Ce ne-a mai rămas nouă în fața lor? Nimic! În fața securii, nimic? Ca Iov voi lu: în dinții carnea mea și viața mea o pur în mina mea. Vreau să vorbesc și eu c-tine, Doamne, să-mi apară pricina. Feți mei nu vă temeți... un „nelogiuit nu se înfățișează înaintea Lui“. Sabia... nu e nimic, pe lingă caznele cele mari din închisoare. Unde sint averile, secolele, și ce bănci și în ce țări am banii puși?... mă întrebau, punîndu-mi fier roșu pe piept, cercuri în jurul capului... Tre luni — patru, pus la chinuri, în fața voastră, Constantine, în fața mame voastre... Nu înțeleg cum mama voas-tră, vîzîndu-mă ars cu fierul, nu și-pierdut mințile! Lumina a ajuns pe sfîr șite... Dar în orice om, în orice piatră sau fir de iarba, sau bob de nisip... exis-tă o mărturisire a lui Dumnezeu. Și i sabie? Și în intineric? Și în ochii fără lacrimi, sălbăticiți de suferință? (înain-tează cu mîinile întinse înainte, ca și cum ar vrea să se sprijine de ceva, d-acer?... de ce?...). Astă noapte m-am trezi simțînd ceva cald lipit de obrazul meu. Res-pira. Nu, nu visam. Ceva chîțcîia, o făp-tură cu coadă lungă. Prin beznă nu s-vedea ce este, iar eu nu mă mișcam. D-diavol nu-mi era frică, dar de șobolan da. Din nefericire, nu era un diavol! (s-amuză) Din toată părțile... se... li se au-zeau pașii! Ieșiseră din găuri. Mă pin-deau. Simțiseră că moartea mea era a proape de mine? Simțiseră. Animal inteligente, nu se grăbeu să mă mănince de viu. Deși ar fi fost... nemaipo-menit!... să rămînă din trupul domnului Terii Rumănești doar oasele! Sultani s-ar fi necăjit foarte, că i-au luat plăce-rea de a mă vedea azi singurînd ling butuc. Iată-mă lingă tocător! (lovește e-piciorul butucului) Și-am simțit atunci e șobolanii fug speriați! Venise un ciine Se lăsa o rază de lumină printr-o ușă în treschisă, ca o săgeată?!...O, nu ca lamă de sabie?! (se vede o sabie ling butuc) Visam? Mîinile mi-au deveni mai părăose, de frig? De sprietură? În creșcure pîrul pe picioare... Și copite a-veam! Pe piept, lațe! Ajunsesem să de vin un ciine? Poate, în vis, cîci tot stri-gau ei la mine de citeva luni: ciine Ciine valah! Asta eram, intrasem intri-piele de ciine, și-mi era cald. Atunci ai început să orbesc, căci n-am mai zăr lumina ca o lamă de sabie! Dar erau ușor... ca un inger! Și-acum sint ușor, și dacă n-ar fi puterea pămîntului să m-tragă în jos sint sigur că aş putea s- zbor! Mateias, nu ride! Nu-ți spun aste ca să-ți alung tema... sau să alung spa-i-mea mea! Chiar sint un ciine... (latră) Aud? (latră) „Ciine“ (orgolios). Da, d-mine se speriaseră astănoapte șobolani „Ciine!“... imi zice turcaleții. Ii auziți? Dar de ce nu-mi spun „ingere“? (de c-țel) Da azi, 15 August, orele nouă dimi-nea... eu, cu cei patru fii ai mei și e ginerele meu Enache Văcărescu... Iată-r în cămăși, aduși în fața Sereiului, la mi-lul Cornului de Aur. Enache, pe tin-te-au ales... primul să cazi sub secura! Trebuia să ai prunci mulți cu fata mea să te întemeiezi ca neam... Și din vir-me n-o să ajungi la anii mei! Trupi meu obosit și sfîngaci nu te poate apă-ra. Sint pus și trupul meu să-l dau fără-ni, să doarmă, dar doar după ce în fa-ța mea voi vă veți petrece în moarte Tineți banii, să vă plătiți luntrașul vămile. Un ban să-l puneți la briu, a

ban să-l puneți sub limbă, să nu vi-l fure hainii, să nu vă cadă în nisip... Doi bani de fiecare, căci noi vom plăti de două ori, trupul de cap fiindu-ne despărțit!... Stele bătrine, bătrine, alb ne veghează, stele tinere lăcrimind se nasc, văzându-ne. Enache Văcărescu, ginere al meu, imi merit pedeapsa?... Am unclit împotriva Porții otomane?... Da, am trimis soli la Viena, la Moscova... Intre trei ape stînd țara noastră, între trei lupi! Da, am îngreuiat pe săraça țară cu haraci... împrumuturi mari am pus pe boieri, pe mănăstiri. Dar turcii erau și sint nestatornici, unele zic și altele fac. Și văzînd noi pã nemîji că s-au împăcat cu turcii, de nu mai aveam niciun reazim dinspre dinșii... am început atunci a mă ajunge cu moscalii în vorbe, îndemnîndu-i să vină cu oști asupra turcilor... Dar moscalii fiind flămînzii, că nu avea zaharca, mincare, pociltiți de foame, au pierdut bătălia de la Prut... Patru... cel Mare a ieșit rău, și ne-au găsit viclean... Turcii ne-au găsit hain!... Cum să scapi dintre atîtea lacome guri? Boiarii... ne-au pîrît... Cantacuzinii au pus turcii să ne prinză! Nu mai este nici o scăpare, Enache. Te chiamă gidele, îți face semn să te apropii de butuc... Cum bate briza mării! Vint... (suride) vint... în univers! Gîndește-te la Biserica dintr-o zi din București, Enache, pe care soacra ta, și mama ta, doamna Maria a ridicat-o... În chipuiește-ți, Enache, fiule, că intri acum în ea, în sunete de clopote! Biserica dintr-o zi, începută într-o zi și tirnosită, sfințită în aceeași zi... Intră în acest lăcaș, Enache, așa cum ai intrat cu soacra ta, de mină... (se aude o izbitură) Ah, i-a retezat gîtul!... Trupul său se zbate pe pămînt, singur, sare, sare, se zvircolește în țarină, se zvircolește înainte de a se destrăma... Enache! Ochii tăi, mari, capul tău rostogolindu-se, gura ta bolborosînd însingerată... Liniște?! Și sultanul tace?... Cum ascute briza mării securea!... Pentru tine, fiul meu Constantin?! Pămîntul țării e departe. Singele seurs pe butuc miroase a griu... O, la la Huruz, azi de Sfînta Mărie, lumca senchină, cîntă cocoșii?... Se-ngroașă țîța oii de-atîta lapte. Totul s-a dus. Am domnit douăzeci și cinci de ani... și-am fost fericit de toți oamenii țării, și-nică și de oamenii altor țări... Să-l blestem pe Dumnezeu și să mor? Ce fac? Pun capul lui Enache într-un par?! Îi aruncă trupul în mare?... (se aude un trup aruncat în mare) Enache, în fiecare dimineață, noi doi, Enache — din inchișoarea Celor Șapte Turnuri! — cum lumina zorilor lovea apa, vedeam cum apa începea să bolborosască și să clocoțască... (disperat) Dar nu ardea! Singele nostru o să aprindă marea, Enache, acru pină la cer, Enache! Păgînii să se îngrozască, Enache... (cade în genunchiul drept, istovit) Iartă-mă, fiule. Fără de capăt este împărăția morții în care intrăm? Ah iarăși vîntul sărat!... Copilăros, vîntul le flutură pletele copiilor mei!... Enache, capul tău înfipt în sulită mă privește cu ochii bulbucați... Am fost rău? Da, cu dușmanii țării. Constantin Bălăceanu, vrăjmașul nostru, s-a dat cu generalul neamț... Nu l-am iertat. Pe Ștefan Cioran, vinovat că s-a unit cu Bălăceanu, l-am prins la Craiova... (se ridică în picioare) Am trimis într-o noapte armașii de l-au sugrumat. (se închină) Ce faci, Constantine, imi săruți mina? E rîndul tău... să te taie? Te chiamă călăul! (tremurînd) Eu... tremur de ce-o să pătești?... Mă mingii?... Da, azi vom lepăda trecătorul nostru veșmint... (ironic) Da, azi, hăcuiți de secure, ne vom vedea inimile singerii. In noi n-o să urle azi decît pulberea! Apoi, da, da, umbrele noastre vor deveni pulbere. Imi săruți mina, Constantine?! Peste mormintele voastre nu vor fi lespezi, felii mei! Nicio literă nu vă va spune cine sinteți, niciun an nu va arăta c-ați trecut pe pămînt... Capetele vă vor putrezi în pari, ca al lui Enache, mîncate de ciorii. Auziți ciorile? Dar o biserică vom zidi din trupurile noastre, azi, și-o vom tirnosi, sfinți, cu singele nostru, azi, o biserică de aer... în care ne vom aduna sufletele... Nu vă fie teamă! Așa cum la București ne-am rugat în Biserica dintr-o zi pentru sora voastră Stanca, aici, în veci, ne vom scălda în lumina așezată în mijlocul păgînatății. Ce-ar putea mărturisii mormintele noastre mai mult decît această biserică nevăzută de... ei... și pe care ei, știînd-o, în veci n-o s-o poată strica! Vreau să te alint, să te îmbărbătez, Constantine? Tu mă stringi în brate, să nu mă cutremur! Totul e să nu murim înainte de a ne bate ceasul, fiule. De ce ne temem? De moarte, desigur. Dar cine dintre noi nu poartă înlăuntrul său un mort? Tu nu, sultane? Tu stăpînești peste mirajele deșertului, M-ai învins? M-ai mazilit. Au intrat în București în Săptămîna Patimilor nu 12000 de turci... ci cîteva sute. I-am așteptat pe oamenii tăi nu ca pe niște jigodii. M-au luat!... Și nimeni dintre ai... mei n-a ridicat un pal împotriva turcilor! Da, mi-ai spus: nimeni n-a ridicat un pal să mă apere! Să-și apere domnitorul! Trădători, Constantine, lași... Dar dacă și noi am renunțat acum la credință, am fi ca ei, trădători, și... Constantin Brîncoveanu, fiul meu cel mare, mă îmbărbătezi, acum cînd pleci spre butuc?... Esti mai puternic decît mine. Văd totuși ca prin ceață, Constantine, dar parecă, în zare — privesc! — se zăresc muntii noștri, cu bărbi de verde brad... Neclintii, nemiscați în grăbita trecere a pulberii ros-cate... în zuruțul clipelor ce vin și se duc dintr-un pustiu în altul... Da, pleci, te desprinzi de mine... Am vrut și eu să te alin cumva... arătîndu-ți muntii cei verzi! Pleci? Mîinile îți sint calde... ca și suflarea... Ai tradus, Constantine, în greaca cea nouă, „Paralelele grecești și romane“ ale lui Plutarh... Ce ne spun vicile lui Licurg și Numa Pompiliu, Solon și Pericle, Alexandru cel Mare și Cezar, Demostene și Cicero? Ce sint virtuțile oamenilor acestia? Dar ce sintem

noi? Să aibă dreptate Aristotel cînd zice că singele este sufletul nostru?... Vrea sultanul să ne deserte sufletul, singele, credința... în țarină?... Mai stai o clipă. Încă spătar fiind, am dăruit evangheliile, în românește, mănăstirilor Bistrița, Dintr-un lemn, Surpatele... Dumnezeu nu putea să uite! Ce-am făcut rău, Constantine? La Academia domnească de la Sfințitul Sava s-au învățat... și-am pus să se traducă Sofocle și Euripide, Xenofan, Tucidide, Caton, Esop, Homer... (întinde mîinile, căci Constantin a plecat de lîngă el, spre butuc. Strigă) Făpturi ale luminii!... Nu stăm legați într-un veac, ne mișcăm sub bolta cerurilor... (se aude sabie — jart! Securea. Butucul tresărînd. Buf! Încăodată!) Ah, mă doare un deget, degetul mijlociu de la mina dreaptă... Nu mă mai pot închina? (Buf! butucul) A intrat sub unghie o bubă și mă întepă. degetul e cald și n-am să pun pe carnea cuprînsă de fierbințele petale de crin!... (Buf!) Bubele se vindeau cu petale de crin... copturile toate se vindeau cînd puneam peste ele petale de crin tinute în rachiul!... (Buf!) N-am petale de crin, durerea degetului închinării se vindecă! Ah, mă doare... Constantine... cum îl apropiu de arătător... e ca o durere de dinți, vic... Florile de crin!... Dar rădăcinile crinului... semintele de mac... boabele de griu se vor lumina sub brazdă, vor lumina țarina semintele de iarbă și de iasomie... Flori de mac vor crește în morminte, flori de crin, de le-nupăr, de lămiță... și vor lumina pe dinăuntru mormintele... Vor crește în apa mării și vor lumina marca, semintele... și în miresmele lor morții vor invia și... (și mușcă mîinile, sughîțînd) Da, da, florile de busuioac și de crin se luminează pe dinăuntru și miroasele lor... (se trezește din jalea sa, brusc. Rece în glas) Cei care m-au trădat să fie blestemați de cei 318 părinți și să lăcuiască împreună cu Iuda și cu Arie! (pauză scurtă) Să sece singele în voi. Iar pe tine, vere Ștefan Cantacuzino, dacă m-ai trădat, cu crucea ta de la gît să te sugrume turcii. Altfel, boierilor Terții Rumânești, sînălate! (pauză scurtă. Se freacă la ochi) Ce-ai?... Ce, Brîncoveanu orbeste văzînd cum îl sint tăiați feciorii... și așteptînd să-l fie retezat capul?... Azi împlinesc 60 de ani. Ce bucurie! Maria, nunta noastră... Cînta afurisitul de țigan:

Mărioară după plai
Ce mai gură dulce ai
Și lui neica nu i-o dai
Dă-i-o neichii cu chirie
Pînă la Sfînta Marie...

(și ia capul în palme) Maria, cum ridicam ca niste copilăndri... (cîntă)
În grădina înverzită
Este-o mindră adormită...

(rîzînd — unei amintiri)
Vai de mine, mîndro, mor
Ia-mă-n brațe și-mi dă flori...
Bună-sara, eu mă duc
Pleacă-ți gura s-o sărut,
S-o sărut o dată dulce
Să-mi ție pe un' m-o-i duce.

(suride) Saizeci de ani! Ce i-ai luat lui Iov?... Prietenii? Și i-ai dat rîia. O, ce prieteni am avut eu, doamne! Și nu stiam ce buboae înflorau pe sub pielea mea. Neamuri dulci? Stolnicul Cantacuzino, căruia îi împărțeam toate taincele... Să-mi blestem neamul, Maria? Nu. Va fi pedepsit și mai cumplit: își va aduce în veci aminte de mine. Cum n-au ridicat un deget să-mi apere viața. Cum au lăsat o mină de turci să mă ia din București în plină zi și să mă ducă la Stambul. Ce pedeapsă mai cruntă?... decît să nu mă poată uita? Să mă înjure. n-au decît! Sau să mă laude pentru credința mea?... Facă tot ce vor! N-au decît să nîngă spunînd că turcii au făcut din Marca Neagră, pentru trupurile noastre, un cimitir de apă! Nici în prieteni, nici în jurăminte nu mai cred, nici în odele ce mi s-au închinat... Sint ca o oală de pămînt... care a ars în foc. Pot deveni țarină. Am învățat... focul pe propriul meu trup. N-o să fie nimănui de folos viața mea, căci ursit este neamul meu să nu învețe nimic de la înaintași... Doamne, mi-ai luat vederca de azi și mi-ai lăsat puterea să privesc ce se-ntîmplă în ziua de mine. Se deschid veacurile! Văd cum vor fi trasi pe roată, cum vor fi aruncați în fîntini, împușcați, rețezați... Numai singe și vinzare de frate. Fiecare-si păzește propriul cap și dă javrelor mai ales pe binefăcătorul său. Ca să nu se spună că-a fost vreodată ajutor de cel mazilit. Mazil! Broboada neagră — pe capetele atîtor domnitori... năframa morții. În casele domnești de la București, ridicate de mine, chiar cînd eu eram viu... Ștefan și Păuna, finii mei s-au urcat în scaun... Păuna, nebuna! Și eu sint sortit să aud cum rețeză sabia capetele cocorilor mei și să nu-mi pierd mîinile! Ce eznă mai mare vroii, doamne? Isus a murit singur. Nu e înfumurare, să-i numesc aici. Dar n-ar fi drept dacă nu țî-aș spune ție ce cred. Există? Cred că nu... Există doar cei care au interesul să țî se roage ție și să se spună că ei cred. Esti o himeră, doamne? La Academia Domnească de la București, Sevastos Kiminitul, George Maiota, Bartolomeo Ferrati, Panait Sinopceus... cu strălucite studii la Roma și Veneția, în Fanar... au predat teoria medicinii, matematica, filosofia — înaintea teologiei! Am trimis la Padova pentru studii mai mulți elevi de la „Sfințitul Sava“... Răducanu Constantin, frații Palade și Gheorghe Damian, cei care mi-au închinat și o odă... (suride). Pe Stavros Milainis — tot la Padova! Stavros a tipărit epigrame (versuri) dedicate mie, în volumul omagial tipărit la Veneția în 1709... Și? (suride) Și?... Eram în Europa, doamne, și ne bucuram de știința ei și de slăbiciunile ei... Dar n-am făcut apoi să se citească... și să se vorbească românește în bisericile noastre?

augustin

ioan

western

prin calcare călare cum trecea
o falie în jur se despica;

în defileu, în piatră defila
un călăreț călare pe o șa

unde

constat că eu chiar exist
și anume apăsînd pe rînd pedalele simulatorului

în loc de orgă — carne
în loc de carne — nimic

ba realitate (adică desert)
ba — cînd și cînd — fata morgana și morgana (băiatul iluzorilor)
desenează în nisip
trupuri false

să mai spunem că
(siciliale
silicium
vitrifiere)

stelă sint prin care se vede singe ca în vitrină
sint o expoziție cu realizările trupului meu
unde
metabolism și iluzie
permanent se impușcă

plăpîndă mai

Plăpîndă mai este și viața aceasta:
Fring firul,
sparg crusta, chitina.
Nimic.

Cineva se teme de mine:
insuportabil —
într-o bulă de urlet,
acolo.

Așa e mai bine:
finăr și liber
în acru fal(m)ie
strivînd sub senilă.

suvenir

ursul — răgetul lui acum plin cu iarbă de mare
vulpe — ochi de sticlă
pasărea vultur pe postament răcorînd subțiori împăiate

la bestiariu ajunsii
la suvenire de
la frumoasa stațiune — nu vreau între ele —
o simplă fotografie băiețel

unde se văd cusăturile realității ei pun mina
ca eu să cred în împăiere

fiare umplute cu iarba fiarelor
ochii grozav lucînd și — pe etichete din urmă ridicată —
spaima

cum să plecăm de aici fără o amintire
la care (să) ne uităm acum
iar chipul meu cu totul
îngrozit să se justifice

cheia

Sint dintre cei ce-au crescut
cu cheia casei de gît
(alamă totemică
răcorînd torsuri fragede).

Și ce devreme am deprins
senzația de frînghie în jur
— nu mă mai sperii —
Meru în transhumanță între nisipuri
și ghelele fetid mîroșitoare,
de-atunci mioritici, însă după orar
și numai după ora de culcare.

Sint dintre cei care-au crescut păstori
la cheia astfel încrustată pe piept, medalie
crescînd cu noi odată,
pentru convins o ușă descuiată.

Luceafărul

9

OCOLUL

— fragment —

Străzile acelea lungi, văzute ca printr-o oglindă — casele lăfite pe pământul nisipos semănând cu pălăriile turtite de roțile căruțelor, muzica patefoanelor din curți, felurile mirosuri de rintașuri, haznalele de la capătul straturilor de verdețuri, fluturii bezmetici ce-și lipesc aripile de frunțile transpirate. În apropierea genunchilor — grilajurile de la ferestrele beciului poliției. Pe-acolo se plimba. Adulmea. Pîndea. Spiona. Femeile șoldoase, bodogănelile unor moșnegi palizi ca lămăia, așezați pe scaunele din împletitură de iută.

Și cocoșul ăla tanțos; îți venea să-l lei de creastă, să mățuri curtea, să-i împrăștii creierii pe bolovanii caldarimului. Pe toate le cocoșea numai el. Pintenat, musculos nevoie mare, cu pieptul scos afară dintre penele roșcate, îl oprise pe stradă gata de bătaie.

Noroc cu bocancii. El de când nu mai intrase la Ruhălă?? I se-nchisese pîntecelul așa deodată. După Ninelusa. Înțepenisese în pat de tinără. Se-nfolose în cirpele groase primite de la mătușă-sa din Arad. Bum-bacuri ce-o înecau în scame, tușea și se sufoca, striga că moare. Și el când și când la Oraș cu **treabă negustorească**.

Așa i se duceau banii. Uite-o pe aia de la fereastră, cu șorț; cum să ceară el una cu șorț? Să intre la ea cu bocancii din piele de porc văcsuiți. De ce nu. Poate să țină. Cum ar mai deschide ușa, ar da cu ea în lături și s-ar repezi fără să dea binețe. Se teme.

Mai la vale, ar fi casa de copii găsiți, fetele tinere cit Ninelusa, în fața grilajului. Prea tinere și necoapte. Poate portăreasa.

— Săru-mîna nene Halipă.
— Ce faci drăguță?
— Am ieșit la aer.

Ce-i venise să deschidă gura, se-nvirtise de zece ori pe strada asta. Începuse să-l cunoască lumea.

Uite piața, precupețele, numai cît sari gardul de beton, gogoșarii roșii la pieleaș, grămezi. Nu se prea cumpără nimic.

Se vede că-i toamnă. Cam cît să fie? Către noiembrie. Spre munții Șimonoaiei o fi dat zăpada.

Vineri sosise baba bocotană, călare pe calul roib. O cunoscuse toată Desiștea. Primarul alergase la cuptorul de piine, îi curgea din buzunare sarea. Șimonoaia nu se oprise, intrase în curtea domnului Șoltz. Cu crăvașa împinsese ușița de tablă și-l înghesuise pe bietul animal.

Roșcata aia subțire iese; de ce-i dau drumul?

De la fereastra deschisă se aud muzică și glasuri de băieți.

„Gata Halipă, s-o-nchis pîntecelul pîntru tine acuma și-n vecii vecilor amin”, zicea femeia legănînd-o pe Nineta.

Așa o poreclise Moifălă: Nineta Spanioloaica. O lua, o legăna, adormea cu sfîrcu-n gură. Oi, oi, oi... Sfîrcul ăla. Oi, oi, oi... Cînd îl cunoscuse prima dată avea în vîrf bobului de piper păcatul.

„Aștia măcar s-ajută cu patefonul, el de unul singur cu măgărușii. Lovi-i-ar paratitica! Da-o-ar în ei strechea!

Om bătrîn și umflat acolo jos, mai mare rușinea. I se ridica pe neașteptate, în rată ori pe cîmp, ori în salonul domnului baron, mai ales în salonul domnului baron, cînd asculta poveștile alea, și ce putea să facă: se-nproșea, apoi se-nverzea, se făcea pociump pînă îi trecea.

Zău că-mbătrînise degeaba. Zi-de-zi îi umbla mîntea pe alte cărări.

Și-acuma, dincolo de poarta asta crustoasă, dincolo de capul ăsta de jivină cu inelul spîrgător de fălci, se aud muzica, risetele, femeile. Dacă ar lovi-o cu piciorul, ar da cu ea în lături și s-ar repezi fără să dea binețe. Se teme.

Dă-i un picior. Halipă, nu te lăsa în stăpînirea mărgelelor ațîțate ce clipește precum flacăra din lampa de carbid. Lovește. Infurie-te.

Are ochii roșii injectați.

„Mama ta de cocoș peștiș și fără minte!”

Începuse să-l cunoască lumea.

L-ai izbit sub clonț, uite-l cum se dă peste cap, acolo în groapa aia cu urină de cal să-nțepenească, să se paralizaze, să nu-i mai dea aripa.

Atîtea cotodăceli prin curți. Se bea bere din sticle burduhănoase. Ar sparge una și, apoi, cu cioburile, ar ricii. Uite-așa ar ricii, ar tăia pînă la inimă. Cum dracu' mai bate inima aia cișnoasă de muierie moartă de la mijloc în jos.

Cam către noiembrie.

Tot berea fiartă în samovarul baronului se dovedise mai bună. Curgea spuma albicioasă din carafele cu căpăcele de argint și umezea fața de masă.

Unde să mai întoarcă privirea? unde să se vire? că trece lumea și vede victima.

Numai femei însoțite fire-ar mama lor de năpîrci și mucegaiuri, că-i mai ușor să faci pe soldatul decît pe negustorul cinstit. Mai ales furierii, ăia găsesc întotdeauna. A cunoscut și el pe unul ce lucra la peroane.

Nu se mai putea, de aia s-a pornit la oraș. Se învîrte ca un titirez. Lungi străzile alea și întunecate colo către piață. Parcă le-ai vedea într-o oglindă aburită.

Iară trece. Pentru a unșpea oară pe lingă orfelinele astea pricâjite de nici paisprezece ani. Ca o pisică fata aia rezemată de grilaj, are și gențuță. Oi, oi, oi... dacă l-ar ști Nineta. Se uită, la el frumos piscuța. De, și cu astea micile nu poți să te știi. Se teme.

Nu strică el Halipă o rînduială de familie pentru un amărît de sentiment. Așa-i spunea și domnul baron: „Sentimentul separat, familia separat.”

„Ce-ar fi mai important, domnule baron?”

„Sentimentul, Halipă.”

„Ba familia, Halipă.”

Și Cantonierul: te poate bolunzi la scăfirilie. Pe omul ăsta îl urăște. Prea le știe pe toate. Oricum bănuie el, Halipă, că se preface. Și dacă se preface de ce îți dă peste nas? Cum adică familia?? Păi el nu are familie? Nineta și măgărușii, ăilalți pe mare, în măcelării, pe coridoarele tribunalelor ori întinși și paralizați.

La aia de-acuma două săptămîni, gata, nu mai poate merge. Ce noroc pe el la vremea aia. Tinără. ADEVĂRATĂ DEMOAZELĂ! O pîndise, o văzuse cu o lună și ceva în urmă. Parcă-l electrocutase atunci. Uite-așa o tresărire.

Cum le mai cocoșea nesimțitul ăsta peștiș pe bieteale găinușe. Le urmărea cu ură. Nici una nu scăpa. Nu, asta nu putea să vadă. Uite-l aici, cu picioarele în vînt, cu penele lipicioase. Să se aplece să-i caute bărbățiile, să i le taie, să-l jugănească, jos cu oușoarele de porumbel, afară cu ele.

Că se oprise în fața hotelului și intrase la Marcel-recepționarul. Venise și el cu bocancii ăia. Parcă nu și-ar fi putut lua niște scule de umblat. mai de doamne ajută? Nu, cu ăștia cu două numere mai mult simțea că-i curge singele prin tălpi, că umblă.

Ar fi căzut și-n genunchi în fața Marcelului să-i spună...

— Ce-ați făcut acolo voi doi, domnule?

— Secret.

— Unde stă demoizela aia, domnule?

— La o sută douăzeci.

— Dă-mi și mie o cameră aicea.

— Se face.

— O cunoști de mult?

— De-acuma.

I-ar fi pocit mutra aia de Marcel împuțit, nebarbierit și cercănos ca să-i vadă vorbele ieșind agale, frumos aranjate. Nu zmulse.

— E de-aicea din oraș demoizela, domnule?

Cum să pocnească un funcționar?
UN BIET EVREU ȘTIE SĂ-ȘI PLECE ÎNTOTDEAUNA FRUNTEA.

O AUTORITATE RĂMINE ÎNTOTDEAUNA O AUTORITATE CU INVESTITURĂ.

— E de prin alt oraș demoizela, domnule?

— Demoizela e dintr-un sat de pe-aicea și se află în despărțire cu cine trebuie, domnule.

Dornise prost ș-atuncea și alte patrusprezece nopți. Nopți rele. Trăsese de urechi măgărușii, îl injurase în gînd pe domnul Cantonier, într-o seară îl înghinase — tot în gînd — pe domnul baron. O urmărise pe Ninelusa. O supraveghease.

— Și ce face pe-aicea demoizela, domnule?

— Se plimbă pe-aicea demoizela, de sărbători, domnule.

— Da' o cunoști de mulțisor dumneata pe dumneai?

— De-acuma.

— Oi, oi, oi... și ce-ai făcut acolo cu dumneai, în ghișeul acela, atîta vreme?

— Oi, oi, oi... domnule.

Să te ferească Iehova de recepționerii ucraineni. Cu bocancul l-ar fi pocnit peste plisc. Uite-așa, ca pe nenorocitul ăsta căruia i-a zmul oușoarele afară. Îi tremură burta de durere și de ciudă. Așa-i trebuie.

Numai doi cite doi ies pe poarta asta. Femei singure în ziua de astăzi nu prea s-au mai văzut. Se teme. Ce să mai vorbim. Și totuși...

Exact la două săptămîni o văzuse singură în parc. Pe banca de sub castan. Alt șoculeț electric, de data asta ca un arc. Văzuse și pe fața ei o tresărire. Ar fi intrat cu bocancii ăia soiși în beton. Trebuia să calce, să-i tîrșească. S-ar fi vrut statuie ecvestră precum baba cea bocotană. Un bocanc de-o parte a roibului, altul de ailaltă. Bocanc cu pînten. Urcat pe măgăruș semăna cu profeții aceia de prin cărțile sfinte. Nu! Așa s-ar fi făcut de ris. Ș-apoi n-avea nici harnașament de călărie.

Intrase în frizerie să se pomădeze, să se aranjeze. Răsufuse în voie nevăzîndu-l pe Marcel. Sta la o măsuță. Mai tîrziu. În cafenea. Ce noroc avusese atunci. Oi, oi, oi... Nici un avocat din Desiștea nu apăruse. Bocancii sub măsuță. O divinitate, una decupată dintr-o pagină a scripturii; așa coborise demoizela. La două măsuțe distanță. „Un chibrit? O țigară?”

— Poftim demoizelă, chibritul...

Cum ridea. I se vedea tot porțelanul dinților.

— Vino demoizelă la măsuța asta.

— Mulțumesc domnule, dar nu se cade. Nu pot. Dar cine sinteți?

Cum îl binecuvîntase atuncea pe domnul baron Șoltz. „Întotdeauna relaxat cu muierile, așa-i spunea.” „Și gîndește ce spui. Nu vorbi fără să fii atent la cuvinte.”

Gîndise, cîntase fiecare vorbă.

— De fapt demoizelă, vino la măsuța asta să-ți spun cine mi-s euu! Altfel se aude. Să nu vorbim peste alea două măsuțe, demoizelă, te-aș ruga.

Și venise.

Ce noroc pe el, nu cunoscuse femeii micuțe pînă la ea. Ruhălă era lătărăuță. Alealalte cum se nimereau. Nu prea apuca să le vadă cum se cuvine.

— Nu că l-am prins cu alta, domnule Halipă, da-i spusese să fie atent. Să nu știu. Să nu-l prind. Să fie cu băgare de seamă. Și cînd am venit de la băl sărute, cu trei zile mai devreme, să te ții pe plînsuri. Și el incuiat cu alta. Ce-am mai învînețit-o.

— Bine că n-ai omorît-o, demoizelă.

— Și gata despărțenia. N-am putut să uit, domnule Halipă.

Ce ușor se putea scăpa de un bărbat. Cum îl furnica șira spinării. Îi clănțăneau fălcile ca la cînele acela turbat.

Urcase la ea. Coborise ea la el. Plecase ea singură. Rămăsese el singur. Venise ea înapoi la el. Îi invitase ea pe el la ea. Lucra la un notar.

— Culcă-te în patul ăsta, zisese ea.

— Bine demoizelă, zisese el.

De ce-l chemase? O pîndea cu pătura trasă peste cap. Lumina becului trecută prin lîină. Aproape adormit.

— Îmi place cum taci.

O privise.

— Vino în patul ăsta.

Își dăduse capul ușor pe spate, demoizela.

— Da, da, da, zisese abia șoptit.

Făcuse lupte pentru autoapărare, demoizela.

Dăduse norocul peste un boșorog.

Nu ca acuma. Se învîrte de trei ceasuri pe străzile lungi. Măcar de-ar fi văzut una. Nu acătării. Una singură. Nimic. Șorțuri, rintașuri, sarmale, șorici. Femei așezate și puștoaica aia orfelină de patrusprezece anișori înțepinită între fiare forjate.

— Unde mergi?

— Nu știu, strigase pistruiața.

— Cu cine mergi?

— Cu ce s-o nimeri.

Era slăbuț pistruiața. Cum s-o urmărească. Avea piscuța din gard două coșulețe roșii pe frunte. Schimba singele.

Venise la el, se lăsase sărutată. Îi umblase cu palma peste fese. Parcă simțise un boț de vată. Nu se putea. N-ar fi avut nici un rost. Lui îi plăcea să pipăie picioare, pulpe... se oprea cu palma, nu se grăbea niciodată. La fel și cu măgărușii.

Pas cu pas, conform indicațiilor domnului baron Șoltz. Și cînd o sărutase cu gura mirosind a apă de colonie...

— Nu prea are rost să te omori.

— Deci am simțit bine, demoizelă?

— Da.

— Pe mine nu prea mă deranjează.

Mînțea.

Dacă înțepenește lingă animalul ăsta cu inelul între fălci o să-l prindă stăpînă pîntenatului. În pumn, singele cald începuse să se întărească. Își stropise bocancii. Frumoasă muzică. Parcă duce morții la groapa.

O mai sărutase de cîteva ori.

În sfîrșit doi care se ceartă. Poate se eliberează un loc. Știa el că așa o să se-ntimple. Îi spusese și Virvâroaia: „Ești cu noroc la muierie, Halipă”. Era săgetător. Grozav noroc. „Păzește-te de fecioare, Halipă, mai zisese vrăjitoarea bătrînă.”

— Și zici că nu te prea deranjează?

— Nu, demoizelă.

Cum știuse să se dezbrace. Se pricepea la din astea, precum Halipă la măgărușii. Era o frumusețe de demoizelă goală. Venise la el. Îl ajutase, ridicase picioarele la tavan, să-l înlesnească. De emoție aproape că nu mai era bărbat.

Pe Ruhălă o știuse nepricepută la din alea, apoi cunoscuse și altele toate ca baligele.

Demoizela nu.

— Mi-a plăcut de dumneata cum ai știut să taci, și mi-a mai plăcut cum m-ai luat, domnule Halipă. Altfel nu s-ar fi întîmplat.

Se spălaseră în același lighenaș. Ea îl săpunise.

SLĂVIT SĂ FIE PE VECI DOMNUL BARON ȘOLTZ!

Își dăduseră întîlnire în următoarele două săptămîni. Nu mai venise demoizela.

El vroise să-i povestească baronului dar n-avusese noroc. Cantonierul era nelipsit.

— L-ai omorît pe bietul cocoșel, cel mai grozav de pe strada asta.

Dacă n-a plecat la timp, uite că l-a înhățat zgripturoaica.

— I-ai zmul oușoarele, porcule. Doamne dumnezeule! ți-a căsunat. I-ai piț-s-ar ție în loc. VINO ÎNĂUNTRU!

Știa el că are noroc la muierii.

Virvâroaia nu-l mințise niciodată.

TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ. METAMORFOZA UNUI SISTEM DE SEMNIFICAȚII (VIII) SOCIETATEA DESCHISĂ

„Să restaurăm cuvintele” spunea Confucius. Am putea să ne întrebăm — esopian, dar și în spiritul Noului Testament — dacă mai există vreun lucru în această lume care să fi făcut mai mult rău decât cuvântul. Cuvântul nu este doar purtătorul informației între subiecții umani, ori între stările diferite ale aceluiași subiect, nu este exclusiv semnul relevant al conceptului, iar rolul său nu se rezumă la a dezvălui semnificații și concepte. Cuvântul este un operator care induce variație în sfera conceptelor, care modulează semnificațiile, care le face reconoscibile și recuperabile, sau ireconoscibile și irrecuperabile. Am încercat să arăt într-un studiu de estetică (în particular de estetică a științei) că numele depășește ontologic sfera semantică fiind un organ de autoelaborare a spiritului sau, coborând, a informaționalului și antiinformaționalului. Nominalitatea simultană a reprezentărilor și conceptelor reprezintă ceea ce Immanuel Kant a definit drept schema conceptului. Toate aceste lucruri necesită explicații cu mult mai largi și detaliate, decât cele care pot fi date aici, dar esențial este să nu se uite nici o clipă că societățile și statele, destinele umane, emoțiile noastre, spiritualitatea noastră, religiile și marile structuri intelectuale, toate pot fi edificate sau demolate de cuvinte — în calitatea acestora de a fi, pur și simplu, cuvinte.

Intr-un mare moment de tranziție politică, atunci când întregul sistem de semnificații, care constituie istoria se află în plină metamorfoză, nimic nu poate fi socotit mai primejdios decât a nu avea atenția încordată la maximum spre a percepe cât mai fin și prompt tendințele cuvintelor care circulă între noi și în jurul nostru. Aceste cuvinte vor modela viitorul cu mult mai mult decât dorințele și chiar decât capacitățile noastre.

Între cuvintele care aspiră acum la modelarea sensului istoriei cel mai puternic, cel mai promițător și mai insinuant desi, cu siguranță, nu și cel mai vehiculat este „societatea deschisă”. Forța acestui nume, aparent un concept determinat printr-un dublet substantiv-adjectiv, este enormă din mai multe motive: nu se acoperă perfect cu nici un concept, orientind, totuși, conceptele posibile a le desemna, are o vastă generalitate, are noutate, nu prezintă conotații defavorabile, sfera pe care o implică aluziv este atractivă și aparține domeniului de maximă semnificație astăzi — cel al politicii. Societatea deschisă este, în acest moment decisiv al unei întregi evoluții planetare, cuvântul de ordine al speranței. Știm însă oare — nu doar noi ci și cei care au creat această asociere a două cuvinte — nu atât ce este societatea deschisă, ci către ce orientează gândirea modernă această „pre-categorie”, acest nume-pentru-un-concept-viitor? Este esențial să știm ce va însemna aderența noastră la această societate deschisă, de vreme ce ea tenacează Orientul și Occidentul, dreapta și stînga politică, tinerii și tradiționalistii, intelectualii, muncitorii și chiar reprezentanții, dacă nu ai tuturor religiilor cel puțin a citorva dintre cele mai importante. Trei cărți jalocnoază cred direct sau indirect istoria teoretică a „Societății deschise” — două din ele sînt vechi de o jumătate de secol pe cînd cea de a treia este apărută abia de o jumătate de an: „The Open Society and Its Enemies” (Karl Popper), „The Road to Serfdom” (de Friedrich von Hayek) și „Reflections on the Revolution in Europe” (de Ralf Dahrendorf). Nu este greu de răspuns la întrebările asupra cauzelor revoluțiilor europene (Dahrendorf, după cum se poate vedea mai sus, în titlul său, scris „revoluție”, la singular): comunismul, dictatura, totalitarismul cu dezastrele lor economice, cu blocajul oricărei mișcări socio-economice pozitive, cu sărăcirea existențială și spirituală a națiunilor, trebuiau înlăturate. Mai dificil este să se răspundă cum de au fost posibile aceste revoluții după ce, mai multe decenii ele fuseseră fie imposibilități amare, fie eșecuri singeroase. Poate însă și mai greu de lămurit este perspectiva în care s-a produs — a început a se produce, mai exact — marcea schimbare europeană. Urmind ce chemare, răspunzînd la ce apel s-a pus în mișcare o întreagă lume? Popoarele acestei lumi a revoluției s-au îndreptat către capitalism, către social-democrație, către o formă ameliorată de comunism? Au urmărit ele o utopie, o dogmă, o resturare socio-politică? Nimic din toate acestea, ne spun mai mulți dintre politologii apuseni — popoarele Estului european au hotărît să își deschidă propria lor cale către o societate deschisă. Termenul la care ne referim ne-a fost deci aplicat în mod

clar, el face, de acum, parte din perspectiva noastră istorică și din ambianta noastră intelectuală și spirituală. Sîntem deci obligați să îi dedicăm atenție, îndrăzneală și efort. Cu atât mai mult cu cât filozofia românească, prin Constantin Noica, a arătat un special interes pentru categoria deschiderii, făcînd din aceasta o parte esențială a unei mari viziuni ontologice.

Problema nu este, deloc, dacă să fim sau să nu fim deschisi — căci în această privință lucrurile sînt clare: închiderea sufocă. Problema este cine și ce trebuie să fie deschis. O deschidere pe toate părțile desființează entitatea care se deschide. Ce este — și, mai ales, ce poate fi — această deschidere a societății deschise? O societate deschisă are de făcut față unei serii de negativități, mai exact are de eliminat alienarea, utopiile și dogmatismul. Acțiunile sale, în toate aceste privințe, opunîndu-se tuturor acestor trei primejdii, sînt acțiuni politice, reprezentînd două tipuri de politică: obisnuită (de fiecare zi) și constituțională. Evident, o societate deschisă nu se rezumă la atât — este pur și simplu o societate democratică, în care cele mai diferite orientări și tendințe sînt posibile atîta vreme cît ele sînt adoptate de majoritatea sau, însușite numai de o minoritate, nu amenință interese legitime ale majorității sau chiar ale unei alte minorități. Dintre cele trei primejdii care trebuie înlăturate, pentru ca o societate să poată fi realmente o societate deschisă, cea mai gravă — în sensul de a contraveni cel mai profund minimului concept care se ascunde sub termenul la care ne referim — este dogmatismul. Supunerea în fața dogmei suprimă radical dreptul unei societăți de a se putea numi deschisă. Nu se pune problema felului acestui dogmatism, nici a faptului dacă este un dogmatism asertoric, afirmativ sau este un dogmatism în negativ — o opoziție dogmatică făcută unei dogme. Toate aceste variante de atitudine trebuie respinse categoric — ni se spune — de către orice societate care se vrea deschisă.

Comunismul, precum orice totalitarism, este contrariul absolut al societății la care ne referim. O revoluție poate fi făcută tocmai pentru a înlătura comunismul ca dogmă. A face însă, apoi, din anticomunism o dogmă, un principiu absolut — sau, mai grav, singurul principiu al unei mișcări sociale, al unei revoluții — este socotit aproape la fel de inadmisibil. Totuși, din comunism în societatea deschisă nu poate fi preluat nimic în politica de tip constituțional și, de fapt, nici măcar în politica obisnuită. Nu poate fi vorba de o societate deschisă cu un sistem unipartidic, cu o economie controlată centralizat, cu un aparat brutal de cenzurare integrală a culturii, cu un regim generalizat de muncă forțată etc. Eliminarea, însă, principial totală, a comunismului ca sistem social și ca mod de viață, la ce urmează să conducă? La capitalism? Ralf Dahrendorf, în cartea menționată, precum și un Milton Freeman („Four steps to freedom”) nu recomandă țărilor post-comuniste o trecere totală, rapidă și absolut ortodoxă la capitalism. Mai mult, se poate pune întrebarea, extrem de dificilă, de ce fel de capitalism ar trebui să fie vorba într-un asemenea caz. O analiză atentă arată că există tot atîtea tipuri de capitalism cite națiuni, sau, mai exact, există un singur capitalism autentic — cel nord-american — și un număr serios de societăți a căror economie pare să fie capitalistă fără a fi astfel, decât foarte parțial și neconvențional. Abateri de la capitalism reprezintă nu doar țările scandinave, ci chiar Anglia, Franța, și, încă mai mult, Japonia și Germania. Capitalism ar însemna poate, pentru Estul european, un recul de peste o jumătate de secol — un recul imposibil în cazul în care nu ar fi catastrofic. Proprietatea privată este element constitutiv al unei societăți deschise, dar o astfel de societate nu are de ce să încorporeze exclusiv principiul de proprietate privată. Formele proprietății într-o societate deschisă, ne spune aproape un întreg Occident, pot fi — și este bine să fie — multiple. Economia liberă, o economie de piață, este — și aceasta — parte a ideii ca și a realității, unei societăți deschise. Economia eliberată de constrîngerile trebuie să fie dinamizată de principiul liberei inițiative. Aceasta, se arată iar, nu contravine deloc unui anumit grad de planificare, practică de stat sau, mai ales, de către asociațiile producătorilor mai mari sau mai mici. Nu se știe să planifice — parțial și suplă — nici Germania și nici Franța, nici Japonia sau Coreea de Sud.

Există însă și o a treia cale. Această cale poartă, de obicei, numele de social-democrație, dar poate fi numită și altfel. Dahrendorf nu crede că aceasta poate fi

acceptată ca o variantă sau ca o modalitate a societății deschise, ori — cu atât mai puțin — drept însăși societatea deschisă. Pentru analistul menționat, social-democrația are actualmente mari dificultăți în a-și structura o poziție. Nu există o a treia cale, identificabilă omogen, dincolo de nenumăratele variante la care ajunge, îndepărtîndu-se de capitalism, dar refuzînd comunismul, fiecare țară. A treia cale, dacă dorește să devină ideologie, dogmă, încetează a mai putea aparține societății deschise, iar dacă nu este așa ceva nu mai are legitimitatea de a purta un nume propriu. **Revoluțiile est-europene nu au fost făcute exclusiv din anticomunism (nimeni nu este, de fapt, numai și numai negativist — sau negator — orice negație există în virtutea posibilității de a afirma), nu au fost făcute pentru capitalism și nici pentru social-democrație. Atunci pentru ce au fost făcute? Pentru societatea deschisă, ni se răspunde. Societatea deschisă înseamnă democrație, libertăți umane, antidogmatism (toate acestea reprezentînd autentice binecuvîntări) și un evident antiideologism (greu de caracterizat ca avantaj sau dezavantaj). În această fază a unei analize, „societatea deschisă” pare mai curînd un nume inductor de semnificații potențiale decât un semnificat aflat univoc în relație cu sfera unui sau unor concepte clare.**

Societatea deschisă pare să fie antiutopistă — ea respinge ferm utopiile pozitive cît și, probabil, pe cele negative. Utopia se relevă ca abandon al prezentului, incapacitatea de inserție în prezent. Ea este un instrument al alienării, un simptom al acestuia, sau și una și alta. Utopiile au făcut omenirii un rău imens. Ele au indus ființelor umane ideea că se poate construi o lume bazată pe negația totală a celei care există, uitînd că existentul, fiind produsul unor cauze nu are cum să nu fie și rezultatul unor rațiuni. Utopia înseamnă a refuza orice îndreptărire prezentului. Neutilizînd adevărat prezentul la edificarea viitorului politicianului utopic, dacă nu este un simplu demagog este artizanul involuntar, dar nu și nevinovat, al marilor cataclisme istorice. O societate trebuie să fie realistă. Rămîne însă nesoluționată întrebarea: a prognoza — ceea ce este inerent uman și, mai ales, inerent social — poate fi altceva decît un joc primejdios pe demarcația dintre utopie și realitate? Viitorul se naște din lupta dorinței împotriva posibilității — din lupta voinței încă inexistentului împotriva inacceptabilului existent. **Societatea deschisă, este ea, oare, altceva decît o utopie?** Pentru numeroși politologi, majoritatea societăților occidentale de astăzi sînt societăți deschise — nu ne aflăm deci în sfera utopiilor.

Respingerea alienării este și aceasta, absolut obligatorie pentru o societate ne-represivă, deschisă. În această privință o analiză teoretică poate fi formal corectă fără a spune mare lucru. Interacțiunile umane, din nenorocire, foarte adesea alienează omul. O societate este alienantă atunci cînd, prin însăși structura sa, induce interacțiuni alienante. Societatea comunistă, precum și societatea capitalistă de la mijlocul secolului trecut, precum și multe altele, erau — sau încă mai sînt — societăți alienante. Care este însă nivelul de la care se poate spune că necivitatea unui tip de legătură omenească, sau a unei anumite personalități umane nu mai poate fi atribuită societății în care se manifestă? Un observator ar putea să socotească omniprezent și decisiv rolul elementului socio-politic în orice destin individual. Un altul ar putea fi adepitul ideii că libertatea individuală se poate afirma izolat, oricînd, împotriva tuturor influențelor sociale. Cine poate aduce un verdict ultim într-o atare dispută? Adevărul este că, odată situată pe terenul unor astfel de nelămuriri, societatea nu are niciînd dreptul să-și aroge inocența, atunci cînd este încălcat sau compromis umanul — oriunde ar avea loc acest fapt.

Este, deci, societatea deschisă o realitate, undeva, în această lume? Este ea, măcar, un concept clar conturat sau este un simplu cuvînt, oricît de puternic? După cele sesizate mai sus ar trebui, cred, să socotim că ea este numele mai binelui în raport cu mai răul, în istoric, și este numele speranței pe care o opunem amenințării totalitariste, a imoralității și agresivității politice. Un cuvînt care nu acoperă încă un concept exact poate duce umanitatea pe căi favorabile, precum însă și pe căi greșite. Care sînt perspectivele utilizării, atît de insistență acum, a termenului de societate deschisă?

Societatea deschisă lasă o poartă liberă oricărei tendințe. Societatea americană și cea franceză sînt ambele „deschise”. Constituția americană este remarcabilă

prin aceea că ea nu îngrădește cu nimic sistemul social al țării. Observăm, în fața unor prieteni americani, specialiști ai problemei, că Statele Unite ar putea deveni un stat comunist — dacă, prin absurdul absurdului, electoratul ar dori-o — fără să existe obligația schimbării unei singure litere dintr-o constituție care nu prevede, în principal, decît modul de organizare și instituire a puterii. Ceea ce, sub raport constituțional, ar fi fost imposibil în SUA, era constituirea legală, nedemocratică, prin lovitură de stat etc. a unor noi structuri ale autorității. Constituția franceză a reprezentat însă o barieră puternică în calca tendințelor guvernării socialiste de etatizare a unei părți a economiei. Dacă în domeniul politicii constituționale diferențele între variantele societății deschise pot fi atît de ample, cît de diversă poate fi politica de tip curent a unor asemenea societăți. Există un punct, însă, în care coincid opinii și acesta nu este de natură să crezeze atracție în favoarea societății deschise: deculturalizarea progresivă în cadrul unei astfel de societăți. Francisc Fukuyama și Ralf Dahrendorf — gînditori cu viziuni politice opuse — prezintă societatea viitorului ca anticulturală, bintuită de manifestări kitsch, de o profundă nereceptivitate culturală, și consecutiv, de noncreativitate. În acest caz avem a ne întreba încă o dată: ce este deschiderea societății umane prezente și viitoare? Să fim sinceri, și să spunem că este o încă serioasă confuzie conceptuală, împletită cu o incertitudine — și, să sperăm, realistă — perspectivă socio-politică.

Un Constantin Noica ne-ar fi explicat, cu siguranță, că o societate nu are cum fi nici deschisă și nici închisă, ci și una și alta, în același timp. O totală deschidere înseamnă inexistența ca dispresie și dezintegrare. O totală închidere înseamnă inexistența prin colaps către sine. Oricum, inclusiv o societate, se deffinește prin închidere și deschideri simultane sau alternante. Secole întregi, tradițiile culturale și folclorice, obiceiurile de viață, au reprezentat și închideri și deschideri, dar mai ales deschideri. Credința religioasă a operat în unele perioade ca închidere și în altele ca deschidere (fără a se înțelege că acești doi termeni au corelate exacte în plan axiologic). Comerțul, circulația valorilor, aparține, esențialmente, deschiderii. Statul, ca și credința, a fost cînd închidere, cînd deschidere socială, uneori în coincidență cu biserică, alteori în alternanță. Morala este închidere care ulterior deschide mai autentic.

Creația este, poate, deschiderea care cheamă la justă — și limitată — închideri. O societate care nu dispune de închiderile sale nu ar fi altceva decît o lume în agonie.

Ceea ce se dorește prin „societatea deschisă” nu este o societate literalmente deschisă — căci nu se caută picirea lumii și civilizației noastre — se dorește o societate pentru care statul să fie deschidere și nu închidere. Aspirăm, deci, nu la o societate deschisă ci la un stat deschis. Nesupusă restricțiilor politice, societatea își va găsi delimitările ei, cu închideri și alte deschideri. Acelasi public care adora rockul conduce la triumf o realizare submediocră precum ecranizarea lui „Cyrano de Bergerac”. De ce? Pentru că tot auzind despre deschideri și societăți deschise, oamenii, cei tineri mai ales, au uitat că există închideri pe care și le dorește în chip incoerent sau inoperant, fără de care nu poți trăi: închiderea în cercul cald al intimității, în cercul cristalin și inflexibil al onoarei și promisiunii făcute, în sfera aproape transcendentă a comuniunii prin sacrificiu. Ei și le amintesc — toate acestea — cu ocazia unui biet film. Atît doar, că toți acești tineri, toți acești oameni, întreaga societate, nu au de gînd să înșărcineze statul cu trasarea închiderilor ce trebuie să marcheze, în parte, viețile lor. Atunci cînd statul a trasat închideri a făcut-o deplin inuman. Un stat deschis, pentru o lume ceva mai riguroasă, cu deschiderile și delimitările sale — aceasta este speranța noastră. Creația culturală, prin etica și estetica pe care le aduce în viață, arată că lumea nu este doar deschidere informă. Așa-zisa „societate deschisă” dacă ar fi să fie fără măsura, echilibrul și inteligența culturală, ar ajunge poarta deschisă pentru prima dictatură suficient de inventivă în manevra cu sufletele celor ignoranți.

Caius Dragomir

Molloy sau eterna întoarcere (II)

3. A spune = a inventa. Ca „performanță” reflexiv-discursivă, Molloy este comparabil cu Quentin din „Zgomotul și furiile” de Faulkner în modul de a trata un asemenea personaj, Faulkner și Beckett aleg însă soluții diametral opuse. Pentru a reda cât mai fidel percepția lui Quentin, primul preferă o formă de monolog în care limbajul este dezarticulat până la treapta proferării incoerente. Al doilea în schimb îl atribuie naratorului Molloy un discurs ultraelaborat, cu întorsături de frază și modalizări savante, cu raționamente complicate care, mimând dicțiunea clasică, intră în contrast comic cu obiectul lor derizoriu. Verosimilul disociază astfel de motivație propune o formă ironică. Confuziei inevitabile dintre narator și personaj i se adaugă confuzia proprie personajului care adesea „uită cine este și evoluează în fața sa de parcă ar fi un străin... Rezultă frecvent o confuzie totală, în care este implicat cititorul, intrucât este imposibil să distingă cine vorbește atunci, când, de pildă, Molloy ne persuadează: „Eu nu pot să mă aplec, nici să ingenunchez, din pricina infirmității, și dacă vreodată mi se întâmplă cumva, uitându-mi personajul (în ed. franceză: „oubliex de mon personnage”), să mă aplec sau să ingenunchez, nu credeți nimic, acela nu voi fi eu... Dedublarea personajului antrenează dedublarea naratorului.

Prin natura sa, limbajul reține identitatea și reduce diferențele la opoziții. Prin logica simulacriului, Beckett detonează opozițiile, lăsând limbajul pradă contradicției nede. Prezența unui discurs la persoana I obiectiv „imposibil” este motivată printr-un adevărat proces intențat cuvintelor. Afazia lui Molloy reflectă un mecanism străni prin care lucrul (referentul) blochează rostirea cuvintului corespunzător. În lumea personajului Molloy, „condiția obiectului era de-a fi fără nume, și invers” (în ed. engleză: „there could be no things but nameless things, no names but thingless names”). Molloy nu își poate aminti numele orașului său atita timp cât (citeste: deoarece) îl străbate. Și invers, cuvintul nu este articulat decât pentru a semnala absența lucrului, de regulă din „inventarul bunurilor” personale, definindu-se prin aceasta la propriu ca „symbole d'une absence” (Lacan): „constatai că lipsește pălăria, ceea ce mă făcu să spun, Pălăria mea”. Cuvintul funcționează discontinuu, „circular”, între absență și prezență — „il quitte sa place, quite à y faire retour” (Lacan) — și această permanentă „întoarcere” se comunică personajului care adesea acționează „amintindu-și” subit propriul nume, „amintindu-și cine era”. El este deficitar și pe latura expresiei, a comunicării, „trădind” mereu prin exces sau puținătate (în ed. franceză: „écart de langage”) intențiile vorbitorului: „Căci spun mereu sau prea mult sau prea puțin (...) orice spuneam, nu era niciodată destul, nici prea puțin... În ultimă instanță, discursul care vrea să surprindă incomensurabilul „eternel întoarcere” va fi, prin definiție, „discours manqué”: „Viața, viața mea, vorbesc ba ca de un lucru terminat, ba ca de o glumă ce durează încă, și mi-e teamă că e terminată și durează totodată, dar prin ce timp al verbului să exprim asta?”

Raportul limbaj-realiitate apare contradictoriu. „A spune înseamnă a inventa. Fals, așa cum trebuie”. — concluzia lui Molloy fixează cuvintele ca ordine paralelă a unei maxime alterității în raport cu realul, ca „domești al Celuilalt” (Lacan). Pe de altă parte însă, cum repetiția

are loc totdeauna „în act”, vorbirea și acțiunea tind să se confunde: „orice-ăș face, adică orice-ăș spune, va fi totdeauna oarecum același lucru, da, oarecum... Distincția personaj-narator este încă o dată abolită din moment ce Molloy nu și redactează raportul pentru a consemna ci pentru „a sfârși”... „interminabilă sa existență” („și totu-n asta stă, a sfârși, a a sfârși cu totul”).

Citit în ordinea simulacriului, acest „a inventa” nu presupune o critică în numele adevărului, „falsul” nefiind verificabil. El trimite la logica artisticului, a ficțiunii care dislocă opoziția adevărat-neadevărat, căci Molloy își asumă „invenția”: „Era o bicicletă fără lanț (în ed. franceză: „acatène”), cu roți libere, dacă există așa ceva”, cu o superbă iresponsabilitate: „Frază demență, și ce dacă... Generalizând, s-ar spune că acceptăm acest discurs la persoana I, cu mistificarea inerentă, întuind că între „subiectul enunțului” și „subiectul enunțării” nu mai funcționează identitatea, ci jocul diferenței (cu alte cuvinte că persoana „indică” fără să „desemneze”, cf. Lacan). Dezvăluirea „convenției” care vrea ori să minți ori să tacă echivalează cu „revelarea limbajului însuși în autonomia sa, prin constința unui „locutor interlocut” (Lacan): „să nu vrei să spui, să nu știi ce vrei să spui, să nu poți ce s-ar crede că vrei să spui, și totuși să spui, iată ce nu trebuie să pierzi din vedere în febra redactării”.

4. Oglinda acustică. În măsura în care prin Molloy nu vorbește „cineva” anume ci mai degrabă „ceva” (ca, în ed. franceză: „it” în ed. engleză), în măsura în care, rostindu-se, discursul acesta reiterează nedeterminarea cauzei sale, în măsura în care motivația unei asemenea situații este la rindul ei ficționalizată, întrind în regimul lui „pseudo-”, al simulacriului, adevăratul personaj al romanului, cum se spune, „ste limbajul însuși. Limbajul ca semnificant, am adăuga, dacă definim odată cu Lacan repetiția ca o „insistență a semnificantului” și facem din ea cheia „subiectului”.

Singura calitate în tabloul decrepitudinii lui Molloy este „un auz destul de fin”. În termenii personajului, a gândi înseamnă a asculta mai intens, astfel încât să distingă „un sunet altfel decât toate celelalte, pe care le asculti când ai într-adevăr chef și pe care le poți reduce la tăcere, îndepărtându-te sau astupându-ți urechile...”, a asculta deci „cu capul” și nu „cu urechile”. „Gândirea” lui Molloy se conturează ca un imaginar acustic adaptat la „o lume a singularității lor pre-individuale” (Deleuze), făcută din diferență, intensitate, profunzime și rezonanță. Indiciile acestea figurează un stadiu pre-lingvistic, o stare ce anticpează limbajul și totodată îl opune rezistență, de tipul „preconstientului” freudian sau „axeii” („coupure”) lacaniene dintre „imaginar și simbolic”. Semnificantii acustici îl anticpează pe naratorul Molloy dar în același timp îl rețin pe Molloy-personajul într-o eternă suspensie a sensului: „... zgomotele ce nu îngăduiau un sens precis, le percepeam poate mai bine ca nimeni altul (...) cuvintele le auzeam prima oară, și chiar a doua oară, și adesea mergând până la a treia oară, ca pe niște sunete pure, libere de orice semnificație (...) iar cuvintele pe care eu le pronunțam îmi făceau adesea impresia unui biziit de insecte.”

În „Stadiul oglinzii”, Lacan a precizat rolul pe care îl joacă o anumită imagine speculară a corpului în formarea primu-

lui nostru „eu simbolic”. Aplicând acest model, se poate spune că ascultarea lui Molloy decupează pe fondul unui spectru al tăcerii o astfel de imagine, tatonând o proto-individualitate. Convenția acelor „imi spuneam că”, folosite de narator pentru a reda procesele mentale ale personajului său acesal, nu mai este integral falsă: „În realitate nu-mi spuneam nimic din toate acestea, ci auzeam o rumoare, ceva care împropătează tăcerea (în ed. franceză: „quelque chose de changé dans le silence”), și ciuleam urechile (...) Și atunci, citeodată, nelămurit în mîna se naște un fel de constință, pe care o exprim, zicindu-mi, Îmi spuneam că (...) sau cu ajutorul altor trucuri la fel de mincinoase”. „Mincina” este mai curînd a limbajului care fixează conventional semnificațiile nedeslășite din ceea ce Molloy „ascultă”.

Inițiativa semnificantului este pusă în evidență și dintr-un alt unghi, printr-o teorie ad-hoc și aparent aberantă a numerelor. De pildă, „sistemul” folosit în titlul lui Moran pentru „subdiviziuni teritoriale” constă — pentru a localiza orașul Bally — în „a spune Bally (...) când vrei să spui Bally, și Ballyba când vrei să spui Bally plus terenurile aferente, și Ballybaba când vrei să spui terenurile din Bally, ele însele, independente de Bally însuși”. La o privire mai atentă, logica rezidă în corespondența directă dintre silabă și arile delimitate, semnificațiile de includere sau excludere fiind performate prin reduplicări fonetice. Semnificantii sînt percepți ca fiind reali, ceea ce forțează „arbitrariul” lingvistic oarecum în sensul unor „semne naturale” (ce păstrează figura lucrului). În mod similar, atunci când încearcă să și-l reprezinte pe Molloy, Moran ezită între numele „Molloy sau Mollose” și, în consecință, între două „persoane diferite”: „Ceea ce auzeam în forul meu interior, fără îndoială cu o acustică destul de proastă, era prima silabă, Mol, foarte clară, urmată aproape numaidecît de o a doua pufoasă, ca inghițită de prima, și care putea tot atît de bine să fie oy sau ose, sau ote, sau chiar oc”. Pasajul în care este vorba despre numele mamei lui Molloy pare să citeze ironic faimosul „Fort-Da” freudian: jocul copilului care deplasează un obiect în două poziții fixe (apropiată și depărtată) scandînd concomitent două vocabile diferite constituie descoperirea repetiției în capacitatea ei primă de „simbolizare” (a plecării și sosirii) mamei, după Freud) sau ca „primă incidență a limbajului” (Lacan). Bilbielile lui Molloy, însoțite de comentariul elucubrînt al „pulsunilor” implicite, încifrează destinul său de călător tern pendulînd între oroaica și atracția secretă a mamei: „Eu o strigam Mag, cînd trebuia să-i dau un nume. Și dacă o strigam Mag asta era ideea mea, fără să pot spune de ce, litera g abolea silaba ma, și ca să spun așa o scupa-n față, mai stranic decît orice, altă literă ar fi putut-o face. Și în același timp împlineam nevoia profundă și, fără îndoială nemărturisită, de a avea o ma, adică o mamă, și de a o vesti cu voce tare...”

5. Vocea. Dincolo de latura anecdotică, aspectul subuman al lui Molloy vizează un plan în care „umanul” însuși este pe cale de constituire, problematizat prin interogarea limbajului. Conștiința, voința, gândirea nu sînt pur și simplu eludate

(caz în care, evident, nu am mai putea vorbi de personaj) ci potențate și deplăseate oarecum „în afară...”. Pe lingă sensul acustic, Molloy ascultă și într-un sens evasi-moral: în tot ceea ce face, ni se spune, el dă ascultare unor străni „imperative” („am avut întotdeauna tendința să le accept și nu știu de ce...”) care îi pre-scriu evoluția. Latura tragi-comică vine din faptul că aceste „imperative ipoteice” anuțesc în momentele hotărîtoare, contribuind la deruta și dezastrul său. Important este însă modul în care, prin acest artificiu, interioritatea personajului este tratată ca maximă exterioritate, relevîndu-se ponderea „celuilalt ca structură fundamentală” (Deleuze).

Simbol al acestei structuri (purtătoare „imperative”) este Vocea. Inserția ei în text marchează o lacună, semnificînd faptul că naratorul, și odată cu el autorul, cedează prerogativele omniscienței. Pe punctul de a-și pierde cunoștința, în groapă, Molloy aude „o voce spunînd să nu mă sinchisesc, că vor veni în ajutorul meu, Textual”. Evident, prin această anticipare abruptă a deznoamintului e-lipsa vocii compromite un anumite „ori-zonț de așteptare” și deconspiră o anumită teleologie, dînd lovitura de gratie dispozitivului românesc tradițional. Naratorii — Molloy și Moran — „cedează și ei cuvintul” pe măsură ce iau act de in-sistența unei voci străine prin care se manifestă o „cauză” impenetrabilă: „Am vorbit de o voce care-mi spunea una și alta, (...) la-nceput nu știam ce vrea. Dar am sfîrșit prin a înțelege acest limbaj. L-am înțeles, îl înțeleg, anapoda poate. Nu-i vorba de asta. Ea mi-a spus să fac raportul... Cauza aparentă a raportului (ordinul lui Youdi) rămîne doar pretextul anecdotic dincolo de care, disimulată, se manifestă adevărata cauză — voce și limbaj în același timp — nedeterminată decît ca alteritate radicală.

În raport cu acea „voce a constinței” ce figurează în primele romane de analiză psihologică, semnificațiile sînt riguros inversate, vocea de față fiind una „destul de ambiguă și ale cărei raționalmente și hotărîri nu-s totdeauna ușor de urmat... Nu mai este vorba de un „alter ego” ci de instanța unei frustrări, de indiciile unei alienări resimțite în actul de a vorbi/scrice și care nu semnifică decît anterioritatea cuvintului față de cel care îl articulează. Însă, prin această situație a cauzei în cîmpul Celuilalt, subiectul își atinge „limita istorică”: propria finitudine se actualizează ca moarte. De aceea, la nivelul raporturilor dintre scriitor și text, vocea nu poate fi interpretată ca dezvăluire a unui „dincolo” auctorial, sugerînd controlul exercitat de Beckett asupra destinului personajelor sale. Ideea de simulacru conduce la interpretarea o-pusă a Beckett însuși, fiind nu mai puțin dependent de această voce în actul scriiturii, este implicat în text și împărțeste destinul personajelor. Romanul ca ordine ierarhizată de funcții devine structură de-centrală, joc infinit sau economie a diferenței.

Concluzie afirmată de altfel și prin declarația de credință făcută de Moran în cuvinte pe care le putem atribui lui Beckett însuși: „Totuși o urmez, mai mult sau mai puțin, o urmez în sensul că o înțeleg, și în sensul că-i dau ascultare (...) Și am impresia că o să-i fiu supus și de acum înainte, orice mi-ar porunci. Și dacă se va opri, lăsîndu-mă nehotărît în beznă, mai înainte de a face orice voi aștepta să revină, și fie ca lumea întregă, prin intermediul nenumăratelor sale forte reunite și unanime, să-mi ordone una sau alta, sub amenințarea unor pedepse inimaginabile...”

— BECKETT: MOLLOY, TEXTE DE NEFINIȚĂ, CUM E. MERCIER ȘI CAMIER, traducere de Gabriela și Constantin Abăluță, prefata de Romu Munteanu, postfată de Constantin Abăluță, Editura Univers 1990;

— MOLLOY, Dell Publishing, New York, 1974;

— MOLLOY, L'EXPULSÉ, Union Générale des Éditions, 1963;

— Gilles Deleuze, DIFFÉRENCE ET RÉPÉTITION, P.U.F., 1968;

— Jacques Lacan, ÉCRITS, Seuil, 1968; SÉMINAIRE XI, Seuil, 1973.

Ovidiu Verdeș

carmen-iulia otava

Mama Phoenix

Printre trepte văruițe cu un calm de soare pal
Se revarsă preș de franjuri din zenitul de opal
Peste care-abia de-atinge pasu-adînc de măsurat
Cînd se-apropie, vestală, Mama-Phoenix din înalt.

Îmi zimbește cînd incheie depășirile de astm,
Mulțumită să trăiască înc-o rupere din basm
Lingă cuiburi aburite de un gureș casnic nîmb
Care crivățul maladic în zefir ajung de-l schimb...

Mama-Phoenix, Mamă-Phoenix, rar cobori tu,
Mama-Phoenix !

Și te duci urcînd în tine și te duci pîrînd cu tine
Porți cercei așa de negri, crucifix lila de onix
Peste bluza ta albastră, mai albastră ca privirea
Și privirea mai albastră ca din jur, nemărginirea !

Mama-Phoenix, Mamă-Phoenix, tu cobori atît de rar
Sub poveri de la desagiile filelor de calendar
Indesați cu lungi poeme și legende pentru nopți,
Bob cu bob, boabă pe boabă, muze-n strugurii tăi
copți...

Mama-Phoenix, Mamă-Phoenix, de ți-al pleptănat
cu vise

Groase plete împletînd restul basmelor nezise,
Coronezi magia vorbeii cu balsam în stih de poamă
De la fruntea ta ovală peste creștet ca o coamă

Abur cald de puf de cuiburi și de fagur de albine
Ca să le dospești de-a lungul pletelor specifice ție,
Coborîndu-le la vreme peste scări de poezie.

Și cu ele, Mama-Phoenix, Mamă-Phoenix vil și lu
Luncînd pe-un preș de franjuri pasul tău de

passe-partout
Vrînd-nevrînd pierzînd de-a lungul scării, virful,
virful
ce și-l pierde

Prea silvestra adiere : cimbrîșoară, nucă verde...

Mama-Phoenix, Mamă-Phoenix, coborînd azi,
Mama-Phoenix,

Vars-o rugă din potîrul crucifixului de onix
Din albastră ta cenușă, însăși ea a veșniciei
Mama-Phoenix, Mamă-Phoenix, mama mea și-a
Poezie!

Doresc

Doresc o bătrînețe uscață-n vîrstă seacă
Dac-am s-ajung vreodată să beau din cofa ei.
Nu jinduiesc la vreme să se hrănească-n stîrvu-mi
Pojarul vremuirii cu hoituri moi și grei.

Doresc o bătrînețe, de-o fi să mi se deie,
Cu dinafara demnă în stil mumificat,
Ca o statuie neagră din simburii de măsline
Cu chipul Noii Eve după Cuminecă.

Doresc o bătrînețe din vreme petrecută
Sub largile ștergere din tortul cel mai gros
Și deșîrînd în lungul sertarului subolic
Uimind cu uscăciunea tiparului de os...

Un titan al artei monumentale

Un om aparent hirsut, parcă stinjenit de oricine i-ar trece pragul, chiar dacă este vorba de un coleg de breaslă. Am avut prilejul rar să-l cunosc, totuși, în atelierul său din Moscova — un fel de pod uriaș amenajat cu migală de artist pentru truda sa solitară. Picasem, însă, prost, după ce, cu o noapte în urmă, niște nemernici în căutare de chilipiruri grase îi violaseră atelierul și, negăsind ceea ce i-ar fi interesat, dăduseră foc. Artistul pierduse în incendiu câteva sute de desene și proiecte, cărți, albume și câteva seturi de scule prețioase din arsenalul său de sculptor. Tocmai când mă pregăteam să renunț la vizită, gazda decide surprinzător să ieșim împreună în oraș, să stăm de vorbă în locuri ce-i sînt dragi, fiindcă și copiii săi. Era un noiembrie de sticlă, cu lumini boreale străbătînd un cer nesfîrșit, cum numai în cîmpia rusă se poate vedea. Același ce vibrează și în pictura lui Isakovski, Șișko, Serov...

Transmit impresia amfitrionului meu, cărui mîhnirea din privire i se topește miraculos și dialogul devine, pe dată, jovial, dinamic, pasionant.

Aveam în față pe **Vladimir Zamkov**, academician, profesor, evident, la Institutul de artă din Moscova la clasa de artă monumentală și design, poate cel mai de seamă monumentalist al Uniunii Sovietice, personalitate proteică a artelor contemporane, ce acoperă cu eminentă autoritate mai multe domenii ale artelor plastice. Muzele sovietice dețin lucrări de ale sale de grafică și

pictură la loc de cinste, alături de opere ale măștrilor în materie, fără ca demersurile sale să fie cu ceva mai prejos. Cel puțin în **peisaj și portret**, performanțele sale sînt deosebite, intrinsec deopotrivă, atributele școlii tradiționale ruse și ale cuceririlor modernismului european. Dar, pentru maestrul Zamkov aceste tentative nu reprezintă decît hobby-ul, fructul exercițiului său plastic cotidian. O înzestrare artistică de excepție îl menține deschis tuturor modalităților de exprimare plastică. Dar marea vocație a artistului o reprezintă **arta monumentală**. După câteva comenzi mai din tinerețe, cînd a lucrat mari compoziții parietale în mozaic și în tehnicile **á sgraffito**, ca și pictură murală în culori tempera, Vladimir Zamkov a abordat migăloasa tehnică a **mozaicului florentin**, în care uzează de o gamă extrem de bogată și expresivă de materiale, marmură și alte esențe mineralogice, care abundă în ținuturile uraliene și caucaziene. O șansă extraordinară pe care orice artist și-ar dori-o și pe care Zamkov a implinit-o în opere de o amploare și o coerență a viziunii plastice ce aminteste nu o dată de arta Renașterii.

Am contemplat alături de maestru, cu simțămîntul că mă aflu realmente în fața unor opere copleșitoare prin proporții și profunzimea demersului artistic, două mari compoziții parietale. Una, aflată în faza de definitivare la ora vizitei, ce se conturase pe aproape 1000 m.p. în aula centrală a marelui Palat al tineretului și, cealaltă, în foa-

ierul impozantei Case de cultură („Kino-teatr”, cum le numesc rușii) din perimetrul satului olimpic din Moscova, ultima lucrare datînd din 1981. Este, probabil, capodopera maestrului, în această sintetizîndu-se toată experiența în materie a artistului. O lucrare ce acoperă întregul registru superior al peretelui de incintă al sălii de spectacole, la capătul unei scări interioare monumentale, lucrarea putînd fi contemplată, însă, printr-o inspirată vitrină a fațadei clădirii, și de afară, de pe uriașul platou care susține planurile verticale ale edificiului. O concluzare izbutită arhitect-artist monumentalist a dus la crearea unui ansamblu de o deosebită acuratețe și originalitate a concepției. Tema marelui mozaic este „**Arta, Cultura, Teatrul**”. O compoziție

în care se disting, pe un traseu ghidat de alunecarea firească a privirii, de la stînga spre dreapta, motive ale marilor arte universale, de la cultura antichității egiptene și greco-romane, la cea a goticului, Renașterii dăvinciene, bizantine, ruse, pînă în acuta contemporaneitate. Un periplu inițiativ ce are ca motiv central **omul**, în ipostaze diferite, intercalările decorative reluînd, de asemenea, registre ale artei ambientale din diferite epoci și culturi. Eleganța desenului, armonia proporțiilor, rafinamentul cromatic, finisajele de o impecabilă ținută, calitatea excepțională a materialului folosit fac din această operă un punct de referință a artei sovietice, și, îndrăznim să spunem, a artei contemporane europene. Nu mai puțin exemplare sînt și compozițiile, realizate în aceeași tehnică și cu materiale de aceeași valoare, care se găsesc în Palatul poștelor din Moscova, în cîteva sanatorii și edificii sociale din Crimeea, pe malul mării, în Kazahstan, Uzbekistan, la Ministerul Culturii (o admirabilă „Appasionata”), la centrale hidroelectrice, la Centrul cosmonauților sovietici, în mari hoteluri. Într-o sală de sporturi nautice din Caucaz mozaicurile marmorate ale lui Zamkov au creat o lume mirifică, de o distinsă noblețe spirituală și imaginativă. „**Imperiul subacvatic**” este o compoziție care se situează prin armonia compoziției și exuberanța cromatică, între cele mai de seamă opere ale școlii sovietice de artă monumentală. Ca și o altă lucrare, aflată într-un edificiu public dintr-un oraș caucazian (zone des frecventate plastic de artist încă din tinerețe), intitulată „**La poalele muntelui Elbrus**” — compoziție în care construcția spațială și viziunea peisagistului, deprins și cu tehnicile șevaletului, se convertesc inspirat într-o roștire plastică unică!

Cu alura sa de „Nelson” rătăcit prin secolul nostru (a pierdut un ochi într-un accident), Vladimir Zamkov este, prin întreaga sa statură umană și culturală, o figură ilustră a artelor contemporane, care prin universalitatea limbajului și a viziunii sale plastice capătă o amploare ce depășește aria propriei sale patrii. Mere prieten al artelor și artiștilor români — o strînsă și spirituală legătură întreține și azi cu meșterul Baba —, acest mare maestru al artei monumentale contemporane rămîne, totuși, pentru publicul nostru „**un ținut încă nedescoperit!**”

Corneliu Antim

muzica

„Mașina de vise”

„**Operele muzicale care consideră pe interpret ca pe un simplu generator de frecvențe sînt, aproape sigur, sortite eșecului, afară doar dacă, din întâmplare, vor avea norocul să fie «violat» de vreun virtuoz agasat.**” (Daniel Kientzy)

Poate că „mobilurile” lui Calder reprezintă cel mai bine imaginea vie, „sensibilă”, a „obiectelor” sonore contemporane, a structurilor muzicale „în mișcare”. Imagine, încă, a libertății actului creator, dar și a celui de contemplare. A implicării (de un tip nou) a „consumatorului” de artă. Aceeași apropiere se poate face azi și între interpret și compozitor. Ieșit din izolarea spațiului orgolios — protector tradițional, acesta din urmă intră în studioul electronic, experimentează, se interesează de ambient, nu ca de un util și funcțional „ambalaj”, ci ca de un parametru cultural ce trebuie recuperat. Și o face, nu de puține ori, alături de interpret. Creația îi aparține tot mai puțin, pentru că instrumentistul tinde să devină (în „partiturile gestice”) stăpînul inspirat, cînd nu autoritar, al „expresiilor plastice și cinetice” (Daniel Kientzy).

Ideea de „virtuoz” despre care vorbește celebrul saxofonist francez („aventurierul muzical al prezentului absolut”) nu mai privește „rudimentara iuțelă a detaliului per secundă”, ci stăpînirea unui vast spațiu artistic ce înglobează actorul, mimul, „complicitatea” eclerajului, de fapt, „spectacolul total”. „Mașina de vise” — cum tot el îl definește. Lungi „ezitări” (conștiente) între sunet și sens („imagine”). Ne aflăm, cum se

vede, în apropierea poeziei lui Valery. Fără a face din instrumentul său „obiect de cult”, sau de a confunda scopul cu mijloacele, virtuozul lui Kientzy trebuie să „servească” arta, nu să o „deservească”. Terenul pe care el, virtuozul se mișcă cel mai bine este acela al „muzicilor mixte” (bandă magnetică — interpret), sau al celei numite „live — electronic”. Iar dacă „mașina” sa poate fi amendabilă (ca orice mașină), intrarea (cînd se produce) în spațiul „vizului” absolvă și dă adîncime. Demonstrația „pe viu” pe care Daniel Kientzy a făcut-o de mai multe ori pe scenele bucureștene a fost pe deplin convingătoare. Rezumînd interesantul său microeseu — Dimensiuni actuale ale virtuozității — interpretul francez propune de fapt ideea „atelierului de creație”. Al spațiului în care, instrumentist și creator caută împreună „modul”, modelul ideal al comunicării. Întru cuminecare.

Valentin Petculescu

tele-imaginea

Pe cine slujește T.V.R.

Domnul Bogdan Baltazar a simțit nevoia imperioasă de a interveni la emisiunea „Actualități” împotriva faptului că onorabila instituție nu aduce la cunoștința publicului informații de importanță majoră. Cel puțin pe cele din sfera de activitate a guvernului. Domnul Baltazar a lămurit masele de telespectatori că au tot dreptul să fie informați cum se cade intrucît plătesc abonament pentru acest lucru iar subvențiile acordate de stat T.V.R. provin, în cele din urmă tot din banii, din impozitele acestor televideofagi.

Intervenția populistă a domnului Baltazar este tîrzie și are, din păcate, un trist aer de burzluială infantilă. Dacă nu știe, ne permitem noi să-i comunicăm domnului Bogdan Baltazar că, se pare, încă din primul moment de pe cînd se chema și „liberă”, TVR nu a adus la cunoștința publicului informații la care avea dreptul. Încă de la început TVR nu a fost un mijloc de informare în masă ci un instrument politic de propagandă și un perfid aparat de dezinformare. Perfid pentru că se baza pe buna credință a unui popor disperat și pe emoția, speranța și gîndul bun al unei lumi întregi. Prima revoluție mediatizată a fost o capodoperă de manipulare politică și nu o înscenare cum se crede. Nu o înscenare deoarece totul a fost real, morții au fost oameni care au murit iar minciunile chiar ne-au mințit.

Și uite așa se face că noi, cei care ne-am uitat mai mult și mai demult la emisiunile televiziunii române sîntem în situația sătului care nu-l crede pe cel flămînd. Flămînd de astă dată este

domnul purtător de cuvînt al guvernului.

Iar ca totul să fie exact cum scrie în instrucțiunile de funcționare ale TVR, domnul Cornelius Roșianu l-a „plesnit” ușurel pe domnul Baltazar, reușindu-i ce nu i-a reușit domnului Hamza în dialogul cu purtătorul de cuvînt al cartelului „Alfa”. I-a spus de la obraz că TVR „slujește poporul”! Iar domnul Baltazar a înghițit în sec și n-a mai apărut în cadru.

Care va să zică, domnii de la televiziune, lefegii mă-nțelegi, slujesc poporul! Domnii de la guvern pe cine slujesc, dacă nu se înțeleg la preț cu cei de la televiziune?

Că TVR, că domnii de la televiziune, că domnul Roșianu slujesc poporul, nu mai este nici o indoială. Ajunge să dai o raită prin fața clădirii din Pangratti și te lămurești — sîrmă ghimpată, zăbrele, țepi, șanțuri de apărare, oștire pe picior de război.

Asta înseamnă că TVR slujește poporul și se teme de altcineva decît de acest popor. Să fie guvernul cel care amenință televiziunea, inamicul de teama căruia clădirea televiziunii seamănă cu una din cazematele liniei fortificate Barboși-Nămoloasa?

Eugen Uricaru

Vive la France! („L'ami de...“)

Probabil că o parte din cititorii rubricii „Cartea străină“ s-au săturat pe semnatarul acestor rânduri datorită invaziei anecdoticului și a biografemelor în precedentele „cronici“. Nu a protestat încă nimeni — ce-i drept tarifele poștale s-au scumpit și ele! —, dar de data aceasta, o recenzie foarte „recenzie“ și nu o mică ficțiune brodată în jurul obiectului „carte“.

Adinc impresionat de recenta vizită a președintelui francez în țara noastră, cit și de primirea entuziastă pe care l-au făcut-o tinerii noștri bilingvi și, mai ales, studenții, am căutat ceea ce s-ar putea numi o carte-cadru pentru starea de spirit a Franței contemporane. Pardon, pentru starea spiritului suveranității noastre mai mari în latinitate! A propos de latinitate, autorul acestei cărți — Jean-Marie Domenach — reia în capitolul introductiv afirmația lui Descartes din prolegomena **Discursului asupra metodei**: „Am scris această carte în limba franceză ca s-o poată înțelege și femeile“. De aceea, continuă el, această **Anchetă asupra ideilor contemporane** (Éditions du Seuil, col. „Points“, ediția a II-a) este o operă de

Enquête sur les idées contemporaines

„vulgarizare“, menită să faciliteze contactul omului de rând cu marile orientări ale gândirii franceze de azi. Volumul în sine constituie, la rându-i, o prelucrare a unei serii de articole publicate în **L'Expansion**, iar Domenach recidivează pe urmele unei mai vechi preocupări, materializată în **Sălbaticul și ordinatorul**, în care se ocupa de principalele curente intelectuale ale anilor '60 (Althusser, Deleuze, Lévi-Strauss, Marcuse etc.). Alegând, din nou, pagina de ziar și stilul jurnalistic, Domenach pare să-și fi făcut o adevărată religie din mediatizarea informației filosofice.

De data aceasta, el se ocupă de „Idei pentru sfârșitul de secol“, adică de orientările ulterioare „formidabilei explozii din Mai '68“, devenită — tot prin mediatizare — un veritabil eveniment folcloric de tip nou. Contextul este oarecum confuz, căci, pe fondul destrămării marxismului, freudismului și a altor doctrine așa-zicând populare, restructurarea post-modernă nu le elimină complet, ci, în spiritul gramaticii sale combinatorii, le prelucurează conform unui algoritm destul de imprevizibil. Cu o vorbă dragă ministrului nostru de interne, „afluirea“ ideilor filosofice se

face din toate direcțiile, sporind diversitatea entropică a peisajului gnoseologic, încit bietul om, ne-filosof și ne-Jourdain, lesne se zăpăcește. Atunci vine Jean-Marie Domenach și-i zice că:

— după efervescența marxismului stalinist, a existențialismului sartrian și a personalismului creștin, a urmat „deconstrucția“ lor;

— Lévi-Strauss l-a trimis pe Sartre la Muzeu, pe vremea când foarte tinerii filosofi lansau apodictic sloganul „A gândi înseamnă a teroriza!“ (uite-așa ne-a manipulat și pe noi alde Brucan), era suspiciunii expulzate deja vocabularul tradițional și „obscur“: „suflet“, „valori“, „origine“, „țeluri“, „ființă umană“ ș.a.m.d.;

— apoi, de la Lévi-Strauss la René Girard, se produce o deplasare semnificativă și „iubirea“, pusă, temporar între paranteze, reexplodează în manieră aproape religioasă; ne îndreptăm, oare, spre o armonie mistică renovată?

Intrebarea este, bineînțeles, una retorică, iar retorismul ei frizează utopicul, de nu s.f.-ul. Paradoxul epocii noastre pare a fi că, în ciuda inflației de istorici și istorii (de la Le Roy Ladurie, cu al său ne-evenimental **Montaillou, sat occitan, între 1294 și 1324**, pină la avatarurile **Angelicăi, marchiza ingerilor** și ale Josephinei de Beauharnais), ceea ce ne lipsește este tocmai perspectiva istorică. Încotro? De unde? Spre ce? Utopiile se plasează de regulă, în viitor, însă mistica iubirii ne trimite spre un trecut arhaic suprasaturat de beatitudinea originarului. Istoria, depozitată de cultul eroilor și al „clipelor astrale ale omenirii“, ne evocă, azi, mai degrabă, braudeliana „civilizație materială“ și abia apoi mistificările ideologice. Diacronia a pierdut, vizibil, teren în favoarea sincroniei (deh, meteahnă veche, structuralistă), istoria ajungând să fie decupată în serii materiale și repetitive („structuri“), a căror amplitudine variază între „enunțul“ lui Foucault și „civilizația“ lui Toynbee. Iară noi, noi epigonii post-moderni, reluăm toată această însumare de harfe despletite și o punem sub semnul „curcubeului gravitației“ al decisivului

Anti-Papă numit Pynchon! Pas de mal înțelege ceva... Cit despre armonie... cit despre consens... cit despre liniștea noastră, a celor ce-am vrea să pricepem isteria istoriei.

De fapt, dacă ne uităm bine în jurul nostru — mai exact, în jurul sinelui nostru diletant —, vom vedea că nu ne interesează lumea ca semnificat, ci, dimpotrivă, invazia de semnificații cotidiană, re-ordonată sau re-hazardată de discursul sexual, pentru care „nu există obiecte dorite, ci subiecți care le doresc și care, ca atare, le inventează“ (Lacan, numit de Domenach „un Salvador Dali al psihanalizei“, autor al unui discurs ezoteric, megalomaniac, genial). **Allons enfants de la patrie, / Le Jour de jouissance est arrivé!**

Dar, „pentru numele lui Dumnezeu, Dumnezeu e Dumnezeu“ (Maurice Clavel) și trebuie să rămână Dumnezeu, nu un phallus mistic, suprasexual și supra-muzical. Nici filosofia și nici știința nu-i pot asigura omului existența, ci numai credința. Căci, după Foucault, cunoașterea nu-i decit o interpretare provizorie, pe când Dumnezeu este etern. „Și, dacă Eul nu-i decit o fantasmă, dacă e imposibil să exist pentru mine însumi, o voi face atunci pentru Dumnezeu!“ — conchide Domenach, rezumându-l pe Clavel. Este și acesta un „sistem“, dar să nu uităm că ideea de structură i-a venit lui Lévi-Strauss în 1940, când, aflat pe linia Maginot, contempla o pădăie...

În fine, chiar dacă nu știm prea bine ce dorim, cel puțin știm cum dorim. În **Minciună romantică și adevăr românesc**, René Girard demonstrează, studiind pe Cervantes, Dostoievski, Stendhal, Flaubert și Proust, că „omul este incapabil să-și conceapă singur obiectul dorit: trebuie să existe un terț, un intermediar, care să i-l desemneze“. Acesta pare a fi și rolul filosofiei, al principalelor orientări intelectuale, al marilor idei.

Vorba ceea, devenită loc comun, dacă n-are petrol, oricum Franța are idei...

Dan-Silviu Boerescu

vieți neparalele

Poezia, între drog și sex

În 1951, William Carlos Williams fu solicitat să aleagă dintr-o serie de poeți americani tineri pe acela care ar reprezenta mai bine — după el — „tradiția noului“. Preferințele magistrului s-au oprit asupra lui Harold Norse. Din clinica unde se afla internat, în urma unui atac cardiac, Williams îi scria: „Ești cel mai bun poet al generației tale“. Pină atunci Norse nu publicase nimic în volum, făcându-și simțită prezența doar prin reviste și antologii. Era unul dintre acei care alcătuiau grupul așa-numiților „beats“ (invinși), confrate cu Allen Ginsberg, Ferlinghetti, Gregory Corso, Peter Orlovski, Michael Mc. Lure și Bob Kaufman. Copil nelegitim, născut în Bronx, evreu pe deasupra, deși prin vinele familiei lui curgea și sange german, irlandez englez, galic, lituanian și finlandez, n-a avut niciodată o situație sigură, a dus o existență vagabondă, la New York, Fire Island, Roma, Florența, Benidorm, (Costa del Sol), Napoli, Paris, Tanger, Atena, Londra, Heidelberg, Zürich, Venice (California), San Francisco, frecventând cind pe gra artistico-literară (care popula în anii '60 faimosul „Beat-Hotel“ din cartierul latin), cind elita italiană la caste-lul Sermoneta, sau cutreierind pe yah-tul Dwywnen (zeița albă) porturile mediteranei, să i se întâmple a strînge mina chiar ducele de Windsor.

Norse a fost secretarul lui W.H. Auden. A locuit împreună cu Tennessee Williams la Princeton, unde a cunoscut îndeaproape împrejurările redactării **Menajeriei de sticlă**. S-a bucurat lungă vreme de intimitatea lui William Burroughs. A citit primul romanul lui James Baldwin, **Crying Holy** și l-a găsit extraordinar, cind nimeni nu-i dădea vreo atenție autorului. Printre amicii și prefurtoorii lui Norse s-au numărat Anaïs Nin, Paul Bowles, Williams Carlos Williams. I-a cunoscut pe Bob Dylan, Jack Kerouac, Michaux, Pasolini, Moravia, care l-a și prefațat traducerea din poezii licențioase italiane Belli. Trebuie socotit alături de Burroughs, Gysin, Corso și Sinclair Belles, printre născăcătoria tehnici **cut-up**, bazată pe colajul unor texte disparate, folosirea benzilor magnetice și a halucinogenelor.

Despre toate acestea vorbesc amintiri-

rile sale, intitulate, **Memoriile unui inger bastard**, apărute anul acesta în traducere franceză la **Éditions du Rocher**. A muncit ca să le aștearnă pe hirtie în 1984 și au fost evenimentul editorial american al anului 1989. Defilează înaintea noastră o jumătate de secol din viața literară a Statelor Unite, urmărită în culisele moravurilor ei, mai cu seamă. Existența scriitoricească mai ales pentru debutanți nu e deloc ușoară. Marii editori refuză scrierile nonconformiste cum sînt cele ale lui Baldwin, care, pe lângă negru și pederast, își asumă dubla sa condiție marginală. Iarna, Norse îngheță în cămăruța lui din Horatio Street. Prin camera lui Burroughs mișună șobolanii. Sînt foarte importante relațiile. Grație lui Auden, Chester, un poet mediocre, dar foarte grăcil, face carieră. Existau însă și tot felul de institut care apelează la scriitori, oferindu-le să-și tină cursuri și conferințe retribuie. Librării, mici reviste, diverse antologii, permit tinerilor să se afirme. Uneori ei descoperă inși dispuși să-i meceneze, cum i se întâmplă „ingerului bastard“ cu ducele Caetani sau ospitalierul yacht-man, Pat Ryan.

Dar n-am spus pină acum că Harold Norse face parte din tagma invertiților sexuali. Aceștia alcătuiau, după expresia autorului însuși, un soi de **Homintern**, adică întrețineau o rețea întinsă de legături secrete între ei. Cartea scoate astfel la iveală o latură prea puțin sau deloc cunoscută a lumii scriitoricești americane din ultimii cincizeci de ani. Frapează numărul mare al autorilor cu predispoziții erotice, care la serviciile de recrutare din Statele Unite erau catalogate, „stare prepsihotică 4—F—3, reacțiuni F“ și interziceau incorporarea în armată. „Străne-poții lui Whitmann“ cum le plăcea să-și spună poezii „beats“ moșteneau, în bună parte, și pe tărîm sexual, atracțiile înaintașului lor. Triumful conjugal Auden-Kallman-Norse era de domeniul public. Tennessee Williams are și el o reputație stabilită în rîndurile **Homintern**-ului. Așa ajunge Norse să fie adăpostit de viitorul dramaturg care-și va câștiga o celebritate internațională. Allen Ginsberg ca și Peter Orlovsky sînt mereu în căutarea unui tinăr hipster cu chip de inger. Lunga amicitie între Norse și James Baldwin debutează sub formă amoroasă. Nici cu Burroughs nu stăm altfel.

c) cu toate că în mediul intelectual ne-puritan, pe care îl frecventează, toți acestia nu-și ascund aplecările, un sentiment acut de frustrare socială îi urmă-

rește. Se fac adesea glume răutăcioase privitoare la ei. Despre Auden, tinerii săi amici spun că e o bătrînă „tanti“. Oamenii ca Miller sau Dylan Thomas și tratează batjocoritor. Geogony Corso, își ascunde obiceiurile inavuabile.

Între Norse și numeroșii săi amici „gays“ există relații de afecțiune profundă, iubiri pătimate, mari devoțiuni sentimentale, dar și gelozii siculoase, instabilități erotice și trădări dese.

Nu o dată, racolajele de efebi superbi sfîrșesc urit. După o noapte de dragoste la Roma, un tinăr halterofil, blond, măsurînd 1,90 m., îi scoțese lui Norse seratele și pleacă luînd toți banii ascunși acolo, lăsîndu-l pe poetul amorezat fără o para. Alt partener, Luciano, cules într-o locandă din Agropoli, vine apoi însoțit de o figură patibulară, care se preține fratele său și cere o sumă mare seducătorului, ca să nu demaște faptele autorităților.

Printre „beats“ sexualitatea dezordonată merge mină în mină cu consumul de droguri. Burroughs trebuie supus unei cure de dezintoxicare, ca să nu înnebunească. Norse trece granița spaniolă cu un kilogram de „kif“ în bocanci. Halucino-genele fac parte din înșisi stimulii literaturii „beat“ și sub efectul lor a scris Burroughs, **Naked Lunch** (Festin nud) și Norse **Srifting Keyholes** (Adulmecind prin gaura cheii).

Amintirile „ingerului bastard“ fac să retrăiască întreg acest conglomerat de oameni, întâmplări și medii revelatoare pentru o anumită mentalitate spirituală. Memorialistul derulează înaintea ochilor noștri un film rapid cu funanbuli dezaxați, monștri sacri, adeseori, surprinși în posturi inconvenabile, personaje frenetice, artiști posedați de aspirații imense, vanitosi și victime ale invidiei mărunte, editori, jurnaliști, snobii din înalta societate, colecționari, bogății, indivizi rău fămați, magi și impostori.

Cei mai mulți trăiesc într-o agitație anxioasă, sau nepăsare euforică, sub impulsul drogului și al sexului. Norse are talentul montajului elocvent. Detalii ale fizicului, gesturii și cuvinte caracteristice fixează pe actorii involuntari ai acestei producții cinematografice **underground**, realizate pe cale narativă. Apare Anaïs Nin, în realitate nicidecum atît de fragilă și delicată, ca si cum ar fi fost croită din porțelan, ceea ce lăsa impresia și a făcut să se creadă că era Henry Miller.

Cind acesta vine la ea, scoate un revolver și vrea să-i obțină favorurile amenințînd-o cu moartea și sinuciderea; după comiterea actului disperat, suavă doamnă nu-și pierde capul, ci cheamă calmă poliția. Tot Anaïs, pe care măcar o vorbă grosieră părea să o rănească groaznic, scria în taină povestiri erotice ardente. Eliberat din detenție, Ezra Pound vine să-l facă o vizită lui William Carlos Williams. Se oprește în fața mesei din sufragerie, aruncă o privire suspicioasă dedesubt, o ia apoi către fereastră, dă la o parte un colț al perdelei și inspectează temător curtea, șoptind: „Ovrei!, ovrei! mă urmăresc“. Reintors în Italia, ajuns la Genova, urcă pe punte și întîmpină

țărîmul liguric cu un salut fascist. Despre Tennessee, lumea se întreabă dacă e o nebulună mare. „Nu, răspunde el rece, mică“ Burroughs locuiește într-un hotel parizian sordid, cu coridoare care miros a urină, picioare nespălate, și substante dezinfectante. Urscind pe o scară în melc și bătînd la ușa camerei 15, după multă insistență Norse reușește ca să trezească atenția cuiva care să dea semne de viață. Îi deschide o fâptură înaltă, cadaverică, „un spectru cenușiu“. Răspunde doar cu „da“ și „hem“ între lungi tăceri, privindu-și unghiile și chinîndu-le pe degete. La o serată a poezilor „beats“, Peter Orlovsky lansează cuvîntul de ordine ca toată lumea să se dezbrace și să rămînă în pielea goală. Janet Bowles își păzește foarte artăgoasă soțul de persoanele care vor să-l vadă. Norse încearcă să se facă acceptat, invocînd numele amicilor comuni și profesia de scriitor. Argumentele lui rămîn fără efect. „A, scriitorii sînt pe toate drumurile și prietenii are toată lumea“ — i-o trîntește neclintită Janet. Paul Bowles e mai abordabil dar se teme de soția lui.

Prietenos, face excursii cu Norse: are însă mici meschinării. Cind poetul e la ananghie și vrea să-i vindă un splendid burnuz, Paul Bowles joacă o comedie a neinteresului. „Mai am douăzeci de asemenea costume, ce să fac cu încă unul?“ Apoi îl cumpără, dar pe douăzeci de dolari. Între numeroasele cunoștințe ale lui Norse intervine la un moment dat și Andrei Codrescu care-i debitează o minciună groasă. Îl asigură că numele său înseamnă pe românește „bastard“. deci sînt frați în această privință. Norse o ia ca bună.

Memoriile surprind și o deplasare de sensibilitate în lirica americană. În mediile frecventate de Norse, intelectualismul e abhorat. La fel și limbajul sibilin. Se caută autenticitatea, peisajul vieții zilnice, nu o dată crud, emoția directă și stilul de a vorbi al străzii. Tehnica literară **cut-up** împrumută mult din practicile dadaiste. Poezii „beats“ se simt înrudiți pe linia onirismului (la ei provocat prin drogare sau exerciții yoghinice) cu suprarealiștii.

Ne despărțim de autorul amintirilor în 1989. Îmbătrînit, Norse locuiește acum la San Francisco lângă un imobil a cărui curte adăpostește zilnic o operă de cinci parale în versiune latină: prostituțele, proxeneții și „dealer“-ii fac o gălgăie dintre cele mai disonante. Cind un grup tace, altul porneste să vocifereze. Și mai e tot timpul zgomotul acela surd al pu-belelor lăsate să cadă ca niște trupuri, izbiturile de ciocan în metal și lemn, urletele perforatoarelor electrice, strigătele câniilor, lătratul cinilor, muzica, răcînd cît ține noaptea, Cartierul se numește „cadriaterul dracului“. În 1984, pe coridorul care duce la camera unde stă, Norse a suferit o agresiune, era să fie gîuit, cineva i-a luat tot ce avea prin buzunare. Și-a pierdut vocea și nu mai putea să scrie. Flagelul SIDA, făcînd ravagii în jurul său, l-a osîndit, așa cum ne mărturiseste, la o viață aproape monahală.

Ov. S. Crohmălniceanu

Poeme de DRITTERRO AGOLLI (Albania)

S-a născut în anul 1931. Deși copil, a luat parte la Lupta antifascistă de eliberare națională. Studiile superioare le-a făcut la Facultatea de Filologie din Leningrad (1957). A publicat mai multe volume de poezii și câteva romane, povestiri și nuvele. Toate creațiile sale literare au fost cuprinse (1980) într-o serie de zece volume, din care trei cuprind poeziile și poemele, cinci — proza scurtă și lungă, pe cind ultimele două — publicistica literară a autorului. În ultima vreme romanul lui D. Agolli „Strălucirea și decadența tovarășului Zyb“ a fost publicat în Franța și traducătorul Marius Dobrescu în curînd îl va da cititorilor din România.

1. Poezia

Ce se întîmplă așa cu mine,
Ce se întîmplă ?
Sînt plin de dor și plictiseală !
Caut ceva, vreau ceva în viață
Și toată ziua stau întunecat
Întunecat...
nu de dragoste ;
Alteceva mă chinuiește, mă eheamă...
Poate imi face semn poezia,
Poate imi spune :
urmărește-mă, poete,
Urmărește-mă că departe m-am dus,
foarte departe ;
Urmărește-mă pe cimpii, în mijlocul
frunzelor
Urmărește-mă pe bulevarde asfaltate,
Urmărește-mă pe traiectoriile
rachetelor,
Foarte departe, foarte departe !

2. Indignarea poetului

Nu vreau
ca poeziile mele
să le placă
băiețașilor,
Care
pe asfaltul cald
pornesc spre drum
motorețele reci,
Cumpărate
cu banii
și coletele
Părinților
și bunicilor
rămăși
în pribegii ;
Nu vreau
să spună
iubitele lor
proaste :
„Oh, Bert !
Imi place poezia !“
Vreau
ca oamenii
să se scuture
Cînd ochii lor
să alunece
pe versurile mele ;
Eu
ca tip
sînt lîlștit
Dar
injurile
în versuri
imi plac
Și tresar
asupra
acelora
Care
o motoretă
Nu își schimbă
cu suțe
de poezii.

3. Ca amintire

Eu îți povestesc lucruri frumoase
Și tu devii curios pitic,
Imi arunci priviri foarte duioase,
Și taci, nu spui nimic, nimic.

Oare o ști povestea lui Van Gogh ?
Povestea urechilor sale ?
Inima-ți bate ca gong
Și-mi spui încet : zi, dumitale !

O femeie mereu îi spunea lui Van Gogh :
Vinenço, ai urechi frumoase,
Și ridea ea cu sunet de gong.
Cum rizi tu cu mine, voioase.

Van Gogh o dată a tresărit,
În față avea aceeași față,
Urechea a tăiat-o cu cuțit :
„Ia-o fețișo, această bucată !“

Te miri ? Așa a fost, cum îți spun,
Și era plină dimineață
De ce te sperii, era nebun
Nu te speria,
Nu tai urechea mea isteafă.

4. Lîngă ea

Ia-l capul meu și pune-l pe piept :
Vreau să mă odihnesc, mult am mers,
Iată vezi, cum buzele mi s-au uscat,
Nordul și sudul m-au bățut.
Nu mă întreba deloc
acolo ce am pățit,
Lasă-mă liniștea să-mi găsească
Pe pieptul tău mult iubit !
Avem timp
după aceea o să mai vorbim

Despre vînturi,
despre flori,
despre arome...
Taci și capul pe piept mi-l ții,
Părul încet să mi-l mîngii,
E insetat de mîngiere,
Cel, care în noroi a mers,
Cel, care amurg și zori a văzut
Și miinile grele le-a rănit.

5. Cîntecul pămîntului

Eu m-am ocupat destul
de pămînt
Și îl cunosc
mai bine decît agronomii.
Cînd aplec capul
în brazde,
Simt bătaia venelor pămîntului
și aroma

Eu le bag pînă în briu
miinile grele
În pămîntul negru
Și nu las bucată de pămînt
fără a o sfărîma,
Și nu las nici o rădăcină
fără a o scoate.
Atunci,
cu miinile cu norol,
Cu picioarele în brazde,
Inima vine mai aproape de pămînt
și așteaptă sămința să dea
mugurul
Și verdeața să se prelungească în soare.

În românește de
Kopi Kyçyku

București, 11.03.1991.

FRANCO FALASCA (Italia)

TINEREȚEA

Cum să vorbești o limbă cînd
limba nu există, să acoperi cu tăceri
livre rupte, fiare vechi, uși roase, man-
tăi uzate, cum să simbolizezi prin de-
vieri neprevăzute.

„Curaj, ehei, asta-i evanghelia ta, o-
cazia, sic et nunc-ul, sic“ dumnezeule !
cit s-a făcut ceasul !

„Calm“
teama era tot atît de necesară ca și
imposibilitatea ca rostirea să se recu-
noască în rostire
acorduri.

Ea zise două puncte ce-a zis oare
nu-mi mai amintesc dar treptat o să
reconstitui atmosfera.

Mi-a căzut în apă un petec de hîrtie
de la bomboane, evident niște păsări
zburau uite-așa de jos cu frumoasele
lor aripi întinse.

„Iubitule, tu știi că afecțiunea și cru-
zimea sînt unul și-același lucru.“

Barca pe apă făcea zgomotul acela
de apă plesnită ploase plici ploase, ciți-
va norișori dumnezeu știe de ce de-un
violet foarte-foarte spălăcit, ca și con-
știința fiind o îngrămădire de lucruri
inutile dramatizate.

„Hăhă, ce p...mă-si, pe-aci se scapă-n
nădragi de frică, să nu fim căcănari.“

„Vai, ce limbaj !“ făcu celălalt.
Înșfăcă o ramură uscată de pe zidu-
lețel cel scund.

Gingășia, pizma, simțămintele ? nu,
nu simțămintele, gingășia, pizma și
verdele ierbii : o înfrîngere inevita-
bilă ; cam așa, dar, slavă domnului,
petrecută în afara poveștii, de n-ar fi
decît prietenul acela al meu, poate să
și turbeze, i-aș spune totul.

„Chiar totul ?“
„Da' cine-i el ?“
„Puterea, cumva ?“ spusei eu.

O sărutai tandru, atît de tandru în-
cît aproape nici nu mai era tandru. În
mod inevitabil povestea nu mai ajunge
la o încheiere.

Urmare din pag. a 16-a

NEÎNȚELEGEREA

repetat de mai multe ori pilda lui Iona,
ca să le-o vîr în mințile înguste, și pînă
la urmă au înghițit-o și pe asta, și mă
vor înălța pe mine așa cum Iona s-a
ridicat din adîncuri și Iosif a ieșit din
fîntînă. Ei au ochi, dar tu te ascunzi
de ei ; au urechi, dar tu nu le vorbești.
Așa că trebuie să trăiască prin pilde.

Doar un om mi-a înțeles planul : Gu-
vernatorul. La început s-a mirat că am
stat tăcut, în loc să resping învinuirile
false, dar apoi a-nțeles. S-a uitat în
ochii mei, ce erau pentru el ca două
ferestre deschise, apoi mi-a întors spa-
tele și și-a spălat miinile, asta fiind
tot o pildă, ce arăta că pricina putea fi
stînsă doar de noi doi. Așa să fie.

Așadar, aici e locul ; am ajuns. Nu-mi
plac pregătirile astea. Nici ostașii care
m-au sprijinit nu-mi mai plac. Au
transpirat și miros urît. Imi măsoară
lungimea. De la coroană la sandale. Par

„Povestea tinereții“ spune ea,
ci continuă prin descrierea unor mîini
care se înlănțuie, ideologii poate pre-
troțkiste și aceea palidă, foarte suavă
poveste religioasă, chiar foarte religi-
oasă, flori îmbobocite

„Crini, cumva ?“ întrebă ea
agățătoare, orhidee, ba nu, fără or-
hidee, prea păcatoase sau mi se para
așa mi se pare că-mi amintesc.

Lumina amurgului se apropie, acope-
rea cu razele-i vii fincața, lumina ro-
șie a amurgului.

„In nici un caz nu socialismul re-
formist“ zise ea.

„Lasă-te în voie“ zise el „lasă-te în
voie.“

Păsările zburau jos de tot.
Arabia, poate. Marocul ? Marocul
Cimpia Padului. Cimpia Padului. Pla-
ful neted ca o masă de joc. * Canada !
Maupassant, poate.

Alcătuirea finețelor, alcătuirea prăji-
turii, miere și urdă dulce (visuri).

„Miere urdă dulce și vișinată pe dea-
supra“ spuse ea cu aerul acela de fe-
meie — foarte femeie.

Bicicleta parcursă întreg traiecul rec-
tiliniu al șoselei cu un șuierat al frecă-
rii dintre roți și aer.

„Mda, lumea e emanată, întimitate.“
„Tu trăiești în indiferența formelor,
sex ludic, ochelari colorați și-o lumină
nestatornică în priviri.“

Așteptarea, așteptarea faptului, a îm-
plinirii sale, a evenimentului, a po-
vestii“.

Încet-încet începu să îndrăgească Iro-
nia.

În românește de
Anca Domnica Ilca

*) Joc de cuvinte în italiană, în ju-
rul ținutului Le Puglie (Apulia) : il ta-
voliere înseamnă atît „cimpie“ sau „po-
diș jos și neted“, cît și „masă de joc“,
iar le puglie sînt „fisele de la jocul de
noroc“ sau „sumele cîștigate la joc“
(N.t.)

să-și cunoască meseria. E timpul, iată,
e timpul să declari închis, să oprești
acest înfricoșător joc de măști. Abra-
ham își îndreaptă cuțitul spre fiul său.
Oamenii ăștia mă-mping la pămînt, li-
pindu-mă de stilp. Nu se poate, nu pot
să-mi facă mie asta, nu se poate-ndura.
O voce urlă ca un lup, nu poate fi a
mea. Iar femeile privesc. Buretele din
gura mea e-amar-liniștitor și lumea
o-ntunecă — o gură de somn. Nu poate
fi adevărat că asta mi se-ntîmplă mie.
Miinile astea frînte nu-mi aparțin. Mă
ridic și mă prăbușesc, învîrtindu-mă
pe-o roată și scăpînd în burta balenei.
Soarele s-a făcut negru și întunericul
umple văzduhul ; trebuie să nu leșin.
Trebuie să mă uit în ochii lui, dacă are
ochi de văzut. Eli, Eli, cum poți îndura
să vezi asta ? Tu, duh mut, abur al de-
șertului, speță de rînd, tu nu ești și nici
n-ai fost vreodată. Decît o pildă. Iar
propria-mi moarte, încă o pildă ; ei o
vor ține minte, dar or să-i schimbe înțel-
lesul. Vor tortura și vor omori în nu-
mele unei pilde. Vor face războaie ne-
drepte pentru dreapta ei tălmăcire. Vor
omorî copii de dragul unei metafore,
și vor arde de vii femei, întru slava
unei alegorii. Și astfel se va face voia
ta, nu a mea.

Corina Cristea

moda, airtel

Oare cui nu-i plăcea să îmbrace și să dezbrace doamnele ?

Ziarele vremii erau pline de
cronici de modă și jurnaliști isteți le-au
adunat în opere serioase, ca aceea a lui
Maxim Ducamp dar și în unele mai
ușurele, încîntătoare, cum ar fi *vie et
opinions de M. Graindorge de Taine*
sau *Monsieur, Madame et Bébé de Gus-
ave Droz*. Cu o singură privire au sur-
as „la vie parisienne“ din acele zile.

În timpul pregătirii nunții imperia-
le, Mme. Palmyre a lucrat douăzeci de
„toilettes de soirée“ iar Mme. Vignon
treizeci și două „toilettes de jours“, ro-
chii care au făcut parte din mult dis-
cutatul *corbeille de mariage* al Împără-
tesei, într-un număr fixat de Eugenia
însăși. Grozavă ladă de zestre !

Mai tîrziu a devenit *magister ludii*
englezul Worth, în special pentru rochiile
de seară. Laferrière a reușit să fie con-
siderat *artist* al rochiilor de plimbare și
vizită. Mme. Félicie a domnit mult în
domeniul manteluțelor și al mantouri-
lor, în timp ce Viroț și Lebel au trium-
fat în cel al bonetelor și al pălăriilor.
Șalul era încă zestre de onoare și adu-
cea importanță și beneficii Companiei
Indiilor de pe Rue de Richelieu. Iar
doamnele „aveau un picior...“ pentru
care numai Masseur era în stare să mo-
deleze-ghetuțe și aveau un păr... pe
care numai Leroy și Bysterveld îl pu-
teau pieptăna și împodobi, în timp ce
Piver le parfuma cu creme și esențe

îmbătătoare. Vorba bunicii mele : „Cine,
păcatelea, n-ar fi vrut să trăiască la
Paris, pe vremurile acelea ?“ Worth,
cu numele lui care i-a asigurat conti-
nuitate în celebritate pînă în zilele
noastre, (care femeie poate refuza par-
fumul *Je reviens*), Viroț, Laferrière și
alții „serveau“ „frumoasele zilei“ —
împărăteasa Eugenia și Prințesa Met-
ternich, care era „urîtă foc“ dar „spiri-
tuală foc“ (aviz amatoarelor dar și ama-
torilor). Dar și alte *grandes dames* ape-
lau la vrăjile lor costisitoare. Și ca în-
tr-o poezie de Mallarmé (mă refer la
atmosfera) — „Ces nymphes, je les veux
perpétuer. / Si clair, / Leur incarnat
léger, qu'il voltige dans l'air / Assoupi
de sommeils touffus. / Aimai-je un
rêve ?“ sau ca într-o poezie de Mircea
Ivănescu (mă refer tot la atmosfera).

„Să încercăm iarăși ceea ce, de atîta
vreme, / vrem mereu să facem — să urmă-
rim în timp / surîsul unei ființe, oprit o
clipă, cînd și-a întors / capul spre noi,

O asele pământului se ivesc prin muntele acesta dezgolit. Bătrânele stinci au fețe ce rinjesc la mine. Rădăcinile măslinilor morți sînt ca niște șerpi în praful alb, pîndind să-mi muște sandaia, să mă prăbușesc sub povară. Nu porumbei, ci vulturi iuți plutesc deasupra alaiului nostru. Singele mi s-a uscat pe spini, iar muștele negre s-au adunat, formîndu-mi o altă coroană jur-împrejurul capului. Trei cîini infometate ne urmăresc de departe. Într-adevăr, un potrivit alai pentru un rege.

Tată, dacă mă vezi, cum poți să-nduri asta? Atotputernicule, tu, care-ai făcut să se-oprească soarele-n loc, oare nu poți să muți măcar cu-n deget mai încolo lemnul ăsta de pe umărul meu, să-i îndepărtezi muchia ascuțită, de pe claviculă pe mușchi? M-ar lovi mai puțin pe mușchi. Știu, sînt un tîmăduitor; dar nu pot să-mi las mîinile pe propriu-mi trup, nici chiar să mut lemnul mai încolo, pentru c-aș putea să lunec. Dacă-ăș cădea, ei m-ar biciui din nou și s-ar putea să țip. Sau s-ar putea să mă treacă apele. Cînd cineva se umezește, ei spun că-l trec apele, și rîd. Mi s-ar putea goli chiar măruntaiele. Un tată n-ar îngădui să se-ntîmple asta fiului său.

Pe Abraham l-ai necăjit cînd i-ai poruncit să-i taie gîtul înfiului său fiu, dar l-ai oprit în ultima clipă. Mă trec sudori reci din cauza gustului tău pentru glumă. Piesa asta hidoasă se joacă doar în folosul tău, în fața unor locuri goale. Singurul ei țel e să te facă să auzi, să te trezești.

Oare cînd ai adormit, sau cînd ai început să te uiți în altă parte? Atunci cînd David a plecat după Absalom? Sau încă mai devreme, cînd Cain l-a ucis pe Abel? Din seminția lui Adam ai făcut un putregai, Atotputernicule. Adeseori, cînd noaptea m-apăsa, în vreme ce ceilalți dormeau sub raza lunii, m-am întrebat dacă nu erai chiar tu duhul surd și orb ce-l stăpînea pe băiatul acela, pe care oamenii l-au adus la mine, cînd am coborît de pe munte. Oare tu ai fost acela care, luînd înfățișarea demonului, a pus stăpînire pe băiat, i-a sfișiat măruntaiele și l-a scuturat în convulsii, încît a încercat să se arunce în foc și-n apă, ca să-și pună capăt zilelor? Tu ești acela ce se joacă astfel cu seminția lui Adam? Sau ești doar neatent și adormit? Curînd voi ști, atuncea cînd voi face schimb cu stîlpul ăsta, cînd în loc să-l port eu pe el, o să mă poarte el pe mine. Asta va fi proba ta, încercarea ta. Atunci voi ști.

M-am biciuit mai tare decît au făcut-o ostașii, din credința că ești doar neatent și ocupat cu lucruri mai însemnate decît creația ta — cu toate că ele mă pot chinul mai mult decît ostașii. Poate că erai neatent și cînd ai intrat în mama mea, femeia aceea înlăcrimată, care nu conținește să-mi așină calea. Dacă e așa, și ești doar neatent sau adormit, prin chinul meu am să te trag de minecă pînă te voi trezi și astfel îmi voi împlini țelul. Dar de ești doar un duh surd și orb, ar fi o faptă de nebuș să te trag de minecă, și-mi va fi greu să mor. Ei spun că durează trei zile pînă cînd omul moare astfel, doar dacă nu-l zdrobesc oasele, ca să-i grăbească sfîrșitul. Îmi va fi greu, iar măruntaiele mi se vor goli, din mîndra-mi înălțime, peste această lume rămasă orfană, și totul va fi fost doar o batjocură: tu, o nălucire făcută din aburii deșertului, iar mama mea înlăcrimată, o adulteră.

Vorbește, blestematele, vorbește-mi așa cum ai făcut în noaptea ceea de pe munte, și să nu preținzi că ai treburi mai însemnate de care să te ocupi. Oare nu le-am spus acelor neprihăniți că le-ai numărat toți perii din cap și

A. KOESTLER

ARTHUR KOESTLER (1905—1983) este cunoscut mai ales ca un mare scriitor politic, în special prin întunerice la amiază (1940, în traducerea franceză, *Le zero et l'infini*), socotit drept primul și cel mai bun roman avînd ca temă procesele staliniste din 1936—1938. Scopul final al meditației sale politice mi se pare însă ca fiind construcția unei noi morale, opusă celei comuniste pragmatice, și care să o recupereze pe cea creștină. În întunerice la amiază, vechiul bolșevic Rubașov este urmărit de amintirea imaginii unei Pietă, zărită pe pereții muzeului din Dresda și asociată convingerii că va trebui să plătească pentru lipsa sa de milă față de suferința umană concretă. Tradiția biblică se regăsește în romanul *Sosire și plecare* (1943, tr. fr. *Croisade sans croix*) prin obsesia deciziei și datoriei etice, intruchipate în copacul edenic al Binelui și Răului, în psalmul 137 al amintirii Ierusalimului, precum și în alegoria finală a Judecării din urmă a eroului romanului, Peter Slavick.

În Săgeată în azur (1952 tr. fr. *La corde raide*), primul volum din memoriile sale, Koestler compară structura de „sistem închis” a ideologiei marxiste, cu evoluția teoriei psihanalitice și cu cea a gândirii religioase dogmatice, după ce descriesese în *Vremea așteptării* (1951, tr. fr. *Les hommes ont soif*) criza mistică din adolescența eroinei romanului, *Ilydic*, și osificarea treptată a credinței în ritual și obișnuință, pînă la completa ei dispariție.

Dar acuitatea maximă a descrierii dramei mistice se regăsește în povestirea de față, tipărită pentru prima dată, sub titlul *Episod*, în revista londoneză *Encounter* din decembrie 1968, și retipărită de autor sub titlul actual, în volumele *Cărămizi pentru Babel* (1980) și *Caleidoscop* (1981). Perioada ei de concepție pare să coincidă cu cea a volumului de biopsihologie *Stafia din mașinărie* (1967), în care Koestler analizează reversul creativității umane, distructivitatea intraspecifică, manifestată mai ales prin intoleranța ideologică și religioasă.

NEÎNȚELEGEREA

— o povestire —

că, fără voia ta, nici măcar o vrabie nu poate cădea pe pământ? Oare nu-i mai de preț seminția lui Adam decît un stol de vrăbii? Simți muchia asta arzătoare înfiptă în claviculă? Mut-o doar cu un deget mai încolo, tu, care poți muta munții cu suflarea ta.

Cărarea devine mai abruptă, ne apropiem de vîrf. Curînd voi ști răspunsul. Ostașii mă-njură fără convingere; se feresc să se-mpiedice și să dea cu piciorul în stînci; se tem de tine, un zeu rău al deșertului. Cei trei cîini mai sînt încă în spatele nostru; cînd m-am născut, m-au vizitat trei magi. Știi, mai am vreme să mă răzgîndesc; Guvernatorul mi-a spus că poate aranja o grație dacă mă lepăd. Aș putea să mă lepăd chiar și cînd voi fi deja urcat. Dar atunci brațele-mi vor fi rupte și legate de cruce. Soldații spun că-n vremurile de demult, asta se făcea cu ajutorul cujeilor, dar nu era prea sigur, pentru că omul putea să se desprindă și să cadă. Poate că durerea am s-o îndur — cu toate că atunci cînd sînt atîrnați, toți urlă ca lupii — dar puterea de-a tîmădui o să-mi dispară din mîinile zdrobite. Au fost niște mîini bune. L-au tîmăduit pe cel bolnav, l-au ridicat în picioare pe cel mort, i-au curățat pe leproși și au alungat demonii. Într-adevăr au făcut asta, nimeni n-o poate tăgădui. Tată, am făcut minuni pentru tine, acum e rîndul tău.

Cărarea se face mai lină și pot zări vîrful. Dar pietrele-mi lunecă sub picioare, ca să-și ridă de mine, iar rădăcinile-ncearcă să mă-mpiedice; ei trebuie să mă biciuiască și să mă-mpingă ca pe-un catîr îndărătnic. Coroana de muște mă supără mai mult decît durerea din oase. Soarele-i o sabie de foc,

dar ochii-mi sînt încețoșați. Pe vîrful muntelui, femeile așteaptă, trei sălcii plîngătoare. N-am să le vorbesc, dar ele vor privi ce mi se face și vor depune mărturie asupra pingăririi mele. De carnea lor flămîndă nu m-am lipit vreodată. Ele vor ca mirele să fi fost legănat la sînul mamei, sau la un alt sîn, dar asta e totuna. Cînd morții se vor ridica din nou, n-o să mai fie nici-o căsătorie. Durerea e așa de mare că n-o mai simt, dar dacă am să cad, ei mă vor bate pînă cînd o să-i urăsc, și vei avea încă o scuză ca să te uiți în altă parte.

Dacă tatăl îl întoarce spatele, cum poate fiul să știe dacă acesta există? Eu știu că ești, dar înfățișarea nu ți-o știu mai bine decît pe cea a duhului necurat ce l-a împins pe băiat în convulsii... Într-un ținut din munți, era odată un prost al satului, pe care păgînii îl venerau — un pitic chel și cocosat, ce se tăvălea în țărînă și se hrănea cu murdăria ciinelor, pe care starostele i-o servea în farfuriile de aur... Acum mi se pare că mă prăbușesc, mă prăbușesc, dar așa de încet, că parcă mă scufund. Stîlpul a alunecat, nu-mi mai frînge spina; acum ei mă pot bate după pofa inimii; fruntea mi se bucură de baia în țărînă și totul e o binecuvîntată pace. Ei stau în jurul meu, vorbind despre ce-au de făcut, iar eu zac fericit, cu fața-n praful alb. Acum, cu ei e un străin, un băiat de țaran cu ochii rotunzi; ei îi pun jugul acela de lemn pe spatele gol. Văd că-s din nou în picioare și nu mai am de făcut nici un efort — l-au făcut ei pentru mine, și încă într-un fel atît de plăcut. Și iar pășesc, dar sprijinit de ambele părți, mergînd prin aer așa cum am

pășit peste ape în ziua aceea. Atunci l-am susținut eu pe nebulul acela de pescar prea puțin credincios, iar acum sînt ținut de ostașii aceștia-mbunați, ce-mi sînt ca niște frați. Astfel și-a purtat Abraham fiul către locul jertfei, și amîndoi erau înfricoșați, pînă cînd ai terminat cu gluma. Nu puteam fi sigur că asta însemna tot o glumă, și mi-era puțin frică, dar acum știu. Gluma a fost jucată de noi doi, așa că jumătate din greșeală îmi aparține, și trebuie să te mai lămuresc încă o dată de ce-am făcut-o. Am încercat să-ți deslușesc mai înainte asta, dar n-ai vrut să m-ascuți. Am vrut să mor ca să te scol din somn. Asta mi-era singurul țel. Fiindcă-am crezut că erai doar adormit, sau neatent, sau prins cu alte treburi, și nu-ți dădeai seama de grozăviile și deznădejdea din lumea ce-ai creat-o. Cum aș fi putut altfel să înțeleg că ai îngăduit ce se petrece, că ai îngăduit — în iubirea ta, ai îngăduit — în atotștiința ta, că ai lăsat să se petreacă — în atotputernicia ta, ca omul să ajungă mai rău decît fiarele, mai rău decît tiritoarele, ca răsufierea ce-ai sădit-o în nara lui Adam s-ajungă o duhoare de balaur, iar seminția lui, o murdărie pe pământ? Așa că a trebuit să aleg calea asta și să te trezesc. Rugăciunile nu mi-au fost de nici un folos. Puteam să tîmăduiesc niște bolnavi și să alung niște de...oni, dar de nebunia atotcuprinzătoare în care ți-a căzut creația erai răspunzător doar tu. Și n-ai făcut nimica pentru ea. Erai adormit. Odată chiar ți-am auzit sfîrșitul printre gemetele unui tînar pe care ostașii l-au supus torturii.

Așa că a trebuit să aleg calea asta, să mor în felul ăsta urît și chinuitor, ca să te readuc în simțiri. Este vreun tată care să nu poată fi făcut să se căiască prin sinuciderea fiului său? Poate el să privească cu sufletu-mpietrit în timp ce ei îi frîng mîinile și-l atîrnă, ca să-l facă să putrezească precum o leagumă legată de-un par? Știam că nu puteai îngădui să se petreacă asta. Trebuia să te-arăți, și-atunci, în minia ta sfîntă, aveai să cureți toată murdăria asta, așa cum am curățat eu templul de zarafi. Și-atunci n-ar mai fi fost nici măcelari, nici miei.

Așa am plănuit; dar nu aș fi putut s-o spun acestor capete de piatră, cu prea puțină credință. Ei n-ar fi înțeles. Fiindcă ei își aleg calea din iubire pentru mine, iar nu din iubire pentru tine. M-au văzut tîmăduindu-l pe cel bolnav și hrînindu-l pe cel flămînd, și asta au încuviințat și-au înțeles. Dar nu au înțeles vreodată căile tale întortocheate. Nu li s-a dat voie să-ți facă vreo icoană sau vreun chip cioplit, și asta a fost o mare greșeală. Li s-a spus că nici un om nu poate să-ți vadă fața și-apoi să mai trăiască, iar asta a fost o altă mare greșeală. Căci omul nu poate iubi sau înțelege ce n-are formă sau trup, și nici ce n-are asemănare în lumea lui. Așa c-a trebuit să aleg calea asta ca să te scol din somn și să-ți amintesc de răspunderea ta, pentru că i-ar fi făcut să te iubească și mai puțin. În loc de asta; le-am spus pilda lui Iona, cel care-a stat trei zile și trei nopți în burta balenei, și le-am spus că voi zace trei zile și trei nopți în sînul pământului. Am

Prezentare și traducere de
Alexandru A. Popovici

Continuare în pag. a 15-a

bridge

„Liber” și „competițional”

Există o diferență considerabilă între bridge-ul așa-zis liber și cel de competiție. Nu, firește, în privința regulilor generale — e același joc! — ci în atitudinea jucătorului față de aceste reguli, ca și în definirea obiectivului licitației. În bridge-ul de compe-

respectarea riguroasă a regulilor e imperativă pentru atingerea obiectivului care este, întotdeauna, găsirea celui mai exact contract în raport cu forța reală a punctelor unei axe. Să exploateze la maximum această forță, dar în limitele ei, este dorința oricărui jucător de bridge competițional, ceea ce nu s-ar putea realiza fără rigoare, măsură și adecvare la realitatea cărților din mîna. În partida liberă, ce se urmărește, deseori, nu e atît să se ajungă la un contract optim propriu, cit să nu fie lăsată axa adversă să acceadă la un astfel de contract. Drept pentru care licitația devine un fel de luptă în care ambele axe se aventurează dincolo de realitatea cărților, riscînd cu bună știință contracte irealizabile numai pentru a zădărnici adjudecarea de către adver-

sar a licitației. În locul rigorii, în partida liberă tronează spiritul de aventură iar în locul măsurii și adecvării, riscul și supralicitarea. Aceste diferențe nu sînt de natură să scoată partida liberă în afara bridge-ului, ca pe a formă neserioasă a lui, după cum nu consacră vreo superioritate absolută a bridge-ului de competiție. Fiecare din cele două are farmecul ei iar un jucător de bridge competițional poate găsi suficiente motive de plăcere în partida liberă și invers. Dar nu-i mai puțin adevărat că, diferînd strategic, jocul de competiție și jocul liber creează, îndelung practicate, moduri diferite de a gândi și a juca. De aceea nu-i recomandabil să te avînți într-o competiție după ce ai jucat multă vreme numai partidă liberă. Riscul de a obține un eșec e mare ca

și acela de a produce nedumerire dezaprobatore printre competitori. Dacă, jucător de competiție fiind, intri într-o partidă liberă nu se întîmplă nimic grav, cel mult riști să nu înțelegi tu însuși ce se joacă, în orice caz esența jocului nu e alterată sau nu o resimți ca atare, precum se petrec lucrurile cînd încerci să joci bridge de competiție cu obișnuințele jucătorului de partidă liberă. Fiind vorba de mentalități bridge-istice relativ distincte, sigur că e bine să nu fie folosită ura în teritoriul celeilalte. Măcar pentru buna înțelegere între jucători de-a lungul licitației. Dar eu cred că și pentru acuratețea și transparența jocului însuși.

Laurențiu Ulici